Ювилейне число — стор. 24.

Ч. 9 (14.841). Львів, пятниця 14. січня 1938. Opłata pocztowa uiszczona gotówką. Рік LIX.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ ВРАНЦІ.

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТР.: ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 10. II. ПОВ.
Телефон Редакції й Адм.: 223-41
Телефон Друкарні 229-26
Адреса для телегр.: Діло Львів
Конто: П. К. О. Львів 504.060.
„ Банку Чеських Леґіон. Прага „Діло".
Рукописів не звертаємо.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячно (з книжкою) . 5.00 зол.
Чвертьрічно . . . . 15.00 „
Піврічно . . . . . 30.00 „
Річно . . . . . . 60.00 „
В АМЕРИЦІ 1.50 ДОЛ., У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 30 КОР. Ч.
У ВСІХ ІН. КРАЯХ 7.50 ЗОЛ. П.
ОДИН ПРИМІРНИК 20 СОТ.

ВСІ ТОЧНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ ДІСТАЮТЬ ЩОМІСЯЦЯ БЕЗПЛАТНО КНИЖКУ Б-КИ „ДІЛА" В ОБЄМІ 10—15 АРКУШІВ ДРУКУ.

Д-Р КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ.

Як радили наші старші громадяни 1879 р., чи приступити до видавництва „Діла".

У 1879 році прийшов був такий час, коли наше громадянство забажало **партійної згоди**, а в тому самому році зазнав наш нарід велибої невдачі при виборах до австрійського парламенту, яку записав на рахунок нездатної поітики попередніх послів, як також на рахунок партійного розеднання.

Тому в нашому громадянстві у Львові і в краю проявилось було змагання до спільної політичної орґанізації у політичному Товаристві **„Рада руська"** у Львові, що тоді було в руках старорусинів русофілів: о. Теофіля Павликова, колишнього посла і пароха Успенської церкви, Венедикта Площанського, редактора „Слова", і д-ра Івана Добрянського, адвоката у Львові, — трьох найвизначніших тоді львівських політиків староруської (русофільської) партії.

Перший акт партійного обєднання мав наступити на загальних зборах „Ради руської" у Львові, в дні 18. листопада 1879 року, коли мали приняти в члени кількадесять українців народовецької партії, — але до цього не дійшло, бо виділ „Ради руської" приняв тільки двох „благонадежних" нових членів, а зголошення дальших кількадесяти членів українців відкинув. Ці загальні збори не взяли теж на увагу відкинку, який мотивував на тих зборах проф. Юліян Романчук. Той памятний акт відмови з боку русофільських старорусинів виказав, що порозуміння з тими людьми неможливе та він став **товчком до самостійної політичної орґанізації, до української народовецької партії.**

Початок зробив Юліян Романчук, що почав на власну руку видавати з 1. жовтня 1879 р. політичний популярний тижневик для народу: **„Батьківщину"** та підніс гасло: до праці для всього руського народу, до згоди і єдности всіх русинів. До оснування нашої „Батьківщини" прийшло в таких обставинах, що о. Іван Наумович, незвичайно талановитий популярний письменник, що з польонофіла перекинувся в русофіла, почав іще у 1871 році видавати в Коломиї ґазету для народу: **„Наука"**, яка розбудила була велике зацікавлення між нашим селянством та притягала наш нарід до русофільства. А наша „Батьківщина" мала відкрити очі масам українського народу і привернути їх до українства. І це вдалося Романчукові. „Батьківщина" відразу сподобалась на селі, бо вона порушувала важні справи, що живо цікавили нарід, і тому вже по появі перших чисел зачала випереджувати „Науку" о. Івана Наумовича.

Але нам треба було конче ще **політичного часопису для нашої інтеліґенції**, що своєю повагою міг би відвернути її від русофільського „Слова", яке виходило тоді під редакцією Венедикта Площанського двічі в тиждень.

Над цією важною справою радили наші старші українські громадяни у Львові, на „Руській Бесіді", в місяці грудні 1879 року, щоб поставити політичний орґан народньої української партії, бо без цього не могла обійтись формація політичної партії. Ці наради старших дуже захопили були нас молодших громадян: студентів університету. Ми зрозуміли це достойне змагання громадянської думки, переймались ним і з дня на день вичікували неспокійно висліду тих нарад, — виключаючи в наших молодечих побажаннях можливість, щоб ця думка не здійснилась.

Справа не була проста й легка і тому ті наради наших старших громадян були довгі й морочливі: важко було ставити перші кроки на шляху української політичної дифренціяції та модерного оформлення. Кожний крок вимагав доброї застанови.

Зокрема Володимир Барвінський доказував конечність виступити з теоретичного і літературного становища на політичне поле реальної політики, бо час наглить і не можна далі ждати, — а розсудливий чоловік з народовецької партії Володимир Навроцький не радив пускатися на бистру воду політики, бо добачував небезпеку у малій освіті нашої інтеліґенції в Галичині. Володимир Барвінський переміг смілою політичною думкою, що саме тому треба провідного політичного орґану, щоб національну ідеольоґію утвердити в нашій інтеліґенції, та щоб **опанувати думку нації** і поширити її пізніше в народніх масах.

До цього сміливого і льоґічного підходу до справи в основі приступили наші передові громадяни у Львові і поладнали її так, що мали придбати людей до редакції суто політичного орґану, який мав виходити кілька разів у тиждень і відтак перейти на щоденник, далі придбати засоби матеріяльні, себто передплатників в мінімальному числі шістьсот осіб.

В справі редакції політичного орґану сказав Володимир Барвінський, що він покине адвокатську канцелярію і на початок буде навіть безплатно редаґувати цю ґазету та добере собі на співробітника: Івана Белея, що тоді видавав з Іваном Франком дефіцитовий місячник „Сьвіт". Та ці сили не вистачали, і тому, щоб рятувати справу, приступив з безплатною поміччю до редакції проф. Юліян Романчук, хоч тоді видавав уже „Батьківщину", — за ним приступив теж проф. Анатоль Вахнянин, далі проф. Михайло Подолинський до перекладів найзнаменитших повістей і професор д-р Юліян Целевич до статтей про закордонну політику. Так зложили вони плян редакції, щоб видавати орґан „Діло"...

Ще одна перепона заступила тоді була їм дорогу, коли проф. д-р Олександер Огоновський звернув увагу на фонди, за які треба видавати „Діло", бо-ж на передплату не можна багато рахувати. Будуть значні видатки, може і втрати, та чим покрити те все і хто цим займеться? При добрій волі і цю перепону побороли наші старші громадяни. Зголосився ще один професор: Дамян Гладилович і піднявся безплатно вести адміністрацію і касу „Діла". А щоб підпомагати видавництво, зібрані заснували спілку видавництва „Діла", куди ввійшло кількадесять передових українських громадян, що мали вплатити по 50 золотих на уділи... Між тими першими спільниками „Діла" найшовся о. посол Стефан Качала з Шельпак, що як меценат значними грішми матеріяльно підтримував у перших роках це видавництво...

Редакцію й експедицію „Діла" приміщено побіч „Руської Бесіди", у двох кімнатках, на першому поверсі від вулиці Краківської.

Від таких почипів зачалось велике діло...

Між нами, молодшими громадянами, вістка, що буде виходити наше „Діло", викликала незвичайну радість. Ми були навіть горді тим, що українці Галицької Землі поставили свій незалежний політичний орган. „На русофільське „Слово" є наше „Діло", щоб твердим ділом показати, що живе український нарід і виборе собі кращу долю", — казали ми, молоді і вже думали над тим, що требаб нам далі робити. Між іншим я постановив виладити у правній формі первісну умову спілки видавництва „Діла".

Тимчасом треба було їхати домів, щоб приготовити наших батьків на передплату „Діла". Тут було спершу недовіря й упередження, — звідки взялося „Діло", чи не за польські гроші? Ми молодші мусіли завзято виказувати потребу цього орґану, спорити і пропаґувати, — заки наші батьки розпрощалися з русофільським „Словом" і перейшли на своє „Діло", що появилось 1. січня 1880. року, спершу тричі в тиждень, та 2. січня 1888. року ст. ст., себто 14. січня 1888 почало появлятись як щоденник. Тому рівно 50 літ.

Зміст:

Д-Р ДМИТРО ЛЕВИЦЬКИЙ.

В 50-ліття „Діла" як щоденника.

Про значіння „Діла" в розвою нашого національного відродження писати не потрібно. Воно всім ясне і знане. Повних 50 літ одинокий щоденник на всіх українських землях по цей і той бік Збруча — „Діло" творило й оформлювало не тільки національно-визвольну ідеольогію, але теж давало почини до повстання і розвою всіх клітин нашого національного життя на полі політичнім, культурнім, господарськім і спортовім. Найкращий, найбільш активний елемент українського громадянства гуртувався біля „Діла", в „Ділі" працювали від 58 літ усі найкращі ідеольоги нашого національного відродження і то навіть без огляду на те, до якого політичного табору вони належали. Досить сказати, що перед війною працювали довший час побіч себе Евген Левицький і Ваць Будзиновський, Василь Панейко, Михайло Лозинський, Ярослав Весоловський, Льонгин Цегельський і Володимир Охримович — люди з ріжними світоглядами, ріжними темпераментами, однак всі вони були без сумніву найсильнішими інтелектами цього часу і хоча не стояли на чолі політичної верхівки, не лише творили ідеольогію нашого відродження, але і практично цим життям кермували. Саме вони до кожного прояву нашого життя мусіли заняти й займали безпосереднє становище. Вони творили публичну опінію і заразом були виявом волі цієї опінії. Вони примушували провід нації рахуватися з цією опінією і пристосовувати свої політичні ходи до становища, яке заняло „Діло".

Належати до Видавничої Спілки „Діло" було великою почестю, куди більшою, як бути послом, хоча тоді посли мали багато більше значіння, як сьогодні. Багато послів цілими роками, рік-річно старалися про приняття їх у члени Видавничої Спілки, однак таки приняття не діждалися. Це була наша палата панів, куди належали тільки люди з великими громадянськими заслугами, зі скінченими бодай 40 роками життя та після кількалітнього вичікування. По війні настали вже під цим оглядом дещо демократичні засади.

Як я вже згадав, „Діло" формувало ідеольогію нашого національного життя. Воно не лише творило ідеольогію, але в дуже багатьох

критичних для нації випадках встрявало практично в керування політичним життям, як теж приневолювало провід нації йти цим шляхом політичної тактики, що його, як правильний, вказувала редакція „Діла". Не знаю давніших часів, однак памятаю, що „Діло" перекреслило в практиці угоду Барвінського й Анатоля Вахнянина. „Діло" змодернізувало наше національне життя та помогло перетворити нашу стару заскорузлу народовецьку партію на модерну національно-демократичну.

Який важний був вплив „Діла" на формування цілого нашого повоєнного життя, хочу подати один приклад не тільки з моєї безпосередньої обсервації, але й співавторства цих подій, бо в цьому часі я формував „Діло", як його головний редактор. Були це роки 1923—1925. Роки ці ще всім у памяті. Коли Рада Амбасадорів признала в березні 1923 року Східну Галичину Польщі, серед провідних кол галицького громадянства повстала думка нормалізації наших відносин у Польщі і вже 21. травня 1923 р. Народній Зїзд приняв відому т. зв. автономічну резолюцію. Референтом цієї резолюції і потім також нововибраним головою тодішньої трудової партії був д-р Володимир Охримович, без сумніву найбільш шанована і люблена людина, яка колинебудь стояла на чолі політичного життя краю. „Діло", згідно з рішенням Нар. Зїзду, підпорядкувалось цій резолюції і стало її оборонцем. Та проти цієї резолюції заявилась загальна опінія українського громадянства і всі пресові органи з „Нашим Прапором" на чолі. З кожним днем загострювалась боротьба. Відносини серед українського громадянства стали нестерпні — не тільки політичні, але й особисті. І серед цього напруження відносин Видавнича Спілка „Діло" встряває практично, як безпосередній актор, у політичне життя. Хоча, як я згадав вище, на чолі партії стояла така велика людина як бл. п. Вол. Охримович, Видавнича Спілка змінює редакцію і на власну руку в новорічнім числі „Діла" з 1924 р. анулює від себе автономічну резолюцію. „Діло" писало: „Народній Зїзд Трудової Партії мабуть зробив тактичну помилку, що приняв автономічну резолюцію. Така буцімто реальна програма зовсім природно вразила наш загал, що був пройнятий райдужними надіями по акту 14. березня".

І вже дня 8. березня 1924 р. більшість Нар. Комітету признала т. зв. автономістичну резолюцію неістнуючою, мотивуючи це тим, що прийшла до глибокого переконання, що в даній дійсности не можна такою резолюцією легалізувати українського життя.

Добре сталося, що „Діло" рішилося дня 1. січня 1924 на цей, тоді дуже важний, крок. Цей крок приневолив провід партії заняти ідеольогічне становище, врешті уступити та віддати провід партії в руки незалежницької ґрупи. Поволи втихали пристрасти, люди почали шукати виходу з незавидної ситуації і вкінці обєдналися, створивши в 1925. р. У. Н. Д. О.

Небагато щоденників може похвалитися такою корисною службою для свого народу і таким довгим істнуванням, як „Діло". Мені особисто припала велика, багато більша від моїх окремих заслуг, честь, бути від 10 літ головою Видавничої Спілки „Діло". За 58 літ свого істнування „Діло", як найбільш активний співучасник національного відродження, дожило першого періоду здійснення національних ідеалів. Воно дочекалось, як нарід з етнічного матеріялу став свідомою, оформленою, модерною нацією, здібною культурно і політично засісти в сімї великих народів і дорібком своєї національної культури збогатити культури всіх народів світа.

В дні 50-літнього ювилею „Діла" як щоденника складаю мому дорогому часописові одно бажання: щоб і дальше служив свому народові так успішно, як досі, та дочекався не тільки здійснення й оформлення української держави, але й допоміг цій державі бути рівнорядним і рівновартним чинником у сімї інших народів, як на це заслуговує поверх 40 міліоновий український нарід.

О. ДАМЯН ЛОПАТИНСЬКИЙ.

Від V-ої ґімназійної при „Ділі".

З перервою десяти років від 1897 до 1908 р., коли я був у Тернополі — я ввесь час стояв близько до видавництва „Діла".

Вже в V-ій клясі ґімназії — від 1880 року, отже від першого числа „Діла" — я почав „урядувати" в адміністрації „Діла" — систематично та обовязково. Наш учитель рідної мови, латини та греки в академ. ґімназії у Львові, Дамян Гладилович, був адміністратором „Діла", очевидячки безплатним. А що ні його час ні його становище не дозволяли йому клеїти опаски на газету, то він „відкомендерував" чотирьох своїх учнів з V-ої кляси до цієї роботи. За це ми діставали примірник газети і пізніше, коли при „Ділі" почав виходити повістевий додаток, щотижня у суботу один аркуш повісти.

Які це були часи, нехай за доказ послужить такий приклад: Я був на станції у вдовиці по священику; вона мала двох дорослих синів, з яких один був господарем москвофільського касина. Коли кузин їх д-р Кость Левицький, тоді студ. прав, прислав одному з них на іменини побажання, написані фонетикою, іменинник на сам вид такого „революційного" правопису відослав йому лист з дописною, що „листів, писаних куцохвостою фонетикою, не приймаю".

На теольоґії в семинарії питомці ділилися на дві ріжні групи: одні складалися на передплату москвофільського часопису, другі — на передплату „Діла". Коли кільканацять чи навіть кількадесять осіб читало один примірник газети, то ясно, що її фінанси були не найкращі і тимсамим адміністратори та редактори мусіли роками працювати з патріотизму, задурно або за смішно малу плату.

Я мав таке щастя, що і мій другий учитель ґімназії, Юліян Бережницький, був членом редакції „Діла". Він попав туди, як неодин, що в тих часах не здав іспиту і забажав „вільнішої" професії. Згодом дивним збігом обставин він став... директором Каси Ощадности у Кракові і ще досі можна бачити у нашій краківській церкві мармурову таблицю в його память.

За більше як пів століття пересунувся перед моїми очима довгий ряд редакторів „Діла", його постійних співробітників, добровольців, службовців і довголітніх передплатників. Бували такі часи, що, здавалося, уже завтра не може часопис вийти — не було нераз на кошти друку та паперу, а газета, та ще щоденна — не одноднівка ані збірка віршів, яку пустиш раз у світ і можеш чекати нової „конюнктури". Чи то один з наших свідомих громадян рискував своїм невеличким майном, як ручитель на зобовязаннях „Діла", щоб воно не припиняло своєї праці!?

Бо з другого боку адміністрація нашого щоденника ставилася до своїх передплатників завсіди як до близьких свояків і приятелів. Часопис ішов на їх адресу нераз місяцями без передплати і треба було десятки разів пригадувати, щоб не забули про свій обовязок та обіцянку заплатити довг. І ніколи не було випадку, щоб кого тягали по судах, коли він залишився таки вічним довжником. Це і головна причина, чому „Діло" не було ніколи торговельним підприємством і не йшло на зиск. Коли що заробило, то вкладало у розбудову свого варстату, як пр. у друкарню. Тому й досі — не дочекалося своєї камяниці.

У політиці воно завсіди старалося підтримувати нашу головну провідну загально-національну і демократичну партію, але ніколи не було її офіціяльним органом. Ті, що вели цю партію і стояли з нею в якнайближчому контакті, розуміли, що загально-національний орган не може бути водночас партійним і що навіть найрозумніша політика одної партії доходить до таких моментів, коли вона потрібує свобідних рук, а преса тим більше — свобідної критики. Саме та обставина заважила на факті, що „Діло" мало завсіди вільні сторінки для громадян ріжних партій і ріжних поглядів, коли йшло про загальне добро національної справи.

І. КЕДРИН.

Часопис, видавець та редактор.

Жмут споминів і рефлексій.

„Требаб скасувати у нас приватні часописи: тільки громадські та партійні органи виконують свою суспільну роботу“. Таке заявив в одній розмові один з найчільніших наших громадян і я затямив ті його слова може тому, що — палко їх оспорював. Вивязався між нами більш-менш такий діяльог:

— Тільки приватний часопис, (казав я), такий, який рахується лиш з волею одної людини, має свободу рухів, себто — може бути найбільш незалежний, а незалежність є першою передумовиною часопису цікавого.

— Приватний власник завжди ставить свої особисті власницькі інтереси понад інтерес громадський. Приватний власник ніколи не віддасть у цілости і тривко свого часопису на послуги партії, а безпартійні газети виховують громадянство у неохоті до зорганізованих форм громадського життя. Газета може бути з погляду сірого вуличного читача цікава, але з громадського боку шкідлива...

Правда, як звичайно, лежить посередині. Мій шановний розмовець, палкий прихильник преси і людина дуже-дуже „письменна“, що вміє користуватись і газетою і власним пером, коли це вважає за потрібне, своє становище до преси безумовно формулював у звязку з цілим своїм світоглядом переконаного кооператора. Знову мої застереження стояли мабуть таки під впливом туги, що її відчуває кожна ґазетна людина — за власною газетою! З цього далеко не виходить, що добрими й корисними з громадського боку не можуть бути газети приватних власників, так само, як з моеї оборони такого типу часопису не виходить, що я спроневірився „Ділові“, органові видавничої кооперативи, в якому працюю — з короткою перервою близько 16 літ. І коли згадую ці власні „еретичні“ думки серед ювилейних міркувань „Діла“, то не на те, щоб вносити ними дисонанс, а щоб вказати на світла й тіни журналістичної праці в обох типах часописів, з власної практики. Для науки і розваги.

*

Рівно 19 літ тому, наприкінці січня 1919 року, після евакуації українських центральних установ з Києва, на залізничому двірці у Винниці стрінув я свого сердечного товариша Данила Будку (брата Кир Никити), з яким сидів у Львові в одній лавці від 2-ої до 8-ої ґімназійної кляси академічної ґімназії та розпрощався після матури, на два місяці перед вибухом війни. Можна уявити собі нашу радість. Данило Будка був тоді редактором „Ставки“, малого щоденника, орґану міністерства військових справ, я — „діловодом“ міністерства освіти. Від другого дня я став співробітником „Ставки“ і таким робом уперше ввійшов як новик до газети. Данило Будка щоденно ходив до міністра преси д-ра О. Назарука та до військових чинників за вказівками. Ґазету складали і друкували в одному ваґоні на винницькому двірці, де і спали складачі та редактори. Її головне призначення був — фронт. Щоденно експедіювали ввесь наклад до окопів, дрібну частину до винницьких касарень. Наші читачі, очевидно, вимагали передусім вісток із світа, головно про одеський десант та взагалі поміч Европи для України. Винниця-ж була відрізана від світа і найкращим мірилом „автентичних“ вісток, що ми їх діставали, були фантастичні речі про вбивчі фіолетові проміння французів під Одесою, поширювані (з глибокою вірою у правдивість) самим головою Директорії В. Винниченком. Але „Ставка“ була щоденно повна вісток зі світа. Можна уявити собі, що в тому бідному світі тоді діялось! Гадаю, що комплет „Ставки“ з того часу був би нині прецікавою лектурою.

Черговим часописом, теж громадського характеру, в якому я працював, було „Громадське Слово“ (чи „Голос“?!) у 1920 році у Києві. В тому короткому — останньому — побуті української національної влади на Україні його редактором був пок. Олександер Саліковський, людина супроти нижчих редакційних співробітників (я був коректором і приносив вістки з міської Думи) — надзвичайно строга. Працювали ми здебільша нічцю, знову в на[illegible] виїмкових обставинах, коли не програмові статті, такі важливі у молодій державі, були головною турботою буквально всього редакційного апарату, лиш добування вісток від усіх київських установ, усіх, що приїздили на київський дворець, від військової польської та української влади та — вулиці. Всі були репортерами.

Найближчий етап моеї журналістичної праці був у Відні. Після Саліковського — теж уже покійний — Віктор Піснячевський, лікар з професії, кажуть, що навіть талановитий бактеріольоґ, якого життєвою пасією була ґазета, який без ґазети не міг жити та який у рр. 1919/21 був у Відні видавцем і головним редактором „Волі“. Типічний приватний власник часопису, який для всіх співробітників був єдиною інстанцією, що з нею треба було рахуватись. В. Піснячевський був фанатиком своеї „Волі“ і вважав, що добування фондів на видавання „Волі“ є найпершим його обовязком. Був подивугідним орґанізатором: листувався з усіми українськими еміґраційними осередками на обох земних півкулях, годинами писав листи, був точнісінько у курсі всіх справ тодішнього віденського й тарнівського центру та всіх еміґраційних ґруп, уперто поборював і Миколу Василька і галицький та наддніпрянський сепаратизм і зміновіховство Винниченка та Грушевського, на „Волю“ продав жінчину біжутерію та дав себе зліцитувати до нитки. І коли мусів „Волю“ припинити — був зломаною людиною.

*

Дату 1. вересня 1922. року має леґітимація, яку я дістав у Редакції „Діла“ за підписом тодішнього головного його редактора Федя Федорцева. Згодом моїми головними редакторами були у „Ділі“: Михайло Струтинський, Дмитро Левицький, Володимир Охримович, Василь Панейко і Василь Мудрий — з них деякі кількакратно чергувались. Може прийде колись пора оголосити сильвети всіх їх, як керманичів Редакції та їхнього впливу і на тодішній вигляд часопису і на таке чи інше вирішення актуальних тоді суспільних питань. Сьогодні всі мабуть погодяться, що це ще — надто вчасно. Однак на одно твердження можу собі дозволити: від особи головного редактора залежало в „Ділі“ завжди в першій мірі, які Редакція порушувала справи, з якою цивільною відвагою, в якому почутті відповідальности та — з яким наслідком.

„Діло“ — це орган, який мабуть з усіх часописів на світі має найбільше — цензур. В буквальному й переносному значінні, в розумінні чинників, з якими Редакція мусить рахуватись. Кооператива, яка має трьох членів Дирекції та 9-ох членів Надзірної Ради, яка має спеціяльно застережену прероґативу контрольно-політичного орґану. Одночасно — політична партія, якої плятформу признає „Діло“, не будучи стрікто сензу органом партійним. Далі: з титулу громадського характеру „Діла“ всі українські громадські установи мають до його Редакції далеко більший „розгін“, ніж до інших часописів, бо це, мовляв, обовязок „Діла“ містити все, що приходить з „Просвіти“ і „Рідної Школи“ і кооперативних установ і суспільних товариств та орґанізацій. І бувають іноді дуже прикрі хвилини, коли треба представникові якоїсь нашої установи, яка є теж уділовцем нашої кооперативи, а то й безпосередньо фізичним членом Вид. Спілки, вияснювати, що читачі перестануть читати газету, яка виповнена самими комунікатами, патріотичними покликами й суспільними статтями, і що кооперативне видавництво, — це теж підприємство, яке має свій буджет, опертий виключно на передплатниках.

Але не є найбільшою трудністю в редагуванні „Діла“ рахуватись з усіми тими українськими чинниками, з яким в наших відносинах, серед даної видавничої структури „Діла“ та його українських звязках, рахуватися треба. Найбільша трудність у, так мовити, репрезентаційному характері „Діла“, через який треба іноді рахуватись буквально з кожним словом, маючи на увазі, що „Діло“ є сьогодні на столі пресових референтів усіх міністерств та всіх закордонних представництв у Варшаві, що стаття в „Ділі“ має для чужинця значіння опінії всього українського загалу. Але-ж одночасно треба тямити, що читач газети нічого так дуже не любить, як томити себе відчитуванням правди між рядками або слухати котурнового тону. Трудна ситуація Редакції „Діла“ у тому, що вона мусить час до часу порушувати внутр.-українські теми, які можуть робити назовні неприємне враження або викликувати у чужинця непорозуміння щодо сутніх українських відносин. А проте українське громадянство і не привикло до політичних журналів, як інструменту оформлювання політичної думки та критики відносин у ріжних ділянках національного життя, і таких журналів у нас — нема. Щоденник завжди ще у нас виконує також ту місію, яку в інших народів виконують періодики, призначені для вузького кола читачів. І тому такий щоденник, як „Діло“, мусить іноді впадати у колізію між своїм репрезентаційним характером, характером дискусійної громадської трибуни, і таким органом преси, який приєднював би до себе щораз ширші кола рідного громадянства.

Мимохіть насувається питання: чим-же пояснити, що щоденник, який мусить боротись з такими іноді просто парадоксальними труднощами, проіснував уже 50 літ і находиться на шляху дальшого свого розвитку?! Чим пояснити те явище, що при такому буйному розквіті і приватної і партійної української преси, при існуванні ще двох інших щоденників, „Діло“ — без сотика субвенцій, без побічних популярних видавництв, які латалиб його дефіцит, без ілюстраційних додатків і всіх тих приман, що ними орудують нинішні й найповажніші щоденники світа — втримується, щораз поширює склад редакційних співробітників і власний обєм, та ані не тратить у чужинецькому світі опінії репрезентаційного щоденника, ані не засклеплюється у вузькому колі порушуваних тем і проблем?!

Складаються на це дві причини: 1) моральний капітал, що його виробило собі „Діло“ у народі, саме як той орган, що за нього несе відповідальність великий і поважний гурт громадян, який репрезентує фактично українську громадську еліту, і 2) гармонійна співпраця редакційного персоналу з управою Видавничої Спілки. До безлічі парадоксів, з яких складається „Діло“, треба долучити один найважніший: саме тому, що Редакція „Діла“ має стільки власних і чужих „цензур“ — Управа „Діла“, свідома тих редакційних труднощів, залишає Редакції велику свободу рухів, стрічаючи, очевидно, в Редакції ту льояльність, яка вимагає того, щоб узгіднювати погляди на засадничі політичні чи суспільні справи. З моментом, коли кінчається свобода, що її надає Управа Спілки Редакції, або льояльність, яка необхідна у відношенні Редакції до Управи, мусить шкутильгати ввесь апарат, який кінчається зправила — редакційною кризою, здебільша полученою з кризою політичною. Таких моментів в історії „Діла“ було вже декілька. З часів свого побуту у „Ділі“ дозволю собі пригадати випадок з ред. М. Струтинським, який — будучи ще в Редакції „Діла“ — одночасно редаґував уже політично ворожий орґан „Наш Прапор“, причини кількакратного виходу й повороту ред. Ф. Федорцева зі становища головного редактора, прецікавий момент страйку цілої Редакції „Діла“ проти гол. редактора В. Панейка, при чому Управа Спілки зсолідаризувалася з Редакцією проти головного редактора, врешті хочби й мій власний конфлікт з пок. В. Бачинським підчас процесу Штайґера, за який я, просто забувши в одній справі порозумітися з д-ром В. Бачинським, мусів на якийсь час вийти зі складу Редакції. Не для того, щоб комусь зробити приємність чи комусь прикрість, бо моя особа відома з відрази до кадила, але для записання факту, що може пригодиться будучому історикові „Діла“, дозволю собі ствердити, що в нинішньому відповідальному часі Редакція „Діла“, Дирекція і президія Надзірної Ради співпрацюють найбільш гармонійно, у повній свідомости тої відповідальности, яку завжди в переломових хвилинах важко нести лиш одній, нехай і найбільш відважній, людині.

Очевидно: приватний часопис є теж громадсько-національною станицею, яка боронить чесно і гідно загально-національні цінности, яка дає варстат праці поважному гуртові громадян та якій не можна закидати браку відповідальности і повної незалежности від усіх тих чинників, що з ними має до діла часопис громадський. І коли, буває, чуємо іноді ремствування декого з видавців української преси, що це кривда для них, коли їх дистансують протиставлюванням громадянської преси їхній приватній пресі, то вони мають подекуди слушність. Не можу і надалі згодитися з тим моїм ш. українським розмовцем, який є ворогом приватної преси. Але сміливо можна сказати, що та думка, яку мали члени-основники „Діла“: надати йому характер загально-національного орґану, що є власністю цілої Видавничої Спілки — була думкою спасенною. Одною з тих думок, що родяться рідко, але творять тоді переломову дату в історії: такою переломовою датою в історії українського національного відродження були народини „Діла“.

ІВ. НІМЧУК

На службі рідній справі.

Коли слухати оповідань наших старих громадян про початки „Діла", коли читати спомини про ті часи ріжних українських діячів, то у всіх них пробивається нотка сентименту і менша чи більша доза ідеалізму у відношенні до давнік редакторів і співробітників нашого часопису. Не диво. Хто хоч трохи знає газетне діло й орієнтується в його складній машинерії, той не може високо не цінити та не схилити голови перед глибокою ідейністю, щирим запалом і муравлиною працею всіх тих наших попередників, що вели „Діло", як провідний український орган, серед найтяжчих обставин і загально національного і свого особистого життя.

Справді: тяжка то, виснажуюча й дуже відповідальна праця журналіста в кожного народу. Але наскільки тяжча, відповідальніша, просто каторжна праця українського журналіста, та ще кількадесять літ тому! Поминаючи умовини праці журналіста недержавного народу, які з природи річи є значно гірші від тих умовин, у яких працюють газетні робітники народу пануючого, державного, — треба сказати, що перші редактори і співробітники „Діла" мали подвійно важке завдання: вони-ж мусіли вести тоді завзяту боротьбу не тільки за права рідного народу, до яких його не допускала польська адміністрація в Галичині, але й не менш завзяту боротьбу з розпаношеним тоді у нас москвофільством, що мало поважну матеріяльну підтримку зовні і ще довго не думало здавати своїх позицій. А та боротьба йшла довгі-довгі роки серед заскорузлости й темноти наших мас, коли тільки нечисленні одиниці зпоміж і так слабої у нас інтелігентської верстви стояли твердо на українському національному ґрунті.

Колиж осьтак довголітня праця „Діла" і разом з ним інших українських установ довела до того, що ще на довго перед світовою війною український нарід Галицької Землі став емансипуватися зпід чужих впливів та здобувати чимраз більше прав для себе, коли таке сильне колись москвофільство серед нашого народу стало під животворним промінням української національної ідеї топитись, як лід під ясними проміннями сонця і поволі вигибати, — то в усьому тому безперечна заслуга „Діла" і всіх тих, що в ньому працювали.

Коли картkуємо старі річники „Діла", зокрема річник з 1888 року, то знаючи обставини, в яких приходилося працювати тоді його керманичам, не дуже то й дивуємось, коли находимо передову статтю, та ще й із кількома продовженнями, про соборчик духовенства такого-то деканату, або двошпальтовий допис про прощання якогось-там повітового старости з усіма промовами учасників того прощання, або замітку-рецензію про репрезентаційний український концерт у Львові з 10- чи навіть 14-денним опізненням. Щож: це були часи, коли люди не знали ні телефону, ні радія, коли не було ще ні авт ні літаків... Не було, видно, так дуже спішно і в редакції, яка зрештою — поза нечисленними дописами з краю — могла користуватись тоді тільки інформаціями-телеграмами австрійського Кореспонденційного Бюра у Відні, бо поза ним ніяких інших півофіційних чи приватних пресових бюр не було. Все те, зокрема ж друкарська техніка, змінилось у нас на краще щойно перед самою великою війною, коли українське друковане слово стало здобувати собі чимраз більші кадри читачів та поширювати для себе ринок збуту.

І ще одно: в тих давніх добрих часах, перед півстоліттям, коли ні почта ні залізниця не були у нас так розгалужені, як нині, коли українських пресових органів було обмаль, український часопис, та ще щоденник, не потребував боятись майже ніякої конкуренції. Хто міг тоді поважно думати про конкуренцію з органом Видавничої Спілки „Діло"?

І взагалі це були в порівнянні з нашими бурхливими днями часи спокійні, погідні, просто блаженні, коли люди співали з насолодою (дехто як національний гимн!) „Мир вам братя", коли такою рідкістю був український політичний процес, коли сяка-така українська імпреза у Львові припадала може раз на місяць, коли ще новоосновані читальні по наших селах вступали одночасно у члени Т-ва „Просвіта" і до „общества Качковського"! І зберігали ми тоді ще старий юліянський календар не тільки в церковному, але й у громадянському житті, і тому перше число „Діла" як щоденника появилося на наш Новий Рік в датою: 2 (14) січня 1888 р., а закінчило „Діло" той рік на числі з 31. грудня 1888 р., себто 12. січня 1889 р.

Виходило би, що праця колишніх редакторів і співробітників „Діла" була куди лекша, спокійніша, що вона не висотувала так нервів, не перетомлювала так до-краю, як сьогодні... Так виходило би. Але ми знаємо, ми переконані, що праця наших попередників, тих піонірів української журналістики, мала до поборення такі труднощі, які нам і не снилися. Зі зростом та розбудовою нашого життя, з великанським поступом техніки, прийшли для робітників пера й у нас ріжні улекшення у праці, але одночасно зросли й вимоги до журналістичного стану. Змінилося за той час багато дечого у нашій роботі, та не змінилось одно: як тоді, так і нині ведемо нашу працю серед найтяжчих обставин, хоч уже і промощеним шляхом.

Схиляючи нині, в дні ювилею „Діла", наші чола перед памятю й заслугами тих людей, що своєю працею, талантом і відданістю українській ідеї розбудували „Діло" і поставили його на той рівень, на якому воно находиться, ми, нинішні керманичі „Діла", обіцяємо вести його так, щоб воно відповідало якнайкраще вимогам громадянства і служило непохитно й вірно, як і досі, рідній справі.

І. КРИПЯКЕВИЧ

„Діло" перед півстоліттям.

(Хроніка 1888 р.)

Політичний сезон розпочали **Загальні Збори „Народньої Ради"** дня 2. лютого. „Діло" рахувало цей день „до найкращих днів, які галицька Русь прожила в послідній добі свого політичного життя... Була це манифестація загальнонародна, бо взяли в ній участь всі стани, всі кляси нашої суспільности. Сідоголові діятелі 1848 року, члени першої „Головної Ради Руської" стрітилися тут зі своїми синами і внуками, щоби разом з ними високо-високо в гору двигнути той сам прапор, відсвіжений результатами 40-літнього національного розвою і піддержуваний вже тисячами світлої інтелігенції та міліонами самосвідомого люду!" (ч. 17.) У зборах взяло участь 400 членів, проводив судя Тит Ревакович, секретарював **д-р Кость Левицький**, політичний реферат виголосив голова „Народньої Ради" д-р Олександер Огоновський. У резолюціях збори підняли на першому місці справу поділу Галичини.

Під впливом зборів „Діло" взивало творити „Народні Ради" й інші установи на провінції. „В який-небудь спосіб русини поодиноких околиць чи повітів зуміють зібратися в товариства, — товариства такі улекшать спільну акцію, на котрої чолі стане в виді морального вожда „Народна Рада" львівська. Галичина **fara da se!** — слова ті повинні бути нині окликом дня!" (ч. 58.).

Але політичний рух на провінції був дуже слабкий. Більшу увагу звернуло тільки окружне **віче в Бережанах,** на якому політичний реферат мав редактор „Діла" Белей. У Рудеччині і Снятинщині відбувалися **доповнюючі вибори до сойму.** „Діло" на тиждень перед голосуванням надрукувало виборчий заклик, в якому читаємо: „Ідіть відважно і сміло і несіть гордо перед собою руський народний прапор!... Гордо і достойно станьте супроти змагань тих, котрі нині повні лести, а завтра вже може і не глянуть на вас зі своєї панської висоти. На хитрощі нехай буде у вас бистрість бескидського сокола, на насильство сила руського льва!" (ч. 179.). В обох повітах перемогли польські кандидати.

В соймі шляхотська більшість негувала всі домагання українців, так що навіть „Червоная Русь" закликала до сецесії. Але сеніор клюбу, о. Степан Качала, відповів на це у „Ділі": „Доки хотьби іно один русин отримав мандат, — і той не може бавитися в сецесію, але ставати, чи в соймі, чи в раді державній, кривди свого народу голосити і о права его упоминатися" (ч. 61.). Одиноким успіхом соймового клюбу було те, що маршалок сойму, гр. Тарновський, у прощальній промові до українських послів звернувся кількома українськими словами.

Цілком бездільний був український **парляментарний клюб у Відні,** — безуспішно провокувало його „Діло" статтями під вимовними заголовками: „З історії бл. п. клюбу руського" або „Чи є руський клюб у Відні і що гадають члени того клюбу" (ч. 119, 237).

Восени, 11. жовтня, відбулось у Львові **всенародне віче,** у якому взяло участь значне число селян; проводив посол Бережницький, реферували Антоневич, Січинський і Романчук. Віче домагалося нашої рівноправности в краю, безсторонности при виборах, закону про національности, усунення єзуїтів з василіянських монастирів та ін.

Важна зміна настала в адміністрації Галичини: дотеперішній намісник Филип Залеський став міністром для Галичини, а його місце у Львові заняв **гр. Казимир Бадені.** „Діло" виступило проти нього гостро, як тільки появилися чутки про його назначення, але потім змінило тон: „Будемо вижидати позитивних діл зі сторони найвищого управителя краю, а як нарід, що приляг до Австрії, прийдемо новому намісникові в поміч, коли буде розходитись о управильнення відносин краєвих" (ч. 226.). Бадені приняв делегацію народовців, але коли Олександер Огоновський заявив, що українці стоять на національній програмі 1848 р., — відповів, що його обовязує конституція з 1867 р.

„Діло", як звичайно, **відбивалося від нападів чужої преси,** полемізувало з двірським „Фремденблятом", з „Варшавским Дневником" та з польською демократичною пресою. Впливовому тоді польському економістові Ст. Шепановському відповіло, що він національні справи бере „з пропінаційного горизонту..."

В 1888 р. в Галичині **святкували память хрещення України;** з цієї нагоди Ставропігія уладила археольогічно - бібліографічну виставу під проводом проф. Шараневича. На це свято запрошено польського маляря Матейка, про що „Діло" писало у передовиці. Також були статті з нагоди пятьдесятиліття „Русалки Дністрової" і сороклїття знесення панщини.

З церковних справ можна зазначити чутки про утворення греко-католицького патріярхату, про проектований провінціяльний собор, прощі до Риму, полеміку зі змартвихвстанцями.

В цьому році „Діло" почало містити постійні **„Вісти з України" — тобто з Придніпрянщини.** Дуже гострі статті поміщено з нагоди відкриття памятника Б. Хмельницького у Києві: „Це не свято, — це з погляду русинів сумна тризна, що справляє деспотизм над волею, темрява над світлом, абсолютизм над федералізмом!"

ВОЛ. ДОРОШЕНКО

Заслуги „Діла" для всеукраїнської ідеї.

(Зирк у минуле).

Коли редакція „Діла" звернулася до мене, щоб і я чимось причинився до вшанування 50-ліття переходу його на щоденник, я радо на це згодився.

Не тільки тому, що маю цілком зрозумілий сентимент до майже ровесниці своєї — газети, в якій співробітничаю без малого тридцять років і з усіма редакторами якої за цей довгий час був у добрих, нераз дружніх відносинах, а насамперед тому, що високо ціню великі заслуги ювилятки, першого українського щоденника на цілому просторі широкої української землі, саме для всеукраїнської ідеї, для вирівняння ріжниць серед розділених кордонами братів, заслуги для справи їх взаємного зближення й перетворення в одностайну націю, свідому свого найвищого ідеалу.

Отож нехай мені буде вільно поговорити сьогодні саме про ці заслуги передовика української преси. І тут передовсім годиться зазначити, що вже самим фактом свого існування багато заважило „Діло" на піднесенні, угрунтуванні й спопуляризуванні всеукраїнської ідеї. Було воно для нас свого роду національно-політичною легітимацією: нарід, що має власну щоденну політичну ґазету — це вже не якась там плавка, нескристалізована, етнографічна маса, що може бути тільки гноєм для сильніших сусідів.

Тепер, Богу дякувати, обставини сильно змінилися під цим оглядом на нашу користь, бо маємо вже численну й розвинену пресу, а в тому багато щоденників по всіх усюдах, навіть за океаном, проте „Діло" й досі зберігає свій репрезентаційний характер як чоловий і найстарший віком український **національний** щоденник. І поки над Дніпром панують песиголовці, доти мусить воно репрезентувати цілу українську націю, її відвічні змагання й ідеали, так, як репрезентує її сьогодні в очах своїх і чужих, друзів і ворогів, як репрезентувало її перед усім світом тому пятьдесять років, коли обєднало на своїх шпальтах представників усіх закутків широкої української землі, зокрема займанщини російської.

Адже вже від самого повстання „Діла" співробітничають у ньому мої земляки-наддніпрянці. Досить назвати імена таких видатних діячів і письменників, як Іван Нечуй-Левицький, Михайло Комаров, Кость Михальчук, Олександер Кониський та Михайло Грушевський. До них пізніше прилучаються такі відомі самостійники, як Іван Липа, Олександер Макаренко (Іван Тимошевський) й багато інших, що їх імен у цій хвилині собі не пригадую. Ну й, розуміється, ряд еміґрантів, що втекли з Росії по здавленні першої революції — Гнат Хоткевич, Андрій Жук, Микола Залізняк, В. Степанківський та інші. Словом, довголітня історія „Діла" може похвалитися цілим рядом наддніпрянських співробітників, від діячів визначних почавши й на звичайних, смертельниках скінчивши.

І навпаки, як настала українська періодична преса в російській займанщині, то на її шпальтах бачимо раз-у-раз імена й редакторів „Діла" — згадати б Л. Цегельського, В. Панейка та М. Лозинського.

Річ цілком зрозуміла, що час до часу могли повставати контроверзи між поглядами „Діла" й поглядами тих чи інших окремих наддніпрянських діячів або й таборів, але з цілою рішучістю треба ствердити, що „Діло" ніколи не роздувало дільницевих ріжниць, навпаки, все змагало їх вирівняти, засипати прірву, що її викопала між нами спільна недоля.

Назверх це виявлялося між іншим також і в тому, що редактори „Діла" все звертали велику увагу на чистоту української літературної мови — і в щоденній ґазетній практиці і в спеціяльно присвячених цій справі статтях, свідомо змагаючи до всеукраїнськости й на цьому полі. Розуміється, місцеві впливи відбивалися й відбиваються й досі на мові „Діла", але зусилля керманичів ґазети та її співробітників із цілого українського простору все йшли в напрямі одної, спільної всім частинам його літературної мови, орієнтуючися саме на Наддніпрянщину. І треба сказати, що ці зусилля не пішли намарне й за нашого часу здобули просто рекордові успіхи. Тепер українська часописна мова вирівнялася майже на цілій українській території і в цім велика заслуга саме „Діла". А якщо мова старих річників ґазети може вражати тепер наше ухо, то в однаковій мірі — як наддніпрянця, так і наддністрянця. Це тому, що загалом наша літературна мова тепер скрізь сильно пішла наперед у своїм виробленні.

Отож у цьому вирівнанні, чи пак виробленні однакові заслуги мають як теперішні редактори „Діла", зокрема Мих. Рудницький, так і давніші, бож ніхто не скаже, щоб Ол. Борковський не був знаменитим знавцем нашої мови або не знали її чи свідомо хотіли засклеплюватись у місцевому патуа Л. Цегельський, Я. Весоловський, Ф. Федорців, тощо.

І чи можемо дивуватися вичисленим вище заслугам „Діла" перед українською нацією?

Ні, бож ґазета мала неабияке щастя: від самого її повстання, від Вол. Барвінського до нашого часу, провадять її найпередовіші люди Галичини, що своїм хистом, світоглядом, а то й темпераментом вибивалися й вибиваються понад голови своїх земляків. Згадаймо: Іван **Белей**, довголітній керманич „Діла", це-ж був товариш Франка й Павлика, ред. поступового „Світу"; Євген **Левицький** та Вол. **Охримович** редактори „Будучности", що підготовила утворення націонал-демократичної партії; Л. **Цегельський** — співредактор „Молодої України"; Яр. **Весоловський** — редактор „Проміня" і т. д. і т. д. через В. Панейка, М. Лозинського та Ф. Федорцева аж до наших днів. Люди поступові, з живим умом і темпераментом — вони у своїй редакційній праці не обмежувалися тільки справами своєї вузької батьківщини, але все мали на увазі й інтереси цілої української нації й працювали для цих інтересів по своїй силі і змозі, так, як їх розуміли. Їх теперішні наступники далі ведуть їх лінію і, як бачимо, напр., на фронті мови, можуть похвалитися чималими успіхами. А щодо співробітництва, то на шпальтах повоєнного „Діла" не брак найвизначніших представників сучасної наддніпрянської еміґрації і, коли дехто сторонить від „Діла", то слід обєктивно признати, що в багатьох випадках тут причина не в тім чи іншім становищі самої ґазети, а часто-густо зовсім деінде, бо „Діло" й досі зберігає свій старий лібералізм і допускає до слова теж людей з іншої парафії. Колись у Росії називали відомий впливовий російський щоденник „Новое Время", що його видавав у Петербурзі Суворін „Парляментом думок" за зміну поглядів відповідно до тих чи інших повівів нагорі. „Діло" можна теж назвати таким парляментом, тільки, розуміється, в кращому значінні цього слова; тобто, що газета допускає у себе співробітництво людей ріжних поглядів і таборів. І то не з якогось опортунізму, а з міркувань вищої національної рації, про що зрештою дуже гарно й справедливо написала сама редакція у вступній статті в одному з попередніх чисел. А що за французькою приповідкою „du choc des opinions saillit la verite", — честь ювилятці, яка ось 50 літ служить по своїй силі й совісті вияснению загально-української правди — добра цілої української нації.

До засипання прірви між Галичиною й Наддніпрянщиною штовхає невідклично ряд могутніх причин, що залежать, а то й не залежать від нашої волі і свідомости. Але серед цих перших — зусиль свідомих — визначне місце має саме „Діло", перший і досі найвпливовіший національно-український щоденник.

Стверди ти це мені приємно не тільки, як старому співробітникові, але й як наддніпрянцеві, якого химерна доля з широких степів України кинула перед тридцятьма роками на вузький Галицький Загін, що й досі нолєнс-волєнс відіграє провіденціяльну ролю всеукраїнського Піємонту.

М. РУДНИЦЬКИЙ.

Кілька шрубок у машині „Діла"

(або: Як ми мучимося?).

Газета — це складна машина, якої рух залежить від ріжних коліс, пасів і шрубок. Люди в ній теж тільки шрубки. У день ювилею нашої машини, коли так багато похвал піде на її адресу, відкриймо кілька малих шрубок, щоб пояснити, чому вона не завсіди йде так, якби хотіли її керманичі — директори та редактори, ну — і її читачі.

Ви можете поставити на рейки паровіз найновішої системи, а коли в рейках бракуватиме кілька шрубок, хто зна, чи поїзд доїде до мети. А коли паровіз треба часом нагрівати соломою замість вугілля... дим може закрити його зовсім і збоку не будемо бачити, чи поїзд справді їде.

•

„Діло" витворювало і висловлювало громадську думку українців у Галичині більш-менш у такій мірі, як „Таймс" витворював і висловлював її в Англії. „Більш-менш", бо нелегко рішити: більше чи менше? Нашої преси не можна прирівнювати з ніякою іншою в Европі, як і не можна шукати аналоґій між нашою політикою і політикою будьякого европейського народу. Наш 40-міліоновий нарід не має одного щоденника, що міг би звертатися до всіх, бо і „Діло" обслугувало за останнє півстоліття більш-менш його десяту частину.

Все це тільки теоретично. Загал не купує в нас ґазети разом із булкою на снідання. І ніхто, переглянувши її в трамваю чи в якійсь почекальні, не залишає її на місці, наче недокурок. Ми шануємо ґазету так, як деякі речі, які не стали нашою щоденною потребою.

•

Від 58 років, від часу, як виходить „Діло" — техніка видавання щоденника пішла вперед, від гусячого пера до інтертипу і радія. А проте і тепер, як 50 років тому, члени редакції „Діла" мусять щодня наново заповнювати ціле число своїми руками, приготовляти самі ввесь новий текст. „Діло" мабуть єдиний в Европі щоденник, який не може користуватися готовими телеґрамами аґенцій і пресових бюр, ані навіть вирізками з інших орґанів преси. Усе те приходить до нас у чужій мові, або такій засміченій рідній, що все — починаючи від анонсів аж до кінових програм — треба щодня перекладати або основно перевиправляти.

Тепер уже можете зрозуміти мимовільну відповідь одного з редакторів „Діла", коли над ним станув гість, щось широко доказуючи: „Але-ж подумайте, пане редакторе..." — „Я не маю часу тепер думати... Бачите, що я пишу!.."

•

Якийсь швайцарський журналіст був вирахував, кілько треба сприятливих умовин, щоб слово в дорозі з мізку на шпальту ґазети не викривилося в помилку. Він брав, очевидячки, на увагу факт, що журналіст має перед собою писальну машинку і з його друкованого скрипту складач вистукує букви на машині друкарській. У нас треба дивуватися, яким чудом у ґазеті слова виходять — вірно. Наші співробітники і дописувачі пишуть іноді так, немов би намазували собі шифру для власного вжитку. На деяких рукописах (мова і правопис!) треба над рядками надписувати більше слів, ніж їх має текст. Є тут „сейчас", „послідний", „его", „желане", „стараєсь", „редация" та обовязково — галицьке „так отже", „він одначе", дарма, що „Діло" від довгих років за духом нашої мови пересуває всі ті „отже" та „одначе" на перше місце.

Ні, таки нема ґеніяльніших складачів у світі, як наші, що вміють відчитувати миттю гієроґліфи рукописів, які дістають щодня до друку!

•

Неодин, що входить до редакції „Діла", не може вийти з дива, як в одній кімнаті серед такого гомону може працювати так багато людей. Ця збірна кімната має свою доцільність. Ми пишемо ввесь час серед сумнівів і запитів, потребуючи взаємної поради. Зважте, що вся наша галицька культура не дала нам досі найбільше необхідного знаряддя для журналістичної праці — словників. Усі терміни з усіх ділянок знання треба мати в голові, а тих, яких досі нема — треба передавати якимись іншими, приблизними, часом і — вигадувати. Ніяка енциклопедія в рідній мові чи десять словників Грінченка тут непридатні, бо ми вичитуємо ці терміни в польській, німецькій, французькій чи якій іншій чужій мові і саме до тих мов ми повинніб мати українські словники, кожний обемом бодай на 100.000 слів. Тимто не диво, що десять разів на годину треба питатися сусідів, чи не пригадують собі, як по нашому płonica i błonica, ośmiornica, macki, artysta widowiskowy, Raubschütz або Hochstapler...

•

ОЛ. КУЗЬМА.

Хто вони були?

Ревія редакторів і співробітників „Діла“.

Hic mortui vivunt et muti loquuntur — хочеться сказати, глядячи на кількадесять річників „Діла“, що великими книгами заповнюють увесь редакційний архів. У тих пожовклих і почорнілих від старости фоліялах, що важкими рядами від долівки до стелі тиснуться на полицях шаф, списана історія всестороннього життя українського народу за останніх 50 чи пак 58 літ. В писанні цієї історії брали участь сотні і тисячі людей, не тільки редакторів, але й безліч суспільних і політичних діячів, письменників, різних умових працівників, учених і звичайних дописувачів, що рекрутуються з широких кол українського громадянства з усього світу. Розуміється, що провід у цій збірній праці вели редактори, яких було досі „цілий легіон“. Найстарших із них уже давно не стало між живими, відійшли більше або менше забуті, а то й зовсім незнані. Молодші живуть на інших суспільних становищах. Пригадати імена тих працівників пера, що впродовж пів століття працювали на сторінках „Діла“, — завданням нинішньої статті.

Про першого редактора „Діла“ Володимира Барвінського розводитись не буду, бо згадується про нього доволі часто в різних публікаціях. Другий з черги редактор (з 1883 р.), сенатор д-р Антін **Горбачевський** ще в живих і може краще про себе сказати. Зате особлившa згадка належиться третьому з черги редакторові, бл. п. Іванові **Белеєві**, що видержав на цьому становищі 18 літ (1883—1901), не вчисляючи сюди перших чотирьох років його співробітництва від часів заснування „Діла“. Коротка характеристика його праці появилася недавно в „Ділі“ з приводу посвячення памятника на його могилі. Для доповнення цієї характеристики додам, що з усіх редакторів Белей причинився до розвитку часопису найбільше і то в часах найтрудніших, коли українське громадянське життя було ще слабо зорганізоване і на всі боки приходилось боротися з труднощами та перешкодами.

Головним співробітником Белея був визначний публіцист Кирило **Кахникевич**, що теж працював у „Ділі“ від часів його заснування. Була це людина з широкою освітою, звана „ходячою енциклопедією“, один із рідких тоді українців, що знав англійську мову. Кахникевич заступав часто Белея, аж у 1891 р. відійшов на редактора півурядової „Народньої Часописи“, яку вів до вибуху світової війни. Крім того ближчими позаредакційними співробітниками Белея були тоді Ів. **Франко**, К. **Устіянович**, Волод. **Навроцький**, Волод. **Коцовський**, ціла група гімназійних професорів, як Юліян Романчук, Юліян Целевич, Іван Вахнянин, Олександер Барвінський, правники д-р Кость Левицький, д-р Евг. Олесницький та інші. Розпоряджаючи такими поважними силами, „Діло“ перемінилося в 1888 р. в щоденник, стаючи поважним політичним органом, з яким польська публична опінія мусіла числитись. Москвофільські органи, скомпромітовані крахом своїх фінансових підприємств, стратили всяке значіння.

З молодших співробітників у тих часах слід згадати Ант. Березинського, В. Козакевича, П. Кирчева, П. Кудрика, врешті Ос. **Маковея** (1891) та С. **Яричевського**. Тоді визначився головний публіцист „Діла“ Михайло **Струсевич**, що був його передовиком до своєї смерти (1898 р.).

Були це часи великої внутрішньої боротьби кількох політичних напрямків: народовців з радикалами, новоеристів, опісля християнських суспільників (угодовий табор Барвінського) з незалежною групою Романчука, що згодом станула на консолідаційній платформі (обєднання з москвофілами), — часи крівавих Баденівських виборів і великих потрясень на віденському парляментарному терені. Згодом народовецький табор оформився в національно-демократичну партію, якої органом стало „Діло“.

В 1896 р. у склад редакції „Діла“ увійшов емеритований директор гімназії Олександер **Борковський**, відомий педагог, фільольог і знавець шкільних справ. На цьому становищі він працював до 1911 р., заступаючи в ряди-годи головного редактора. В 1897 р. був співробітником д-р В. Щурат, а від 1898 р. вступив до редакції Вячеслав **Будзиновський**, відомий тоді публіцист (спершу радикального покрою) та письменник. Від 1900 р. став співробітником **Михайло Лозинський**, рік пізніше **Льонгин Цегельський**, молоді адепти журналістики, що свіжо покінчили університетські студії. Згадатиб ще про молодого співробітника Льва Турбацького (вмер у 1900 р.) та Ів. Кунцевича, Д. Вішковського та О. Шпитка.

Як бачимо, Белей не міг нарікати на брак і якість своїх співробітників, ні в початковому ні кінцевому періоді свого редагування. А проте він не все умів використати їхні сили, вживаючи їх до відповідної праці. Не вмів задержати для редакції молодого Ів. Франка, рахуючись з тодішньою публичною опінією, так, що він опинився в редакції польського щоденника, ні Маковея, ні В. Щурата. Не використовував теж якості публіцистичого хисту Будзиновського. Будучи з природи великим педантом, Белей закопувався у всяких технічних роботах, сам виправляв рукописи, редакційні та надіслані з краю, а навіть сам переводив останню коректу. Перемінившись поневолі в такого редакційного чорнороба, він посвячував увесь час важкій редакційній праці, гарував навіть ночами, мешкаючи в безпосередньому сусідстві редакції, до якої мав вхід просто із свого мешкання (при вул. Баторія 24, другий поверх). Особлившу вагу прикладав до белетристики, друкованої у фейлетонах і „Бібліотеці найзнаменитших повістей“, які сам виправляв і коректував. Не дивниця, що після 18 літ такої праці він виснажив усі свої умові сили до краю і в 46-ому році життя став зробком. Причинилася до того й важка шлункова недуга, яку пробував лікувати навіть за границею. В 1901 р. він перейшов на емеритуру, яку признала йому управа видавництва, виплачуючи йому дальше повну платню. Редакцію після нього перейняв д-р Володимир Охримович, адвокат із Заліщик.

Із зміною головних редакторів і співробітників та з еволюцією партійної програми змінявся теж зміст „Діла“. Нові молоді люди вносять нового духа, оживлюють зміст та уклад часопису. Підноситься боєвий тон у боротьбі з ворожими таборами, польськими та москвофільськими. У склад редакції входять зазвичай колишні драгоманівці, очевидно сильно стемперовані та знаціоналізовані. Будзиновський, Охримович та Ев. Левицький мали за собою публіцистичну практику із своїх „юних“ днів, коли вели завзяту кампанію з народовецьким табором, до якого після його реформи самі пристали. Меткими публіцистами стали теж М. Лозинський та Л. Цегельський, перший горячий націоналіст, другий в теорії „анархіст“, поправді теж націоналіст. Їхні пера оживили помітно часопис уже за редагування Охримовича (1901—1902). Колиж по році Охримович відходить назад до Заліщик, признаючись отверто, що „не надається на редактора“, редакцію „Діла“ обіймає д-р Евген **Левицький**, один із чільніших українських публіцистів.

Настали бурхливі часи завзятої кампанії за український університет, часи сецесії української молоді із львівського університету, часи крівавих подій на університетському терені і звязаних із ними судових процесів. Яскравим завершенням університетських подій було вбивство Коцка, яке приневолило віденський уряд занятися поважно справою українського університету. Одночасно йшла кампанія за загальне право голосування до віденського парляменту, опісля сама виборча акція. Соймові вибори до галицького сойму (1908 р.) до якого намісник гр. Потоцький ввів москвофілів, довели до голосного на ввесь світ атентату М. Січинського та двох великих судових процесів, що скінчилися смертним присудом, закінченим на досмертну вязницю.

Всі ті політичні рухи, події та акти, що виповнили цілу першу декаду нового століття, відбилися на сторінках тодішнього „Діла“, що як орган націонал-демократичної партії, став осередком і головною трибуною українського життя.

За редагування д-ра Евгена Левицького (1902—1906) журналістичний рівень „Діла“ підноситься дальше, тимбільше, що в склад редакції входили Борковський, Лозинський, Цегельський та Кузьма.

Будзиновський, якого загонистий темперамент не годився з холоднокровною вдачею Евг. Левицького, редагував до 1904 р. „Свободу“. Опісля Цегельський обняв редакцію „Свободи“, що відограла важну ролю у всенародній кампанії за загальне право голосування та в цілій виборчій акції до віденського парляменту, а Будзиновський, якого спосіб редагування „Свободи“ не вдоволяв Народнього Комітету, вернувся назад до „Діла“. Тимчасом Евг. Левицький попав у конфлікт з українською парляментарною політикою і в літі 1906 р. уступив зовсім з редакції.

Провізоричним редактором „Діла“ став Борковський, який правильно сповняв цю ролю при частих змінах редакційних шефів. Аж в осени 1906 р. вернувся на редакційний фотель д-р **Охримович**, за якого видавництво перенеслося (в грудні 1906 р.) з довголітньої домівки при вул. Баторія до камяниці „Просвіти“ в Ринку. Одначе й цим разом Охримович не загрів довго свого редакторського місця і з весною 1907 р., вибраний послом до парляменту, зрікся знову редакторства (опісля й посольського мандату), а після короткої перерви головним редактором став Льонгин **Цегельський**. Одночасно до проріджeної редакції (відійшли Будзиновський, що став послом, та два провізоричні співробітники В. Бараник і Лесь Гринюк) прийшли дві свіжі сили: **Ярослав Весоловський**, б. редактор видань „Просвіти“ та молодий адепт журналістичної професії **Василь Панейко**. Склад редакції сильно змінився, при чому новий шеф Цегельський, сам здібний публіцист (слід зазначити, що д-р Охримович не писав майже нічого) дбав пильно про подія праці. Він зручно піддавав своїм співробітникам теми, улекшуючи їм роботу. Взагалі Цегельський визначався бистрою орієнтацією в політичних справах і ясним критичним поглядом. Сам добрий промовець та вічевий агітатор, при цьому особисто скромний, з виглядом европейського інтелігента, вмів приєднувати собі людей та інспірувати їм свою думку.

Здавалося, що нарешті „Діло“ знайшло найвідповіднішого редактора, а проте й Цегельському не довелось довго ним бути. За одну не обережно інспіровану статтю п. н. „Ad maiorem

---

А що робити з чужими назвами? Звідки ми в редакції можемо знати всі мови світа, щоб передавати правильно їх вимову? Ще й досі сміємося з того нашого дипльомата, що підчас Мирової Конференції говорив про Хурхіля та Хамберляйна, а не маємо певности, чи щодня не вимовляємо таксамо комічно прізвищ еспанців, португальців, мадярів чи голяндців. На китайців і японців ми вже давно махнули рукою!

Які це були ідеальні часи за ручного друкарського складу, коли кожну невідому назву можна було залишити в оригіналі латинкою! Тепер, коли це зробите, ніколи не маєте певности, чи складач не вистукає вам усі латинські букви — нашими (бо не має часу або не хоче вставати до іншої машини) і чи не скомпромітує вас перед читачами саме тоді, коли ви хочете блиснути ерудицією. На другий день зранку читаєте замість „ґуд бай“ — „ґоод бие“, або замість „о ревуар“ — „ву ревоір“.

І нема такої оливи, якою можнаб намазувати заржавілі шрубки величезної машини разом із ранами авторів!

•

Часом хтось на потіху скаже: „Чоловіче! Чого ти хвилюєшся? Завтра вийде нова ґазета, а та нинішня ще нині, сам це знаєш, уже пішла на смітник...“

„Завтра вийде нова...“ — чудова потіха. Зовсім така, якби хто потішав Сизифа: „Каторжнику! Чого ти журишся, що не можеш докотити каменя до вершка гори? Адже знаєш, що він знову вниз скотиться...“

Polonise gloriam (написав Панейко), поміщену у вересні 1908 р., він ненадійно мусів покинути редакцію. Стаття була спрямована проти митрополита Шептицького. На другий день, після її появи, прийшов до редакції д-р Охримович, що був тоді директором „Дністра", і як член управи видавництва, звільнив Цегельського зі становища редактора, поручаючи його заступство старому Борковському. Цегельський виїхав на провінцію, здав незабаром докторат прав і вступив на адвокатську практику. В тім часі вмер нагло парляментарний посол д-р Ґабель і д-р Цегельський, будучи його заступником, увійшов автоматично як посол до віденського парляменту. Слід зазначити, що Цегельський був четвертим із черги редактором „Діла", який став парляментарним послом. Крім нього були послами Евг. Левицький, Будзиновський та Охримович.

Після відходу Цегельського, головним редактором „Діла" став Ярослав **Весоловський** і був ним значно довше, бо аж три роки (до жовтня 1911 р.). Про його редаґування я писав уже раз у ювилейному числі „Діла" в січні 1928 року. Скажу тепер коротко, що Весоловський виявив надзвичайний редакторський хист і поставив „Діло" на справді високому журналістичному рівні. За редаґування Весоловського ввійшов у склад редакції О. Назарук, колишній радикал, що не вмів ще погодити своїх ексцентрично-ліберальних поглядів з ідеольоґією „Діла". Своєю статею про Матір Божу з апольоґією буддизму накоїв (через недогляд Весоловського) чимало клопоту та неприємности для редакції. Але й Весоловський (з переконання нешкідливий радикал) став згодом невиґідним для партійного проводу і врешті мусів зректися свого становища. Він став знову звичайним співробітником, щоб незабаром перейти на посаду пресового референта в міністерстві внутрішніх справ.

Після 3-місячного редаґування д-ра Володимира **Кушніра**, що мав найкращі пляни та не годен був їх зреалізувати, редакцію „Діла" обняв із черги д-р Василь **Панейко** і вивязувався із своїх обовязків бездоганно, вдержуючи „Діло" на дотеперішньому рівні, головно завдяки М. Лозинському, довголітньому рутинованому передовикові, що визначався аналітичним умом, легким ядерним стилем та вмілістю достроїти свої вільнодумні погляди до вимог націоналістичної політики.

Події, звязані зі світовою війною, припинили видавництво „Діла" на цілий рік, до вересня 1915 р. Редактором був дальше Панейко з перервами, в яких зуступав його Лозинський, аж до Листопадових Днів 1918 р. Відомі події українсько-польської війни припинили знову „Діло", тим разом на довший час. Польська влада не давала дозволу на відновлення фірми видавництва, так що в 1920 р. заступала її „Громадська Думка" й „Українська Думка", в 1921 р. „Український Вістник" і „Громадський Вістник", в осени 1922 р. „Свобода", а в 1923 р. ще раз „Громадський Вістник". Щойно в 1924 р. влада згодилася на привернення історичної назви „Діло". Редакторами тих післявоєнних видавництв, що були тією самою ґазетою, були від 1920 р. Фель **Федорців**, в 1923 р. Михайло **Струтинський**, в 1924 р. д-р Дм. **Левицький**, опісля д-р **Охримович** (втрете), від 1925 р. до кінця 1926 р. знову Фель Федорців, від 1927 р. Василь **Мудрий**, а врешті від 1935 р. д-р Іван **Німчук** та Іван **Кедрин-Рудницький.**

Так представляється побіжний огляд редакторської праці впродовж 50 чи пак 58-літнього істнування „Діла". Докладніший образ тієї важної й богатої наслідками збірної діяльности робітників пера, на яку склалося кількадесять річників „Діла", вимагає ширшої студії.

—o—

О. БОДНАРОВИЧ.

Тоді і сьогодні.

ЧОГО МОЖНА ДОВІДАТИСЯ З ПЕРШОГО ЧИСЛА ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ЩОДЕННИКА ЗПЕРЕД ПЯТЬДЕСЯТИ ЛІТ.

СТАРИЙ РІЧНИК ЧАСОПИСУ.

Стара книга має свій чар... Коли її читаєте, маєте одну приємність більше, як тоді, коли читаєте сучасний твір. Ця приємність — то змога порівнювати. Подивляєте автора, що вже тільки літ тому так дивився на світ і такі думки висловлював, цікавитеся тогочасною мовою, виловлюєте всі риси доби і порівнюєте, порівнюєте, порівнюєте...

Колиж візьмете до рук річник старого часопису, ось так, наприклад, зперед кількох десятків літ, то тим порівнанням нема кінця. І порівнанням і зворушенням... Зясовуєте собі статті, що їх тепер, по тількох роках, спокійно перечитуєте. Для вас це історія, ви приймаєте її до відома. Але тоді це були актуальні справи. Чи ви можете знати сьогодні, кілько тоді така чи інша замітка викликала спорів у редакції, а може навіть глибоких конфліктів? Чи можете знати сьогодні, кілько прийшло листів до редакції, листів з признанням, чи листів з обуренням з приводу такої чи іншої, порушеної на сторінках того часопису проблеми?... Чи можете знати, кілько передплатників відмовилось передплачувати часопис за якесь становище редакції в такій чи іншій справі? Чи можете знати...

А воно так було, бо не могло бути інакше. Ті статті і замітки старого річника часопису, що ви їх сьогодні спокійно перечитуєте, тоді зворушували, захоплювали; визивали, обурювали, викликували реакцію устну, письменну, стягали на себе громи негодування або слова признання — зовсім так, як сьогодні, зовсім так... Тільки серед інших обставин.

ПЕРШЕ ЧИСЛО ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ЩОДЕННИКА.

Власне. Ті, тодішні обставини вас найбільше зацікавлюють. Як тоді було? Чим люди цікавились, які мали турботи? Які проблеми зганяли їм сон з очей? За чим тужили, до чого змагали, на що витрачували всі свої зусилля?

Такі питання і безліч, безліч інших насуваються вам, коли візьмете до рук перший річник першого українського щоденника. Як тоді було? Цим питанням, як сверлом, проверчуєте кожну статтю, кожну замітку, щоб дістатися до найбільшої глибини, до самої середини і видістати звідти все, все, що вас цікавить. А з другого боку насувається вам на думку уся сучасність і ви мимоволі порівнюєте, мимоволі конфронтуєте: тоді і сьогодні.

Перше число першого українського щоденника „Діло", що вийшло рівно пятьдесять літ тому, дає багато матеріялу до таких порівнань. Кажемо „Діло" і маємо перед очима нашої уяви чотири товсті букви: Д, І (без крапки), Л, О. Такі, як сьогодні. Та ні! Тому пятьдесять літ той наголовок виглядав трохи інакше: ДѢЛО. Згідно з тодішнім правописом. Хочете бодай поверховно познайомитися з тим правописом, хочете посмакувати трохи тодішньої нашої мови? Прочитайте:

„Якъ доси, такъ и на будуче удержимо нашу часопись на высотѣ обєктивного судїѣ всѣхъ справъ народныхъ. Не розрушати, а созидати, не обличати, а въ любвѣ вести всѣхъ до одной цѣли — буде нашою задачею. Уповаємо при тôмъ на моральну помôчь всѣхъ одномышленникôвъ нашихъ. „Дѣло" буде вѣрнымъ ôдъображеньем народныхъ трудôвъ всѣх добромыслячихъ патрiотичных мужѣвъ, буде осередкомъ органичнои роботы австрiйскихъ Русинôвъ. Стоячи о власныхъ силахъ, зможе „Дѣло" независимо, а лишь въ дусѣ національнои идеѣ боронити справы рускои передъ всякими недругами єи".

ТЕРМІНОЛЬОҐІЯ.

Назва нашої батьківщини у першому числі щоденника „Діло" — Русь, наша національна назва — Русини, наш нарід — руський. Коли мова про історію нашої країни — тоді назва Русь-Україна. Щож торкається нашої тіснішої батьківщини, то це Русь австрійська, а ми австрійські русини.

Нема що й нагадувати, що сьогодні нема при нашій національній назві прикметників, що означалиб державну приналежність котроїсь вітки нашого народу. Для ближчого означення тих віток служать прикметники, створені від назви даної землі: галицькі, закарпатські, буковинські, наддніпрянські українці.

Назва Русь, руський — майже зникла. Її заступила та, що точніше означує місце нашої нації у славянській родині. Але та стара наша назва, ота Русь, не перестала бути нам дорога і її ми й сьогодні не відкидаємо.

У тому першому числі знаходимо оголошення Войтіха Дідусяка, що при Галицькій вулиці ч. 11 мав мясарську крамницю. Оголошення зачинається: „Купувати лише у руського патріота". Отже тоді мало було бути „русином", щоб мати право послуговуватися гаслом „свій до свого"; треба було бути „руським патріотом". Як багато українських купців і промисловців ще сьогодні, по пятьдесяти роках, забуває про це!...

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА.

„З повною вірою в кращу майбутність вступає нині австрійська Русь в 1888. рік.

„Свідома своїх народньо-політичних прав, зберігаючи свою національну окремішність, як єдину розумну основу правильного й успішного розвитку, а пересвідчена про доброзичливість Монарха для себе, захоплюється вона нині тією надією, що при схожості її інтересів з інтересами і силою австрійської держави її справа повинна небавом знайти справедливу і достойну полагоду".

Це початок новорічної статті. Чи змінивши терміни не можнаб її надрукувати сьогодні, не наражуючись на закид неактуальности? Послухаймо далі:

„Позитивна праця духовенства і патріотичної руської інтеліґенції в Галичині і на Буковині, провірений історією національний консерватизм маси народу, загальне змагання до освіти і поступу всіх верств, невсипущі змагання до поправи матеріяльного добробуту, пробліски самовідомости міщанського стану, пильне усування хиб, ощадність, почини до розумнішої орґанізації і сконсолідовання народніх сил для успішнішої оборони національно-політичних прав, а передусім свідомість цілі, до якої змагаємо, як і добре зрозуміння завдання, що його 20-міліоновий руський народ має виконати в славянській родині і в Европі — все те достаточна запорука нашої життєздатности на тепер і кращої долі на майбутнє."

Порівняймо: тоді, тому пятьдесять літ і... сьогодні.

„ОБСТАВИНИ".

У звідомленні з засідання краєвого Сойму читаємо таку замітку:

„Посол Ю. Романчук, як відомо нашим читачам, виготовив був новий шкільний внесок — в справі ґімназій, учительських семинарій та народніх шкіл по містах Східної Галичини і мав намір внести його в соймі на сесії. Та не вважаючи на всі свої зусилля — не міг того зробити, а це тільки тому, що показалося просто неможливе зібрати 15 підписів, необхідних до внеску! Трьох чи чотирьох підписів, яких бракувало, не можна було знайти між стокількадесяти польськими послами, хоч у соймі є ріжні польські клюби і кожний „мнєй альбо венцей спшия Русіном"... Так то можуть русини в нинішнім краєвім соймі добиватися своїх народніх правд!"

Тоді, тому пятьдесять літ! А сьогодні? Чи „обставини" так дуже змінилися? А як змінилися, то на котрий бік?

„НАУКА, МИСТЕЦТВО Й ЛІТЕРАТУРА".

У тій рубриці знаходимо замітку про наш театр: „Руський народній театр під дирекцією пп. Біберовича і Гриневецького кінчить свою артистичну гостину в Перемишлі і ще перед кінцем цього місяця розпічне давати вистави в Ярославі. Всюди, де лише загостить наш театр, здобуває собі широкі кола прихильників своїми добірними силами, світлою виставою, а передусім своїм всесторонно заповненим свіжим репертуаром. Найновіші твори русько-української драматичної літератури, як Кропивницького „Дай серцю волю", Федьковича „Довбуш", Барвінського „Полуботок", Нішинського „Вечерниці з Назаря Стодолі" (котрих го пес ми львовяни не бачили ще на сцені і при відомих злощасних відносинах ледви чи зможемо швидко побачити) здобувають собі на провінції велике признання публики, а підскочні вальси „Циганського Барона" стягають все численні громади руської і не-руської публики до салі нашого театру."

„Нічого нового на Українській Землі" — сказав би Бен Акіба. Як тоді, тому пятьдесять літ, львовяни не бачили на сцені пєс, що на провінції здобували признання публики, так і сьогодні: українські театри вимінають Львів, бо завжди виїздять з нього — з дефіцитом.

МІЖНАРОДНЯ ПОЛІТИКА.

Стаття п. н. „Один рік европейської політики" так кінчиться:

„Тепер почали надходити дуже занепокоюючі вісти знад французької границі. Говорено, Франція збройться з великим поспіхом і на велику скалю; на границі ставлять бараки, будують твердині і т. д. За цим пішов воєнний алярм і по Австрії: там мусить Німеччина пильнуватись від Франції, тут треба стерегтись від Росії. Розпочався отже рух, якби вже справді **за кілька днів мала вибухнути війна.**"

Як дуже це нагадує лінію Мажіно, укріплення на большевицькому кордоні та малощо не щоденні балачки про можливість війни!

ПЕРЕРВАНА КОМУНІКАЦІЯ.

На закінчення така новинка під наведеним наголовком: „Дирекція залізниці Карла Людвика сповіщає, що з причини сніжної заметілі стримали рух поїздів на шляху між Красним і Підволочиськами від дня 12-го ц. м. вечором. Також стримали залізничий рух на шляху державної залізниці між Станиславовом і Гусятином. Між Львовом і Белзцем теж перестали ходити поїзди."

Так трапилося, що сьогодні, по пятьдесяти роках, малощо не подібне положення. Правда, поїзди не перестали ходити, але внаслідок морозів та сніговій декуди приходили і приходять з опізненням. Але це припадок. Та цю новинку ми навели свідомо, для контрасту. Щоб підкреслити, що багато з наведеного вгорі — це не припадок.

Проф. С. РУСОВА

Дещо з давнього минулого.

Святкує „Діло" свій 50-літній Ювілей. Велике це діло 50 років відбивати на своїх сторінках усе життя краю, вести нарід на нові стежки, відкривати перед ним нові думки, нові винаходи всесвітньої науки. І слава такому органові, який чесно провів 50 років, цю тяжку в наших умовинах працю.

Не знаю, якто було в Галичині під ті часи кінця XIX. століття, а на Наддніпрянщині то були тяжкі часи московського поневолення і конституційна свобода Австрії здавалась для нас недосяжною мрією: усе, що змагало до вільного слова і незалежного виразу, шукало його на тому боці Збруча. А звідти воно вже перекидалось на беріг Дніпра як контрабанда, як заборонений скарб нашої власної думки, за який варто було і в вязниці посидіти. Про якунебудь українську пресу на Наддніпрянщині в ті часи не можна було й мріяти. Цілком зрозуміло, що поява такого часопису як „Діло" було цілим історичним явищем і за усякими адміністративними дозволами передплачували його лише українці виключно національного напрямку як Кониський та Міхновський упевнені самостійники. Для інших земляків це була тільки випадкова радість, коли „Діло" попадало до їх рук.

Довголітня заборона української преси на Наддніпрянщині привела до того, що люди не мали якось звички читати ґазети взагалі, ані не відчували потреби мати свою у рідній мові, так що коли після великих невдач у війні з японцями російська влада трохи змягчила своє становище до України, то з відкриттям „Думи" розвязано теж питання про волю друкованого українського слова і про українську пресу. Але саме в цей політичний гарячий момент — народження конституційних умов народнього життя виявилось, що серед українців нема звички користуватися рідною пресою. Я дозволю собі тут навести з листів покійного Ол. Ол. Русова деякі погляди про становище української преси в роках 1905—1906:

Вже йшла повним ходом праця „Думи" і як виразник групи українських депутатів (Онацький, Зубченко, Шраг, Шемет, Чижевський) виходив тижневик „Український Вістник" — (в якому писали Грушевський, Русов, Славинський, Овсян, Куликовський). І ось відразу довелося припинити це дуже корисне видання, про що і пише Русов до нашого приятеля Л. Жебунькова: „Я повернувся з Черниговщини до Петербурга, а тут мені кажуть: припинили „Укр. Вістник", бо грошей нема за що видавати. Звісно, українці — які це передплатники? Як зробив я статистику, то вийшло всіх передплатників 198 (на всю Україну!), а „Основа", як знаєте за два роки видання придбала 180, значить поступ на 10%. Добре, що Білозерський тоді всі конторські книжки попалив; — а з цих 198 передплатників „Укр. Вістника" з 8 українських губерній було тільки 96, та й то тільки 76 справжніх, 20 таких, яким „Український Вістник" висилали замість „Свободи і Культури". Оттут і старайся для земляків! За три місяці видання „Укр. Вістника" набралось аж 76 передплатників. Закриймо — кажуть — шкода праці! Та ніж. На зло землякам, хоч для тих 102, що з Великоросії, Сибіру, Польщі та загряниці передплачують — будемо таки видавати! Ну, днів 3—4 на біганину за грошима втратили, а таки спромоглися і 12 № (я ще його і не читав ніколи) випустили і ще штук 20 книжечок за цей рік випустимо, а там уже побачимо, чи варто діло далі вести. Здобули 2.000 карб., а ще 1.000 треба здобути, тоді і до кінця року додержимося. Написав я Антоновичу у Київ, щоб там нам 1.000 здобув. Хоч би з Гадяча та з Полтави помогали, чи писанням боєвих статтей чи (найбільше) лайкою та чесно просячи земляків, щоб передплачувалися, бо настануть же вибори в „Думу", треба гартуватись, щоб українців однодушно у „Думу" обрано більш, та таких, щоб не розлізлися як руді миши по усяких „фракціях"... Треба, щоб одна була партія „Партія Українського Народоправства" від Терека аж до Сяну! А на її пропаганду, на її орган пресовий треба, щоб міліон був у скарбничого, тоді і діло буде. А то завелось тепер аж три органи, начеб і одніеї партії — „Рідний Край", „Український Вістник" „Українська Думка" — а грошей ніде нема хоч і закривай усі ці часописи..."*)

Так то тяжко починалась на Наддніпрянщині перша преса, яка повинна була обєднувати всі політичні українські партії довкола одної мети. Пройшло 50 літ, пережило і „Діло" мабуть не один чорний день, мужно їх побороло, але чи досягло воно тої мети до якої закликав 30 років тому один з наших видатних патріотів — чи обєднало воно всі галицькі найчесніші партії коло одного завдання?

В усякому разі читачі „Діла" звикли рахувати його за головний орган української преси всіх українських земель на европейському континенті. Побажаємо йому ще довгого життя і щоб незалежно та чесно могло провести головну проблему всіх цих земель.

Прага, 27. XII. 1937.

*) З недрукованих листів Ол. Ол. Русова.

Д-Р ОЛЕКСАНДЕР НАДРАГА.

За золотою ниткою молодости.

„Renovabitur iuventus nostra."

Sic fata tulere, що я мешкаю тепер у найближчому сусідстві моєї IV. гімназії на „Баденері", як ми називали вулицю Баденіх і велику, тоді незабудовану площу від гімназіяльного будинку аж до Єзуїтського саду, що була для нас улюбленим місцем гри в „кічки". І в тім самім місці, де тепер є моє мешкання, була „мета", звідки грачі старалися якнайдальше вибити кічку та бажали протилежній партії, що находилася на „свині" і хотіла „скути палерку", щоб кічка полетіла так далеко поза ту палерку, скільки вони „вкрали бабі сира". Кілько то літ минуло від тих найкращих безжурних моїх гімназійних часів! А проте так видається, що крім нововибудованої частини саду Баденіх від вулиці Уейського аж по вулицю Земялковського і крім нового будинку політехнічної бібліотеки з чудовим написом на його фронтоні „Hic mortui vivunt et muti loquuntur" нічо не змінилося. Лише розрослися і стрільнули вгору туї на гімназійному городці та сосни, смереки, мо[illegible] дереви і тополі на святоюрській площі.

А головно в наші свята передполуднем, коли всі мої пішли до церкви і я сам, що їх злюзував, пильную мешкання, приходять до мене спомини тих давніх літ і тягнуться довгою золотою ниткою.

Здається мені, що саме маю йти здавати вступний іспит до гімназії. Мама звязала синкові в кокарду краватку, поцілувала його в чоло і попрощала хрестом на новий відтинок життєвої дороги. Входжу з батьком у поважні, незнані мені гімназійні мури і сідаю з товаришами в лавки привітної кляси. Коло мене колеґа з нормалки Юлько Кляйнер, з другої сторони хлопський син — Мацей Ратай. Пишемо диктати, опісля рахункову задачу. Перших не боюся, бо старенький директор Завадський зі св. Анни добре вивчив нас усяких правописних ломиголовок, також найтрудніша частина рахункової вправи: ділення багатоциферними числами випало добре, бо з діленика нічого не залишилося. Я і всі мої знайомі здали відразу без устного іспиту. Боже, я вже так, якби гімназіст, що за „фрайда"! Ідемо з батьком до Зайдлера на площу св. Духа і купуємо гімназійну шапку з G IV. Думаю, що на мене дивиться цілий Львів. Потім ідемо до фотоплястікону в пасажі Гавсмана, згодом до Бенецького на мороживо. Справжня насолода!

Чого мені в перших гімназійних роках треба було до щастя? Доброї катапульки, палестри, марківника з якнайбільшою кількістю ріжних екзотичних марок і щоб мене той або інший „бельфер" не „вирвав" тоді, коли я не був приготований.

Цить... Чую через вікно голосні здорові хлопячі крики. Це павза. Здається не видержу серед тих нудних актів. Кину все в кут і побіжу за ними до „гнізда" нашої кляси в однім із кутів гімназійного грища. Гууууу... Там може йде бій з „пятою Б". Сотні сніжинок летять в усі сторони, може рішається доля нашого гнізда, а я тут? Але в тій хвилині гомін ручного дзвінка терціяна скликує „бражку" до „буди". Той сам гомін і чи не той сам дзвінок... Потім хвилина тиші, далі спів. Ні, справді це-ж та сама арія фривольної учнівської пісеньки, яку і ми співали. Не можу витримати, потягаю за ними. Потім знов „ґууууу"... Це певно прийшов до кляси якийсь „дурнило" чи „швець" і строфує клясу або „пускає віца".

Потім прийшов „театральний сезон". Адвентович, Хмелінський, обоє Сольські, Фішер Крушельницька, Мишуга, „Мілося", Кулігowський... Кілько то ріжних Тарновських, Закшевських, Цукеркандлів опинилося тоді в Бодека, навіть найрідші марки діставалися за песі гроші ріжним „мікрусам" з нижчої гімназії, щоб лише можна було перекупити двох театральних керберів одного надолині, другого на третьому поверсі. Бо чейже на кожній премієрі ми мусіли бути. На другий день подіюм коло катедри замінялося на сцену, двійки сипалися мов град на голови нещасних жерців Мельпомени.

Дальше прийшла черга на Лясаля, Прудона Маркса, Бернштайна, Ренана, Дрепера масу соціялістичної бібули, сходини по ріжних тайних конвентиклях. Валилися всі авторитети, хотілося будувати наново цілий світ від його основ, пролити останню краплину молодечої сердешньої крови на барикадах у боротьбі з клятим капіталізмом. У голові шуміло, на шкільних годинах клеїлися очі по непереспаних від лектури ночах. Що робити, куди піти? Я місяцями трівав у такім самім становищі, як перед кількома роками в одному дуже небезпечному місці в високих Татрах, звідки щойно по кількох годинах вивів мене з великими трудами ґранічер.

Але тоді лишилася мені одна звичка і та спровадила мене на правильний шлях. Ідучи до школи я завсіди вступав до церкви св. Юра і проводив кілька хвилин навколішки перед теребовельською Божою Матірю. Від першої кляси. А коли прийшов травень, я навіть у тих часах, хоч раз у тиждень співав в масою вій

ВАСИЛЬ СІМОВИЧ.

„ДІЛО“.

(Спогад із дитячих та гімназійних років).

Ми з „Ділом" однолітки. Одного року появилися на світ, та тільки „Діло" два місяці ра[...]ніш за мене привітали Гадинківці... Але ж зазнайомились ми з „Ділом" геть-геть пізніше.

Чи в нас дома передплачували „Діло", я не пригадую собі. Знаю тільки, що часто про нього згадували. Ще й досі оббивається об пуха така якась розмова:

— А „Батьківщина" писала, що, мовляв, те й те...

— Та що там „Батьківщина"! „Діло" зовсім не те пише.

Або:

— Що там ваша „Батьківщина"! Ось „Діло" краще знає.

То сперечалися між собою: хтось із наших сусідів, Захарчуків — дяк Захарчук передплачував „Батьківщину" — і хтось із наших домашніх, або з „плебанії", куди приходило „Діло".

Коли я вже ходив і стіни, скатерті, столи, стільці, лавки заповнював своїми „рисунками", перед мною ховали всі книжки, щоб я їх не збавив своїми „візерунками". Та не все це вдалося. Вже пізніш, коли я ходив до школи, мені в руки попадалися книжки та журнали, позамазувані та позарисовувані олівцем, а то й пером, уєякими лініями, „кіньми", „паннами" і т. д. І досі пригадую собі цілі листки журналів „Дом і Школа", „Газета Школьна" — позаповнювані такими моїми „працями". Була в нас якась груба всесвітня історія з малюнками — з одного боку з польським, з другого з французьким текстом; був мамин молитвенник, з одного боку з церковними словами, з другого — з польськими (старе холмське видання); був старий бабунин „молитвослов", надрукований латиницею з цікавими ініціялами; був наш родинний шляхетський документ із звисною печаткою — все це було пописане моєю дитячою рукою. Здебільша, я відмальовував початкові букви, але ж на цілі сторінки, й таким чином нищив усі родинні „скарби". Діставалося й „Ділу". Його черевате „ѣ" так чогось мені було подобалося, що я його дуже радо відрисовував і потім зарисовував цим ятем усе, що мені попадало під руку...

А проте я таки не знаю, чи були ми передплатниками „Діла". По смерти батька († 1885) певне не передплачували, бо не було за що. Та нам часто приносив його хтось із родини нашого пароха, о. Івана Корнія (офіціяльно „Корни"), тестя о. Січинського, добре відомого вже в нашому селі на той час патріота. Читала його найстарша з незамужніх іще сестер (мати й бабуня знали лише латиницю), покійна вже давно Наталка. А як старші брати приїжджали на вакації чи на святки, то й — вони.

Жили ми дуже бідно по смерти батька, в найманій, зимній хаті „на загородах", від „села", як мені тоді здавалося — далеченько. А проте в нас, головно влітку, було дуже весело, гамірно. Жарти, одні одних дратували, співи. Родина велика, до того приходили знайомі з села. Найстарший брат Михайло (тепер генеральний вікарій у Чернівцях) був уже по матурі, збирався до Львова до семинарії. До нього навідувалися часто товариші з села та з околиці. А сестра Наталка товаришувала з наймолодшою Корніївною.

*

У Гадинківцях не було ще тоді так багато інтеліґенції з селян, як тепер. Вона щойно зароджувалася. Підготовляв її мій покійний батько, якого й досі з великим пієтизмом згадують старі господарі, колишні його учні. Здається, перший із селян, кому мій батько простелив шлях у світ, був теперішній станиславівський владика, кир Григорій. Училися тоді гадинківчани в Тернополі. Владика товаришував з моїм найстаршим братом, вони були між собою приятелі, ходили разом до тої самої кляси. Ці щирі відносини залишилися між ними й досі. У нас він бував дуже частим гостем.

Мені й досі в памяті, як живі, картини тих веселих сходин у нашому домі „на загородах". На мене, малого хлопця, що почав недавно ходити до школи, ніхто, звичайно, не звертав уваги. Та... мене скрізь було повно. Я все помічував. Душею цих сходин була сестра Наталка, а я ж під її крилами виховувався, то де вона, там і я. Багато з того, що тоді говорили, я не розумів. А проте вже тоді я навчився слова „кацап", хоч і не знав, що воно таке, та тільки уявляв собі, що це щось погане.

Багато в нас тоді співали. І мене брали до співу, й я тягнув із сестрою сопраном, брат Апольон (тепер — рожнівський декан) мав чудовий альт (потім іще кращий — баритон!), брат Михайло співав тенором, кир Григорій, здається, якимсь грубим, трохи горляним голосом. Ще й досі чую його:

Змарнів я, зчорнів я,
по горах ходячи...

Це була його улюблена пісня, — він її співав першим голосом, а ми підтягали (а шваґер Друк, чоловік найстаршої моєї замужньої сестри, терпіти не міг цієї пісні, і як її починали співати, лаявся, а то й тікав).

Але частіш за все говорили про нові книжки. І тут мені нагадується, що перший голос мав тут — теперішній станиславівський владика. Він мав гарну бібліотеку.*) А між книжками чи не перше місце займала „Бібліотека найзнаменитших повістей" — „Діла". І ці повісти то він сам приносив моїй сестрі читати, то приносив я з хати його батьків — „за ставом".

Хоч я вже тоді добре читав, мені не дозволяли читати цих книжок, мовляв, ще час, і так нічого не розумію. А проте я крадькома забирався до другої хатини, де все в найбільшому ладі лежали ці книжки, й забирався прочитувати. Дуже мене заінтриґувала була грубезна книжка „Праця а гроші" з „Бібліотеки найзнаменитших повістей". Книжку цю сам власник її приніс був сестрі й дуже захвалював. Забирався кілька разів я її читати, але кидав, нічого не зрозумівши. Всі ці повісти, що їх видавало „Діло", попрочитувала була сестра — із бібліотеки кир Григорія, веселого, балакучого богослова. І досі тямлю декілька заголовків: „Дим", „Батько Горіо", „В обороні чести", „Міщанське племя", „Золотий чоловік", „Князь Серебряний". Книжки, пригадую собі, були здебільша неоправлені, а вгорі з боку виднів підпис: „Хомишин" — без твердого знаку та без „ы" — і це мене, малого, тоді дуже бентежило. Здається, власник книжок складав собі їх аркушами, як вони виходили додатком до „Діла". А то часто, пригадую собі, приносив він і „Діло", й потім ішла якась розмова між старшими, та змісту її я не розумів і зовсім собі його й не пригадую.

*

„Бібліотека найзнаменитших повістей", у якій зачитувалася моя сестра Наталка, й яка розвивала її світогляд, мала й на мене і на моїх товаришів із ґімназії дуже великий вплив. У нижчих клясах станиславівської ґімназії нам проф. Кокоруда цих книжок не давав із бібліотеки ґімназії (була все в неділю після ексорти) — але ж зате зичили нам їх старші ґімназисти. Такий „Новий дідич" Йокая, чи „Ришард Львине Серце" Вальтера Скотта", чи „Замок Делі" Ганни Кері, робили на мене, учня другої чи третьої ґімназійної кляси, непереможне враження, струшували молодою душею й робили своє...

*

До переїзду з гадинківської сільської школи до станиславівської бурси я й не знав, що поза „Ділом" та „Батьківщиною" є ще які ґа-

*) Між книжками були й дуже цінні унікати. Ось я пр., в VIII. кл. ґімназії я дістав був на памятку від кир Григорія, що був тоді сотрудником у Станиславові й жив у моєї двоюрідної сестри, бл. пам. Сидонії Людвігової — російський переклад Дон Кіхота з половини XVIII. ст., у старій шкурятяній оправі.

[...]ну „За всіх молишися благая". І хоча слова [...]цього молебня мішалися спочатку з Марсилеєю, що шуміла в моїй голові, то звуки тої останньої ставали щораз тихіші, аж вкінці замовкли зовсім.

Крім цього я все чув дотик сильної руки Митрополита Андрея, що раз по реколекціях, які мав у нашій ґімназії, взяв мене під руку та як добрий пастир вів мене через вулицю Уейського, якою ми ішли по Його науці на суплікацію до св. Юра.

Цей дотик чую до нинішнього дня та йдучи до св. Юра або вертаючися з нього, все вдячним оком споглядаю на вікна митрополичої палати.

„Во дни они" раз закликав мене терціян до директорського кабінету. Коли я тремтячи зі страху (нечиста совість!) станув перед директором Козьолом, цей повідомив мене, що знає про мою участь у соціялістичних конвентиклях і якщо ще раз дістане подібну звістку, то сам власноручно „вилоїть" мені шкіру, а за другим разом вижене з ґімназії, додаючи при тім такі слова: „І ти свинко одна (це був його улюблений терміп) хочеш мамі зробити таку велику [...]ризоту? Памятай, щоби цього більше не було!" Так повівся один із найвизначніших австрійських ґімназійних директорів, шкільний [...]радник і кавалер ордену Франц Йосифа. Я цінив, якби мене нині за це покарали.

Взагалі, навіть без призми трицятькількох років, я не можу доглянути якоїсь темної плями в моїх споминах про поодиноких вчителів, які мене вісім років учили. Певне те, що всі вони поводилися з нами по батьківськи, всі вони старалися підтримати і розвивати в нас почуття гідности, амбіції та „кальокагатії". Не вживали вони ніколи поклонів, вуличних лайок і висловів. Жаден з них не був страхополохом. Кожний приходив до кляси з піднесеним угору чолом і ми дивлячися на таких наших учителів розвивалися на правдивих джентельменів, що вміли, коли треба було, оборонити свою честь і свого народу; не було в нас донощиків, фарисеїв, лизунів, ні еґоїстів, що лише власне добро мали на оці, що були здатні хочби по трупах своїх найближчих дійти до шкурної цілі, коли-ж випадково попав поміж нас такий „ананас", то ми скоро вміли його позбутися.

Про такого нашого катехита о. д-ра Петра Крипякевича, якому передовсім ми греко-католики, що мали велике щастя дістатися під його батьківський провід, завдячуємо так багато, згадують усі „четвертаки" (не лише українці, але також поляки і жиди) ще нині з найбільшим пієтизмом і світляна память про нього перейде на дальші покоління.

Або такий строгий, а проте загально улюблений математик проф. Цісло, джентельмен у кожному цалі проф. Клеменсевич, якого лекції історії були для нас правдивим духовим бенкетом, ґерманіст проф. д-р Пецольд, який міг вести виклади з німецької літератури, які мав у нас в обох найвищих клясах, сміло на катедрі віденського університету, добряга фізик о. Йоан Костецький (той з Народнього Дому) з вічним циґаром в устах, фільольоґ Дольницький і багато інших, що вже перенеслися на другий, кращий світ.

Які професори, такі ученики. Згадаю лише кілька прізвищ. З українців були учениками нашої ґімназії довший чи коротший час інжинири Галька і Капустяк, д-р Панчишин, д-р Лев і його покійний брат інж. Ярослав Ганкевичі, д-р Іван і Лев Крипякевичі, з поляків ходили до четвертої ґімназії письменники Парандовський, Збержховський, Василевський, Макушинський, Єндркевич, Петрі, такі учені як професори Домбковський, Каленбах, Кляйнер, з політиків б. маршал сойму Ратай, з військових ґенерал Вєнява-Длуґошевський...

„Основяне" з вулиці Сапіги зробили з нас згодом справжніх українців. Почалося від того, що вони позичали нам книжки з бібліотеки свого товариства і ми ходили до „Основи" на „ґазетку". Опісля злучив нас учеників усіх львівських польських ґімназій і обох „реалок" тайний учнівський кружок. Реферати і відчити відбувалися майже що-тижня, наша бібліотека складалася з кількасот томів. Пригадую собі, яке враження зробило на нас „Діло", коли вперше прийшло до нас з фонетичним правописом із „і" з двома крапками замість „ѣ". Я обносив цей перший примірник „нового" „Діла" і показував його захоплений товаришам! Щороку уряджували ми Шевченківські вечерниці, раз навіть у Дух. Семинарії (завдяки нашому симпатикові о. д-рові Юрикові) опісля звичайно в „Ґвязді" на Францішканській. Вечерниці ті були нашими гордощами і прием[...]но про них згадували також і неукраїнці. А вже наймилішими нашими гістьми були інститутки з бурси при вул. Сави (нема вже того будинку, залишилася лише залізна фіртка) і ми комітетові „садилися", щоб лише якнайелеґантніше впроваджувати ті наші красуні на салю. Кожний із нас старався перед вечерницями як найбільше „виштафіруватися". Однострій від „мілітершнайдра" з Бенедиктинської площі, блюзка з високим коміром, широкими наскамии, червоними випустками та спряжками в поясі, чорні штани (дав мені за них проф. Цісло, що признавав лише „сірачкові" штани виховавців із „Терезіянум"!), вишивана сорочка.

зети. Приїхавши восени 1890 р. до Станиславова, я вперше побачив якесь число ґазети „Червонная Русь" і дуже собі сподобав її заголовок. Я ж дома прочитав був уже „Історію Руси" Ол. Барвінського, знав, що таке Червона Русь. Та мене побачив із цією ґазетою якийсь „старший" і зараз мене виганьбив, сказав, що це „паскудна" газета, щоб я не важився її читати, що єдиний гарний часопис, це — „Діло", і що порядні люди читають лише — „Діло".

Станиславівська бурса св. Николая була в москвофільських руках, але москвофільської молоді тоді в ній майже не було. „Діло" читали „старші", й мені нераз доводилось бачити його в їх руках, хоч, як зявлявся катехит, о. М. Семенів, вони його ховали... В бурсі я побачив і инші українські ґазети. Тут уперше впали мені в око: „Хлібороб", „Народ". Їх мали в себе „старші", але ж дуже з ними ховалися. І мені доводилося бачити тільки їх заголовки.

Того року, як я прийшов до Станиславова до третьої кляси народньої школи (1890/91), з ґімназії йшло велике слідство проти радикальної молоді, й ціла бурса ввесь час дуже хвилювалася. Я, учень народньої школи, нічого з цього не розумів, а як питався, то учні-ґімназисти розповідали мені, що в ґімназії є такі, що в Бога не вірять, що читають „Хлібороба" та инші безбожні газети та книжки, що їх повиганяють зі школи, тощо. Декого з цих людей я бачив, бо вони приходили до бурси (Яцків, Косевич, Пигулей). Але ж після слідства вони до бурси не показувалися. Нам казали, щоб їх стерегтися як чуми. Таксамо не доводилося вже більше бачити ні „Хлібороба", ні „Народа". Тай „Діло" вже тоді читали ще більше кралькома.

Два-три роки після того, як я був уже в ґімназії, бурсацька молодь круто повернула в москвофільський бік. „Діла" вже зовсім не було, ми читали „Страхопуда", „старші" передплачували зовсім явно „Русскую Бесѣду", ми вчилися по-російськи з підручника Іванова. Свідомих „старших-українців" до бурси не приймали, молодші стояли підо впливом „старших-москвофілів", декто тоді ховався з українством, декому доводилося ходити поміж дощ, иншим — терпіти всякі шикани, а то й наруги. Найбільш війни було за фонетику, що її завели 1893. р. у школі. Її в бурсі не визнавали, а інструктори давали „малим" етимольоґічні диктати, які всі мусіли писати...

Та згодом, спроквола почало розяснюватися, і десь так 1895. р. число явних українців почало зростати. Про це треба б писати окремо і колись, може, й напишемо. Та часи 1892—1894 згадуються як щось дуже задушливе: доноси, нагінки, відбирання „Кобзаря"...

Москвофільська молодь передплачувала „Галичанин-а", та „Русское Слово", розуміється, на — poste restante. Москвофіли збирали між собою гроші й висилали до Львова передплату. „Старші" читали — „Галичанина", „молодші" — „Русское Слово". Крім того, зі Львова присилали багато російських книжок. „Русская Библіотека" була майже в комплеті. Зберігав її в себе Семен Лабенський (розстріляний 1919. р. в Києві большевиками), й ходила вона від учня до учня. „Галичанина" відбирав із пошти господар бурси, Григорій Баран, сам читав уранці, а зполудня передавав учням — він ішов під подушку котрогось із них.

Українці передплачували „Зорю" (теж — poste restante) — ну, й „Діло". Відбирав його Михайло Лозинський, а читали всі, що себе визнавали українцями. До спілки, що платила, належали й ґімназисти зпоза бурси (т. зв. „станичники", молодь, що жила на „станції", себто на приватних кватирях, передплачували „Діло" окремо, і то цілими ґрупами, головно 1896-1897).

І вміру того, як москвофіли чим раз менше з „Галичанином" ховалися, Лозинський почав цілком явно розгортати перед обідом „Діло" й читати, нераз і наголос. Це виводило москвофілів із рівноваги.

І досі стоїть перед очима одна така картина, здається, з 1894. р.

Перша кімната від кухні — страшний крик. Ось-ось обід. Збігаються їсти з т. зв. офіцинів. Лозинський ходить величезними кроками і кричить. Під піччю стоїть закукурічений Р. К. (тепер десь священник у станиславівській дієцезії), що себе вважав за провідника москвофілів, увесь червоний і теж кричить. Обидва кричать. Що раз голосніше. Усі стоять і слухають. То розющений К. накинувся на Лозинського за „Діло":

— Ми ніколи не дозволимо, щоб у нашій бурсі читали таку шмату(чи щось подібне)...

— А як ви читаете свою шмату?

— Бурса св. Николая не може держати таких, що годуються „Ділом".

— Не ви держите, не ви приймали. Автім, будь ласка, трохи холоднокровніше...

— Не кричіть! Наша бурса мае виховувати русских людей.

— Перевертнів...

— Що?

Тут уже грала ролю і внутрішня дисципліна, бо ж Лозинський був на три роки молодший за Р. К., мусів йому „викати" й казати „пан", а „старший" міг зовсім добре „молодшого" побити...

І не знати, чим була б покінчилася та сцена, коли б не обід і не поява... катехита. Але ж тиха боротьба за „Діло" тяглася довго. Вона була вперта, гаряча, затяжна.

Та прийшов 1897. р., час тзв. „консолідації", москвофіли змякли, в „Галичанині" посипались похвали для „Діла", що воно, мовляв, хоч і „украінофільствуе", а все ж „русская газета". Зате українська молодь, майже вся тоді радикальних поглядів, відвернулася від „Діла". Читала, але вголос на всі лади лаяла й українських політиків і „Діло".

Та пригадую собі, коли появилася „Будучність", коли утворилася національно-демократична партія, то „Діло" почало поволі відзискувати читачів, хоч це ще не були прихильники. Бо молодь колов іще в очі етимольоґічний правопис „Діла".

Та це вже були мої університетські часи... Про них треба б окремо писати.

—o—

ОЛЕНА СІМЕНОВИЧ-КИСІЛЕВСЬКА

„ДІЛОВІ" В АЛЬБОМ.

(З нагоди його 50-ліття, як щоденника).

Рідко буває, щоб один редактор другому не заздрив. Так як у кожної мами нема понад її дитину, так кожний редактор рад би бачити всюди й завсіди тільки свій часопис. Але... скромненькому двотижневикові „Жіночій Долі" так далеко до щоденника „Діла", як столиці Покуття Коломиї до краєвої столиці, Города Льва. Тож із щирим нелукавим серцем пишу тих кілька слів шановному ювилятові „Ділові" в альбом.

Коли тільки сягаю думкою далеко в мої не тільки молодечі, але майже дитячі літа, то завжди здається мені, що щойно з тої хвилини почала почувати себе **хто я,** відколи на нашому столі появився новий часопис писаний рідною, зрозумілою всім мовою, а саме: часопис „Діло".

З появою його наче зрушилася спокійна, здавалося сплісніла в своїй нерухомости громадська атмосфера. Наче свіжий подих почав розвівати густі мряки. Заворушилось кругом. Заговорили сусіди, пішли жваві балачки, спори, часом і сварні між знайомими, родиною, а то й дітьми та батьками (так, так, і ми колись мали клопоти з своїми „старими"!). Старші — найбільше прихильники „Слова", перейняті москвофільськими ідеями. Молоді „українофіли", хоч і спорили із старшими та до появи „Діла" не мали тої підтримки, яку дає часопис, що стоїть на одній з нами плятформі й підтримує нас постійно, день у день.

Кожне число „Діла" викликувало у всіх велике зацікавлення. Все одно: чи у прихильників, чи у ворогів, але всіх цікавило. Пропав блаженний спокій, що так довго вколисував до сну наші, головно попівські, родини. Кращі, засадничі статті іноді знали ми майже на память і вживали їх як тарану до розбивання струпішілих кацапських фортів.

червона крайка, жовто-блакитна велика рожа комітетового. Ми не мали власного хору і мусіли зажичуватися в академічній ґімназії. Що то були за „шлеґери" ті Артимовичі, Жмури, Псубрати, Бобаничі! (Бобанич як заспівав своїм басом, то лямпа мусіла згаснути!). По вечерницях давали ми комерс, звичайно десь на станції якогось хориста в середмісті (мешкали вони на Вірменській, Скарбківській, Шкарповій та сусідніх). Симпатичний був це комерс. Господиня зробила кількадесять карменадлів, напекла дешевих тістечок, ми спровадили чвертівку львівського, купили у Бачевського дві-три літри житнівки і був королівський бенкет. По вечері йшли тости та промови, дзвеніли наші старі пісні, які літними вечорами гомоніли по цілому середмісті та по бічних вуличках „Грудки", а кожна гарна „фацетка" мусіла мати свою серенаду. Отче доктор Гнате Цегельський з І. реалки при вул. Камінній! Може справді щаслива Ваша думка, щоб ми колись зробили зїзд б. „кружкарів" з II., III., IV., V. і VI. ґімназії та з І. і II. реальної школи!

— — — — — — — —

А потім сині братчики вели нас, Христю, під розцвиті кущі магнолії в Стрийському Парку і черемшин цвіт білим снігом сипався на нас і нашу лавочку. Вона ще чудом збереглася, лише боюся, що її з весною заберуть і дадуть нову, таку без поруччя як інші. Залюблені наші очі сміялися, а ми безжурні і щасливі заїдали смачний прецель та закусували його чеколядовим андрутом „Штольверка". Ти мені оповідала про своїх бельферок і товаришок, а про свою бранжу і своїх бельферів. Правда, як ми щиро сміялися з підстаркуватого проф. з-ра Л., що взяв собі молоду „Крисю Лесічанку" за жінку і до якої на машині хіхікувала трійка наших „сеніорів" Нестор, Казік і „Унґлік". Або як то ми обидвоє змовилися і я написав анонімний „лібесбріф" до Твого „пудла" від француського, назначивши її рандку під звалищами замку в Стрийському Парку. Ціла Твоя кляса оглядала зза кущів ту бідну мальовану цяцю, як вона ходила туди і назад добру годину. Молодість — немилосерна і на це нема ради.

Але прийшла година розстання з Тобою, Христю, коли Твого батька з авансом перенесли до Відня. Памятаєш цей вечір? Я ждав на Тебе востаннє під консерваторією напроти Фарніпікети з цвітами, що їх купив за проданого у Бодека „Горація". І ми пішли Валовою, Коперника, потім скрутили коло почти на Крашевського. „Пятнацятка" грала в ресторані Єзуїтського городу нашого улюбленого вальса „Над чудовим, синім Дунаєм". Який він нам видавався тоді сумний!.. Дальше пішли ми тими затишними „нашими" вулицями, якими тільки разів разом ходили, від коли пізналися на Штілерівці. Отже „нашою" Матейка, „нашою" площею св. Юра, „нашою" Тереси (під акаціями від муру Сакракерок, щоби на другій стороні не впав на нас „шеуц", що мешкав на тій вулиці!), потім через Сапіги, „нашою" Карпінського, знайшли лавочку на площі св. Юра і сиділи на ній стискаючи свої руки та складаючи тисячі обітниць, аж доки Сакракерки не вибили девятої і небавком з касарні Фердинанда на Городецькій не рознеслися останні звуки чудового австрійського „ретрету". Я відвів Тебе під Твою браму на Кляйнівській. Перший та останній довгий поцілунок і я з розбитим серцем помчав до хати. Не їв вечері, положився до ліжка і аж заходився з плачу, втискаючи лице в подушку, щоб мама того мого ридання не почула. Але вона прийшла, погладила мою бідну голову та зложила на ній матірній поцілунок, ще більше щирий і ще святіший від того — на Кляйнівській. Аж тоді я заснув... Але за найближчі два тижні „обірвав" аж чотири двійки.

•

Високоповажана Пані Інжинірово! Ваш чоловік — змучений інспекційною подорожжю спить, молодь — пішла на лещата, а Ви самі в „бабусиній" улюбленій Вашій кімнаті відпочиваєте у сутінках по передсвяточних трудах. В кімнаті тепло, сосна стріляє в печі, на дворі наморозь переміняла Ваш сад в чудову короткову казку (так, як колись дерева в Стрийському Парку, памятаєте?), перед Вами розвивається фільма молодих Ваших літ. Така сама як тепер тут у мене, на Баденіх у Львові. Ті самі особи, та сама обстанова. Ви не тільки бачите поодинокі образи з Вашої молодости, що перед Вами пересуваються, але переживаєте їх удруге, так само як і я.

І ось ясніше полумя освітило нагло дзеркало, яке ми в часі випадкової нашої стрічі перед війною у Венеції вибрали (Вашому чоловікові подобалося інше) і Ви побачили в тім дзеркалі, що Ваше лице відмолодніло, що Ваші очі палають вогнем Ваших шіснацяти літ. Це поворотна хвиля принесла Вам хоч на часок — золоту весну Вашого життя і Вам тепер так добре, так любо: а може навіть краще, ніж воно було колись у дійсности!

— — — — — — — —

У другій кімнаті задзвонив нагло телефон. Ні, не хочу, то не до мене, то певно до жінки, не хочу... ще трохи! В тій хвилині входить служниця: „Просять пана мецената до апарату"

У моїй родині не трудно було прискорити нормальну переміну. Ґрунт був підготований братами, їх товаришами, що часто відвідували наш дім. З тих часів найкраще записались мені у памяті брати Матієві: Іван і Юліян, та Левицькі: Софрон і д-р Кость Левицький. Завдяки братам ще перед появою „Діла" мали у нас право громадянства попри „Слово" теж українські видання.

Деінде не йшло так легко, але всюди українській ідеї промощував дорогу перший рідний часопис „Діло".

Переміна „Діла" в щоденник застала мене якраз на порозі мойого подружнього життя. Як несповна вісімнацятьлітня дружина наймолодшого одинацятого з ряду з братів Кисілевських, увійшла я в шановану, патріотичну, але твердо москвофільську в тому часі родину. Нині із незвичайно численної рідні Кисілевських мабуть ніхто із молодшої генерації не залишився при політичній „вірі" батьків. Але тоді — одинокого українця із дальшої рідні Кисілевських, Володимира, батька директора банку Марка Кисілевського, прозвано „Україною" через те, що був унікатом серед Кисілевських.

До тих правірних твердих патріотів, увійшла я зі своєю українською вірою. Зараз зачало групуватися коло мене молоде покоління, овіяне новим духом. Було їх багато, часто майже ровесників, як от рідний сестрінець по чоловіці, директор Н. Торговлі, а тоді ученик гімназії, Микола Заячківський. За саме право мати свої часописи, зокрема „Діло", приходилось нам довгі-довгі часи зводити боротьбу, зносити іронію, жарти, боротися з цілою старшою генерацією.

„Діло" було теж моїм тихим не зрадливим спільником у вихові дітей в українському дусі, що не було легкою справою серед того москвофільського моря, що широко панувало... зрештою не тільки в родині Кисілевських, але скрізь, особливо в Коломийщині під проводом славного „амбасадора" д-р Дудикевича.

Згодом мої — так сказатиб плятонічні — звязки з „Ділом" перейшли в тісніші. На сторінках „Діла" ставила я перші кроки в публіцистиці. Там друкувалися перші враження з подорожей по Україні, Італії і т. д.

В часі мого постійного кількалітнього побуту у Львові, за часів редакторування невіджалуваної памяти Ярослава Весоловського, пізніше Василя Панейка, була я постійним співробітником „Діла". Звязки ці перервала війна. Застала вона мене з дітьми на феріях в косівських горах. Заки ще воєнні події дійшли у наш глухий кут — найважчим ударом для мене був факт, що з почти не принесено „Діла". Далека воєнна загроза, здавалося, набрала тіла. Ніщо в тому часі не відчувалося так важко, як брак свого часопису, що раз-у-раз відвідував нас і інформував про все довгі, догі роки. Така могутня звичка, набута літами, і такий могутній вплив на людську психіку щоденно читаного часопису.

Чи завдання „Діла" сьогодні, коли вже не є в нас єдиним щоденником, є менше важне й відповідальне, як було колись, майже шістьдесять років тому?

Ні! Сьогодні переживаємо, правда, інші, але не менш важні часи, як приходилося переживати їх першим піонірам нашої журналістики.

Нехай гарна традиція, традиція вірної, чесної, відважної служби народові, яку залишили по собі перші редактори „Діла", буде світлим прикладом для всіх майбутніх працівників тої редакції. Бажаю їм, щоб колись, по роках заслужили собі на таку повагу й такий вдячний спогад, яким згадує народ перших редакторів сьогоднішнього Ювілята.

Д-р СТЕПАН БАРАН.

Зперед трицять кількох літ.

З редакцією „Діла" вперше стрінувся я особисто як студент прав перед 35 роками, себто в 1903 р., коли начальним редактором був пок. д-р Евген Левицький. У взаєминах з „Ділом" був я властиво ще й передтим, пересилаючи до нього принагідно дрібніші речі до друку, головно дописи з місцевостей, де доводилось мені хвилево перебувати. Було це ще в останніх роках редагування „Діла" пок. Іваном Белеєм і опісля в 1902 р., коли на короткий час перебрав редакцію „Діла" пок. д-р Володимир Охримович перед своїм відїздом до Заліщик на становище адвоката.

Пок. д-р Евг. Левицький звернувся тоді до мене з проханням, щоб я став постійним співробітником „Свободи", у якій редактори змінялися часто, що, очевидно, не виходило на користь видавництва. Однак у цьому часі зачав я приготовлятись до першого правничого іспиту і це було причиною, що я не міг приняти предложеної оферти. З нашої розмови вийшло тільки те, що від того часу зачав я поміщувати на сторінках „Діла" і більші статті на ріжні актуальні політичні та загально-громадські справи і це продовжувалося вже аж по нинішній день.

Редакційні шефи „Діла" після уступлення Івана Белея в довоєнних часах змінялись доволі часто. Були ними д-р Вол. Охримович, д-р Евген Левицький, д-р Льонгин Цегельський і знову д-р Вол. Охримович, а пізніше пок. Ярослав Весоловський і д-р Василь Панейко. Бували випадки, що поодинокі редактори не чергувались безпосередньо по собі. Виручував тоді старий й вусатий добродій, покійний директор гімназії у Дрогобичі Олександер Борковський, один з найстарших наших діячів, що після поневільного переходу на емеритуру за намісникування графа Казимира Баденія осів у Львові і став неоціненим набутком для „Діла". Писав він звичайно статті на шкільні і педаґоґічні теми, виправлюючи при цьому скрипти, що їх присилано до редакції. Був дуже вразливий на мову, а перечитуючи „Діло" від дошки до дошки, знаходив там майже завжди якийсь мовний ухил навіть у статтях тих, що здавна писали в „Ділі". Зловивши винуватця, прибирав строгу міну і розпочинав довгу фільольоґічну дискусію, не щадячи нераз і свого сусіда з найближчого редакційного столика. Може і не завжди була приємна така дискусія, але ніхто дир. Борковському не брав цього за зле, знаючи, що він кермувався виключно якнайкращими намірами. Кінчилося звичайно тим, що старенький розказував якусь анекдоту і в редакційну кімнату вертався негайно погідний настрій.

Замітною фіґурою в редакції був теж пок. Вячеслав Будзиновський. Курив багато, а ще більше любив говорити. Темпераментний і незрівноважений, своєю поведінкою не надавався на шефа-редактора українського репрезентаційного щоденника і ним не став теж ніколи. Був це радше тип чапів революційного агітатора, чому давав вислів не тільки на вічах, але й на шпальтах редаґованої ним якийсь час „Свободи". Приводило це до конфліктів, з яких найголовніший свого часу був немилий конфлікт між ним і пок. редактором „Гайдамаків" Михайлом Петрицьким.

В останній декаді мин. століття кілька літ політичним референтом „Діла" і короткий час начальним редактором був д-р Льонгин Цегельський, теж з чималим темпераментом. Це й довело його небавком до зудару зі св. Юром, чи пак з Митрополитом Шептицьким, що й скінчилося його димісією з редакції „Діла", до якої він більше вже й не повернувся і взагалі як публіцист зійшов згодом зовсім з овиду.

Редакція „Діла" зперед трицятькількох літ була у значній мірі вишколом для наших майбутніх парляментаристів. При перших загальних виборах до австрійського парляменту в 1907 р., з колишніх членів редакції „Діла" аж чотирьох стало послами: Вол. Охримович, Евген Левицький, Вяч. Будзиновський і Льонгин Цегельський (на місце сіоністичного посла д-ра Габля). У тому році і в черговому (1908) при виборах до галицького сойму, здобув мандати цілий гурт наших діячів, що стояли близько редакції „Діла" і на його сторінках нераз поміщували свої статті. Між іншими зі старих парляментаристів увійшли тоді до сойму покійні нині Юліян Романчук, д-р Теофіль Окуневський і д-р Евген Олесницький; посольські мандати здобули теж д-р Кость Левицький до віденського парляменту і галицького сойму і пок. Захар Скварко (до сойму), яких підписи нераз фіґурували на шпальтах „Діла".

Остання декада мин. століття була періодом найбільшого розмаху наших творчих та орґанізаційних сил. Зокрема було це дуже помітне у політичній ділянці. Створена при кінці 1899 р. Українська Національно-Демократична Партія, попередниця нинішнього УНДО, розвинула широку акцію в краю, формуючи наші галицькі маси у новочасну партію з означеною програмою. Були це часи масових рухів: у рр. 1902 і 1903 при хліборобських страйках, у рр. 1905 і 1906 при акції за зміною виборчого права до віденського парляменту і в 1907 р. при перших загальних виборах до нього. Не залишались позаду і ділянки культурно-освітня та господарсько-кооперативна. І при цій великій праці „Діло" своїми статтями давало майже у всьому провід.

У редакційній домівці „Діла" працювали для нашої народньої справи не лише його постійні співробітники. Приходили туди діячі з міста і з краю, подавали устно свої думки і пляни, або приносили їх на письмі. Багато з цього увійшло в життя і скріпило наші національні сили.

Доброзичливими гістьми і принагідними співробітниками „Діла" були не тільки люди, що гуртувались біля Народнього Комітету, начальної управи УНДО, але й такі, що зовсім не були партійцями у звичайному розумінні, чи навіть здалека стояли від активної політики. Гостили з правила в домівці „Діла" і наддніпрянці, для яких було воно довший час осередком їхнього національного зацікавлення і місцем, де й вони могли вкладати свою пайку праці. Не чуже було „Діло" і для української молоді, для якої в університетській боротьбі, передовсім у часі сецесії з львівського університету в р. 1901/2, віддало воно чималі прислуги. І не зважаючи на зрозумілі ріжниці між „батьками й дітьми", толішня молодь зуміла доцінювати значіння „Діла", і неодин з провідників молоді саме на сторінках „Діла" розпочав свою ширшу громадянську роботу.

Від 1903 р. не розходився я вже з „Ділом" і тоді навіть, як довший час перебував поза границями Галичини. У самій редакції працював я лише переходово, займаючи тоді інші громадянські становища. З титулу секретаря Народнього Комітету в рр. 1913 до 1918 і як редактор „Свободи" у воєнних часах, щоденно бував я в редакції „Діла" і провів неодну гарну хвилину з тими, що їм довелося постійно там працювати.

Даймо „Просвіті" гідну матеріяльну підтримку! Вона мусить рости й міцніти, бо Нація хоче й мусить жити та розвиватися.

КОНСТ. МАЛИЦЬКА

Доріжкою спогадів.

Для мене змалку вже друковане слово було святощами, а книжка-газета з усіх проявів людської творчости, з усіх чудес найбільше чудо. Як гарно було, приїхавши на вакації до діда на село, зашитися в „канцелярію" і порпатися там у паперах і книжках. Ця „канцелярія" була колись трупарнею і стояла таки на цвинтарі побіч приходства, але це ні трохи не бентежило нас, дітей, (мене і братів Стефановичів) ні наших молодих вуйків, що там ночували в часі ферій.

В Новиці у діда стрінула я перші українські видавництва галицькі: „Вечерниці", „Мету", „Правду", „Зеркало", календарі й книжечки „Просвіти". А у вуйка в Єзуполі находила в бібліотеці писані власноручно прегарною каліграфією записки та твори прадіда Степана Петрушевича з Добрян — і хотілося самій так читко каліграфувати, бо в мене було тоді дуже погане письмо. З газет я находила тут „Слово", „Галичанина", „Зорю Галицьку", але ще в той час як дитина часописами я менше цікавилася, вважала їх нудними, радше читала історичні книжки, оповідання, вірші.

А таки події з громадського життя відбивалися раз-у-раз об мене, бо в моїй родині всі політикували, хоч були поділені на два табори: український-народовецький і твердо-руский. Як учениця народньої школи пережила я в Станиславові заснування Кобринською першого жіночого товариства (1884 р.) і креування українського єпископства з д-р Пелешем, як першим владикою. На його приїзд ми, учениці виділівки, укладали із зелених листків величезний напис „Многая літа" на фронтоні будинку, а відтак витали його в мурах школи промовами й піснями.

У Львові за часів семінарицьких я була дуже занята наукою (більш, як треба), але — розуміється — попала і тут у сам осередок розбурханого в той час нашого громадянського й політичного освідомлення. Та стояла в ньому поміж двома течіями: св. Юром з дідом Антоном Петрушевичем і вулицею Вірменською з родиною вуйка Олександра Стефановича, завзятого народовця. В багатій бібліотеці діда поринала я в історичній давнині, до чого й ціла обстанова мешкання зі старими портретами, фоліялами й ріжними викопалинами настроювала, — але народовецькі впливи захоплювали мою душу своєю свіжістю і звязками з далекою вимріяною з віршів Шевченка Україною. Та й ще професором українсько мови був тоді в семинарії Омелян Партицький, а батько товаришки проф. Олександер Барвінський заініціював для нас українок-семинаристок відчити на „Бесіді" з української історії.

„Діло"? Так, було вже тоді „Діло" від десятка років, а память про його першого редактора Володимира Барвінського зберігалася в моїй родині як традиція. Коли вперше вийшло „Діло", я була ще дитиною, але пізніше переказали мені його історію. Одна з тіток любила згадувати, що редактор Барвінський був її постійним танцюристом на балях. Сумніваюся, чи така запрацьована людина, як Барвінський, мав час і охоту гуляти, тимто й відповідальність за цю легенду складаю на Покійну.

Так, я чула, відтак і сама читала, які труднощі були при заснуванні „Діла" і як було потрібне ѣ тих часах серед загального недовіря до власних сил, серед байдужности навіть поміж передовими українцями. Але Вол. Барвінський поставив собі девізою: „Не доборемось власною силою, то й пропадемо", а щоб своїм прикладом загріти недовірків, зобовязався редагувати на початок нову газету безплатно, дарма, ще через те мусів покинути адвокатську практику й занехати думку про студії наукові з обсягу народньої економії. А назвали нову газету „Ділом" у протиставленні до руского „Слова", бо вона своєю програмою мала обєднати всіх щирих українців до спільного діла для добра цілого народу, щоб ділами двигнути його з упадку й здобути пошанування його прав.

На сам Новий Рік 1880 р. вийшло перше число „Діла" і в той сам день редактор дістав вістку про ненадійну смерть свого батька. Але Володимир не з тих був, що упадають під тягарем власного горя, він цілою душею потонув у редакційній праці і з успіхом, бо вже в перших трьох місяцях число передплатників „Діла" перевищало 600 (на той час дуже багато). А щоб розворушити загал громадянства скликано за спонукою редакції 30. листопада 1880 р. перше всенароднє віче, яке стало великою українською манифестацією і показало світові, що нарід наш живе і власними силами хоче подбати за свої життєві інтереси. Півтора тисячі селян, міщан, інтелігенції зібралося у Львові з усіх сторін Галичини. В резолюціях віче жадало: обезпечити державно-правне становище українців як самостійного народу — зменшити податкові тягари і стримати примусове виласнювання наших селян і дрібноміщан з їх прадідної землі — змінити галицьке шкільництво в дусі повної рівноправности українців у всіх народніх, середніх і вищих школах, накінець четверта резолюція взивала всіх українців, щоб спільними силами добивалися належного свому народові становища у краю та державі.

Резолюції з року 1880! Чи сьогодні стали вони вже неактуальні?

Віче принесло теж реальний хосен. Вибрана на вічу шкільна Комісія склала статут для „Руського Товариства Педагогічного", яке мало дбати про українські школи в Галичині і в найближчому році ввійшло в життя.

„Діло" розбурхало наше громадянство і слідило пильно за всіма подіями, які тоді ворушили краєм. А були це справи превеликої ваги. Згадати хочби справу православія в Гниличках і процес Ольги Грабар і товаришів. Перша справа спричинила процес проти редактора Барвінського й о. Стефана Качали, автора статті в „Ділі". Матеріялу до часопису й роботи було тоді поверх голови, тому „Діло" два місяці виходило в подвійнім, а то і в потрійнім обемі, дотого й дрібнішим друком, як звичайно. А ще від 1881 р. починає виходити при Ділі „Бібліотека найзнаменитших повістей", яка дала українській публиці неодин переклад найліпших творів світової літератури. В пізніших роках я дуже старанно відтинала ті додатки газетні, брошурувала і перечитувала їх залюбки. Пригадую собі, що в тому часі найбільше припала мені до вподоби повість „Замок Делі", історія боротьби за волю ірляндського народу.

Але серед того безміру праці організм Барвінського не видержав і 1883 р. не стало його в живих. І по його смерти навіть найбільші політичні вороги мусіли признати, що в Барвінськім втратили, хоч і не непримиренного в обороні прав народу, але й чесного, тактовного й розумного противника.

Наслідника його, другого редактора Івана Белея пізнала я ще як семинаристка на Святвечері в о. Стефановича. Високий, стрункий, білявий, мовчазний, він зробив на мене враження дуже поважного, що з такими як я панянками не вміє й говорити. Казали про нього, що був дуже працьовитий і на особисті справи й родині не мав ніколи часу.

З тих семинарицьких часів пригадую собі, що однієський раз я спізнилася до школи, бо дожидала нетерпляче „Діла", щоб дізнатися про вислід двобою посла Окуневського з польським шляхтичем Розвадовським на тлі соймової дебати.

Я сама за власні гроші стала передплачувати „Діло" щойно на учительській посаді в Галичі. Тоді і почала дописувати до нього — дрібні нариси, статті на актуальні теми, загально громадянські, які ворушили всіх, а нас на провінції тимпаче. З приводу сецесії наших студентів в 1901 р. я написала якийсь вірш-фейлетон. А саме в той час в Галичі зачалася боротьба українців з місцевим парохом о. Винницьким, загорілим москвофілом і в ту боротьбу попала й я. „Діло" містило про це мої і чужі статті, тоді я якслід відчула й зрозуміла, яким преважним чинником у житті націй й одиниці є своя преса. І моїм молодечим бажанням стало, мати колись „свій часопис", де я моглаб свобідно висказувати свої погляди в ріжних справах і обороняти слушну справу. Це моє побожне бажання сповнилося внедовзі настільки, що Руське Т-во Педагогічне передало мені дитячий журналик „Дзвінок", який я редагувала з Галича. Я зараз з тріюмфом повідомила моїх приятелів з „Комаря" Михайла Лозинського й редактора Івана Кунцевича (цього я й на очі ніколи не бачила, але саме такі приятелі найсимпатичніші), що тепер не боюся їх, бо маю свій орган. На це вони відповіли мені віршом по-комарівськи.

В році 1902 (за редакції д-р Володимира Охримовича) „Діло" впровадило у себе фонетичний правопис. Пригадую собі такий епізод: Ще на якийсь місяць-два передтим мої товаришки Трусевичівні, учительки із Залуквя, показали мені одної днини „Діло" вже без „ять" в заголовку кажучи: „Бачите! „Діло" вже в фонетиці!" Я трохи здивувалася, але повірила, бо свого ще з почти не дістала. Щойно згодом зорієнтувалася, що мої товаришки лише назву часопису зробили фонетичною, перемалювавши дуже вміло й непомітно ѣ на і.

Боротьба з московщиною в Галичі тривала дальше і скінчилася так, що заходами о. Винницького і кацапської галицько - станиславівської кліки перенесла мене Шкільна Рада під натиском політичної влади до Беча на Мазурах. В тому часі „Діло" гаряче стануло в моїй обороні, тодішній редактор д-р Евген Левицький кілька разів телеграфував навіть до мене, запитуючи, чи можуть про мою справу так чи так написати, щоб мені не пошкодити. Але те все не помогло і я таки мусіла покинути Галич і перенеслася сама не до Беча, а на Буковину.

З „Ділом" треба було розстатися на щодень і заступила мені його „Буковина", яку редагував тоді земляк, незабутній Славко Весоловський, тому і здавалося мені, що я звязку з Галичиною не затратила. Сама писала, як колись до „Діла" і находила в „Буковині" багато вісток про той бік Черемоша, таксамо як і в новозаснованім „Проміні", що сповняв ролю сполучника поміж галицьким і буковинським учительством.

По трьох роках вернулася я до Галичини до Львова, вже тепер на постійний осідок. Тут я стрінулася знову з Весоловським при роботі. Він спершу співробітник „Діла", відтак редактор, редагував теж просвітну газету, де і я дещо містила. В тому часі „Діло" розписало анкету на адресу своїх передплатників, що воліють: чи книжкові додатки, як досі — чи окремий літературний додаток щотижня. Видно більшість заявилася за другим, бо при „Ділі" почав виходити (1911 р.) під редакцією Весоловського тижневик „Неділя", дуже цікава літературно-наукова газетка, яку я ще й сьогодні залюбки перелистковую.

На роки мого побуту у Львові від 1906—1914 приналежать важливі події: боротьба за український університет, голодівка студентів, криваві вибори 1908 року під егідою Потоцького, акт Січинського, смерть Коцка, процес 101 українських студентів. Який багатий і точний матеріял газетний доставляло тоді „Діло" своїм читачам в краю, як нетерпляче дожидали його на провінції в часі процесу Січинського! Відтак — ювілейний Шевченківський здвиг Січей і Соколів 1914 року, стріли в Сараєві, що віщують переломові хвилини в історії Европи. „Діло" містить статті, комунікати і востаннє Маніфест Головної Української Ради до українського народу за підписами головних наших політичних провідників. І ще по приході москалів шле якийсь час свої вістки у край, аж одної днини замовкло, придушене грубою рукою окупанта.

І з того часу шість років я не бачила „Діла". На Сибірі читала тільки російські й польські часописи, ряди-годи лише попадали тут українські видавництва з Києва по 1917 році і з далекого Зеленого Клину.

А коли 1920 р. я вернулася до Львова, по дорозі з Кракова, їдучи з Клепарівського двірця до міста, шукала я всюди по стаціях і кіосках за „Ділом". Що воно там тепер пише про нас і нашу політичну ситуацію? Але „Діла" ніде не побачила. Зате в книгарні Н. Т. Ш. зустріла „Молоду Україну", прегарний журнал для дітей видання М. Таранька. Ну, як є молода Україна, так буде і „Діло" — подумала. Але „Діла" таки не найшла, замовкло під новою окупацією, поставивши на своїй стовпиці „Вперед". Не тямлю, коли знову воскресло, але мабуть невдовзі, бо вже підчас нашого Жіночого Конгресу 1921 р. стояло до наших послуг (за редакції Федорцева), навіть призначило нам окрему „Жіночу Сторінку". Вела її Мілена Рудницька, а я їй допомагала. Чи думали тоді ми жінки, які роками

— від Кобринської почінаючи — добивалися власного самостійного журналу, що в 1938 році будемо мати в Галичині сім солідних власних часописів ріжного типу, а „Діло" вернеться ще раз до „Жіночої Сторінки"?

Думаю, що програма „Діла", яку перед 58 роками зачеркнули йому перші основники, не дуже то й змінилася за той час. Були, правда, питання, шукання доріг, союзників для доцільнішого переведення організації праці в громадянстві, але його ґрунт залишився завсіди той сам, національний і тільки національний, а всі щирі зриви серед нації находили в ньому живий відгук і зрозуміння.

Сьогодні „Діло" виросло на міру европейського часопису, обняло ріжні ділянки громадської думки та праці, побіч нього маємо вже і самостійну жіночу пресу, зростає з кожним майже днем число українських політичних, фахових і літературних газет, а таки серед тої часописної повені моя рука найперше простягається за старим другом „Ділом", з яким лучать мене спомини з молодих літ, коли ми ще обоє прокладали собі шлях до життя

Д-р ІВАН КОПАЧ.

З моїх споминів про „Діло".

ОДИН „НАДЗВИЧАЙНИЙ" ПЕРЕДПЛАТНИК.

І я за останні 50 літ мого життя мав неодну стрічу з „Ділом". А перша була ще десь у шк. р. 1886/7 у Дрогобичі, де я тоді був учнем VI. кл. державної ґімназії. Я був диригентом церковного (мужеського) хору старших учеників; тодішні співаки сходилися на моїй т. зв. „станції" (у міщанки Ґлоґовської неподалеко церкви Чесного Хреста), а один із них, син дрогобицького міщанина з Літнянського передмістя, Іван Дуцько, приносив нам наше, так сказатиб, громадське „Діло", що приходило нам на нашу велику втіху із Львова за наші гроші на адресу якогось міщанина.

Думаю, що то не було також без доброї ради і впливу молодого правника, Данила Стахури, який тоді був там домашнім учителем двох синів дрогобицького старости Світальського. Приїхавши з тою родиною з Калуша до Дрогобича, правник Стахура незабаром пізнався з нами ґімназистами, як зі своїми молодшими товаришами, а в літі 1887 ми зробили собі з ним і під його проводом уже навіть дводенну прегарну прогульку до звісних скал Урича (дехто каже: „поганських святинь") в дрогобицьких Карпатах. Добрий вплив Стахури на нас ґімназистів був такий сильний, що задержав свою силу й надалі, хоч сам Стахура нас незабаром покинув, вернувшись назад до Львова на свої дальші правничі студії (тепер він доживає свого віку на Підкарпаттю в Ужгороді, як емеритований судовий чехословацький апеляційний радник).

Ми залишилися самі. Але товариш Дуцько доляьнував нам далі нашого „Діла", а я з власних грошей передплатив ще й літературно-наукову „Зорю", яку я знав ще з Бучача з того часу, як у ній — на мій великий подив — став появлятися прегарний Франків „Захар Беркут".

Нині, щоправда, я вже не памятаю нічого з того, що ми ґімназисти вичитували собі тоді з того нашого „Діла", але про вплив його на нас нехай свідчить бодай цей один факт: При „Ділі" виходила тоді теж т. зв. „Бібліотека найзнаменитших повістей". В р. 1888 — мабуть у звязку з переходом „Діла" на щоденник — став появлятися в „Ділі" часто анонс, що адміністрація „Діла" продає двацять перших томів тої своєї „Бібліотеки" по зниженій ціні (мабуть: по 12 зол. а. в. за комплет). Я попросив листом щоб мені ті книжки прислано. І на мою велику втіху книжки скоро прийшли — ціла велика пачка. Я, розуміється, післав за них можливо якнайскорше належні гроші. Все було впорядку, не було нічого надзвичайного. Але як я потім приїхав до Львова на університет і стрінувся з тодішнім адміністратором „Діла", а заразом директором Інституту св. Николая (при ул. Тетатинській ч. 19), бл. п. Костем Паньківським, він зараз таки оповів мені, з яким здивуванням він інкасував оті гроші від мене з Дрогобича за книжки „Діла". Бо властиво, казав, він їх від бідного ґімназиста не дуже і сподівався, а книжки післав без грошей майже на повне ризико, передовсім тому, щоб без пожитку не лежали і не гнили в маґазині, тільки йшли, хочби й даром, між цікаву до книжок молодь. Колиж я гроші за книжки таки прислав, то йому тепер тим приємніше пізнати мене особисто. І від тої хвилини ми з Покійником стали вже й щирими друзями — аж до його смерти в Києві підчас світової війни.

Та, правду кажучи, я й собі чимало дивувався, слухаючи слів бл. п. Паньківського, а саме, що він мій, так зовсім нормальний і звичайний поступок з книжками „Діла" уважав і міг уважати чимось виняктовим. Бо мені тоді в Дрогобичі, признаюся, навіть і на гадку не приходило, що можна книжки у когось замовити і взяти, а потім за них не заплатити... Та, на жаль, „Діло" ще й нині по 50 роках від того часу, майже безупинно взиває своїх читачів на першім місці своїх „Новинок": **„Платіть точно передплату! Присилайте залеглости!"** і т. д. Я дуже цікавий, як довго то ще так буде, хоч — очевидно — і не повинно бути в суспільности, яка хоче бути здорова і міцна...

Приїхавши восени 1889 року до Львова і вписавшися до тодішнього „Академічного Братства", я незабаром уже мав також нагоду пізнати й тодішнього редактора „Діла", бл. п. Івана Белея. А першими моїми статейками в „Ділі" були короткі звіти із засідань свіжо тоді заснованого на львівським університеті „Славянського Кружка", на яких — під проводом професора славістики, д-ра Антона Калїни — відчитав кілька своїх рефератів студент Олександер Колеса на тему п. з. „Міцкевич і Шевченко". То був початок моєї маленької, так сказатиб, співпраці в „Ділі". Триває вона ще й досі, хоч не широка вона і не постійна, тільки принагідна, від часу до часу. Та позатим мої прихильні бажання для „Діла", і то якнайкращі, були все постійні і тривкі; вони ніколи не переривалися, і то навіть тоді, коли я, покликаний австрійським Міністерством В. і П. на відповідальне становище краєвого інспектора шкіл у липні 1909 року, уважав доцільним виступити із „Спілки Діла", щоби не вязати ані себе ані „Діла" оглядом на можливі колізії публичних наших обопільних обовязків.

Так я ще й нині рад служити нашому „Ділові" якнайкраще по своїм найкращим силам. А „служити" йому треба, бо „Діло" такої помочі також зпоза „редакції" певно надіється

МАРІЯ СОКІЛ.

У нюйорському кітлі.

Ню Йорк, 16-го грудня.

І.

Три перші дні побуту в Ню Йорку видаються тижнем; тиждень, який саме минає сьогодні від нашого приїзду — місяцем. Так приголомшує це місто, стільки нового сприймаємо, вийшовши за поріг помешкання. Хоча нібито ми звикли до розмірів великих европейських міст, хоча й бачили вже неодне нове й цікаве — Ню Йорк стирає з памяти все те мов губкою. „Великий" Берлін, „кипучий" Париж?! Провінціональні, тихенькі містечка!

Де ділись кляксони?

Ні, коли йде про тишу, то не все в порядку у цьому порівнанні. Річ у тому, що їдучи до Ню Йорку, ми ждали якогось пекольного гамору, який це місто повинно робити, відповідно до скількости своїх авт та підземних і воздушних залізниць. Та ось і перше здивування: автомобілевих сиґналів тут майже не чуємо, а вони, як відомо, є цею найстрашнішою видумкою чорта для людських вух! Думаємо, що на рухливих вулицях Варшави гамір і крик, який роблять автомобілеві кляксони, куди-кудп більший, як на найрухливіших вулицях Ню Йорку в порі, коли вони просто завалені, залиті потопом авт. А автомобіліста, який тут відважився би сиґналізувати так, як це так часто чути у Львові, де нетерпливий шофер, заїхавши під дім, дає знати комусь-там у ньому, що він чекає на вулиці — такого нетерпливого сиґналізатора тут може і злінчували би. У всякому разі: те, чого він зазнав би від полісменів та публики (і кара, яку мусів би заплатити), на майбутнє стрималоб його „музичні" забаганки.

Потоп авт.

Коли ми вже почали від авт, повторім ще раз й те, що стало вже майже синонімом Ню Йорку: їх скількість. У дільниці Мангатану, на Бродвеї і кількох десятках кількадесятикільометрової довжини вулиць Сіті, в деяких годинах авта стоять чотирома, пяти рядами густими, рівнобіжними, на довжезнім просторі і чекають на зелене світло, — знак, що вільно їхати. Але й тоді ця їзда подібна скоріше до слимачого ходу. Автомобілісти — а ними є тут буквально всі, бо як довідуємося, вже що четвертий мешканець Штатів і що третій у Ню Йорку має своє авто — тут, в середині міста, звикли до терпеливости неменше, як до подиву гідної жонґлерки у вимиманні інших авт та до неменш подивугідної орієнтації у світляних сиґналах. Не штука знати, що на таке-то й таке світло вільно чи не вільно їхати; але нелегко миттю орієнтуватися, де власне цей червоний, зелений чи жовтий сиґнал, коли обі сторони вулиць залиті неоновими реклямами власне у тих самих колірах! Та коли зупинетеся слухняно на червоний сиґнал при найближчому вуличному розі, тоді мусите шукати очима нового, зеленого, десь у віддалі кількох вулиць, де орґанізатовам тутешнього вуличного руху, власне забаглося примістити ці світляні сиґнали!

Ще маленький приклад тутешнього авторуху. Якось раз вечором їдемо з приятелем, який „очевидно" має авто, відвідати знайомих. Ми запрошені на вечерю, йдемо там уперше — хочемо бути точні. Приїздимо під дім якнайліпше: на 2—3 хвилини перед умовленою годиною. Та показується, що ні перед домом ні в найближчім сусідстві не можна залишити авта, бо всі призначені на це місця — заняті. І прийшлося „битих" три чверти години обїздити всі довколичні вулиці і то десять разів вертатися на ті самі місця, поки випадково вдалося втиснути авто поміж непроглядні ряди інших і його „запаркувати", а звідти щойно гнати кілька вулиць пішки. І при найкращих бажаннях, замість бути в 7-ій, ми прийшли в гості майже в 8-ій...

У частині міста, де мешкаю, скрізь на великих площах під голим небом або під дахом — десятки і сотні уживаних, не нових авт на продаж. Такі самі площі в усіх частинах міста. Помилився би той, хто думав би, що тут такі „уживані" авта — старі тарадайки. Навпаки, таких серед них не побачите: все це прегарні елеґантні вози, тільки не найновіші моделі, а зперед 2—5-ти років. І тому можете їх купити вже від 50-ти долярів. Не дивниця, що поштовий післанець, який доручає мені лист „експрес", заїжджає елеґантним — очевидно своїм власним — „Осмобілем", найновішим продуктом фабрики Крайзлера...

Що-ж діється із справжніми „тарадайками"? Маємо нагоду й це випадково побачити: їх просто палять. Все, що тільки в них можна

і потребує. Прецінь тягар редакції щоденника величезний, майже надмірний. Число-ж мусить вийти щодня на означену годину. А кілько там треба порушити справ, з яких неодна вимагала би не то коротких годин, але цілих днів, ба може й місяців, щоб точно та основно її облумати і влучно, приступно представити? Неодин читач навіть і не здогадується, кілько труду і журби містить в собі та чи друга статейка, яку він одним махом і поглядом так собі зверха легко обхоплює та зараз уже й критикує. На другий день те все з нинішнього дня стає вже мовби „перестаріле" і читач жде знов чогось нового, мовляв, ліпшого. І так день за днем іде безконечний ряд усе нових надій і все нових розчарувань — нераз аж до повної зневіри і і озлуки... А цілий той тягар двигає на собі, очевидно, „редактор-журналіст" як провідник т. зв. прилюдної опінії. А тягар його тим більший, чим совісніший редактор і чесніший. Та тягар його конечний і необхідний, бо „преса" — то, кажуть, „пята імперія людства". Я дуже бажав би, щоб і наше „Діло" було завсіди повноправним і під кождим оглядом достойним складником чи партнером оцтої наймогутнішої нині всесвітньої „імперії".

Осторога!

П. Д. Сеник, який представляється за аквізитора „Діла", не є уповноважений інкасувати ніяких належностей в імені видавництва „Діло", що на цьому місці подаємо до загального відома.

АДМІНІСТРАЦІЯ „ДІЛА"
ЛЬВІВ.

СТ. СІРОПОЛКО.

Як я став читачем і співробітником „Діла".

(Уривки з спогадів).

Прилуцька гімназія, на Полтавщині, де я вчився від половини 80-тих років минулого століття, ніколи не користувалася доброю опінією в очах найвищої шкільної адміністрації — кураторії київської шкільної округи і самого міністерства освіти, а це тому, що учні старших кляс не раз робили заколоти, як вияв протесту проти поліційних засобів виховання, що їх насаджував у школах царської Росії тодішній поганої слави міністер народньої освіти граф Дмитро Толстой та його наступник граф Іван Делянов. Деколи ці заколоти набірали такого розголосу, що в розвязання їх встрявала політична жандармерія, внаслідок чого деякі учасники заколотів нерідко відпокутовували свою вину найтяжчою карою — звільненням з гімназії без права вступу до будьякої школи.

„Толстовський режим" тодішньої школи безперечно сприяв утворенню серед шкільної молоді нелеґальних гуртків, що насамперед дбали про самоосвіту своїх членів, бо тодішня класична ґімназія ставила за своє завдання восередити навчання на мертвих мовах, далеких від життя, щоб полекшити контролю над формуванням світогляду та характеру учнів. Нелеґальні середньошкільні гуртки спочатку були покласові. Кожний гурток дбав за власну бібліотечку, для чого кожний член гуртка мав вносити щомісячно якусь грошеву вкладку. Згодом покласові гуртки, що були в прилуцькій гімназії, обєдналися, так, що коли я, учень пятої кляси, вступив до обєднаного гуртка, то застав у ньому досить велику нелеґальну бібліотеку, яка складалася з багатьох річників старих російських журналів, як „Отечественныя Записки", „Современник" і ін., з повної збірки російських класиків, що не знайшли собі місця в програмі середньої школи, — Турґенев, Гончаров, Лев Толстой і ін., а також з творів цілковито заборонених українських письменників — Т. Шевченка, Марка-Вовчка, П. Куліша і ин.

Члени нелеґального гуртка за моїх часів особливо захоплювалися російською народовецькою літературою — творами Гліба Успенського, Миколи Златовратського, Федора Решетнікова і т. п., а з української літератури — „Кобзарем" Шевченка. Не можу не згадати, що нелеґальний наш гурток з учнів четвертої кляси передрукував на гектоґрафі, — правда, дуже зле, — повністю з женевського видання „Сон" (У всякого своя доля...) і „Кавказ" Т. Шевченка.

Щодо українства наш гурток стояв, так мовити, на українофільській позиції. Мушу також признатися, що, кінчаючи ґімназію, ми, члени нелеґального гуртка, майже нічого не знали про Галичину та про її боротьбу за українську культуру. Але в останній рік мого перебування в ґімназії повстав серед молодших за мене учнів прилуцької ґімназії нелеґальний гурток, що під проводом Миколи Міхновського працював над національним освідомленням своїх членів. До того гуртка належали Василь Сочачів, Олекса Назаріїв, Володимир Дорошенко та ін.

* * *

Скінчивши ґімназію 1893 р., вступив я в осени того року на правничий факультет московського університету. Хоч Київ з його університетом св. Володимира був значно ближче до Прилуки, ніж Москва, все ж вибір мій зупинився на московському університеті не тільки тому, що там були ліпші професори, ніж у Києві, а головне тому, що лише в Москві міг побирати науку студент, що не мав жадного гроша в кишені, бо тамошній комітет допомоги незаможнім студентам московського університету дбав про безплатне для них приміщення, давав їм дарові обіди та вносив платню за їх навчання в університеті.

В Москві я вступив відразу до українського земляцтва, — так звалася студентська організація, де гуртувалися студенти родом з України, що вчилися в московських високих школах. Тут, в українському земляцтві, вперше я дізнався більш-менш докладно про Галичину, про її культурні установи, — насамперед про Товариство „Просвіта" у Львові, — про галицьку українську пресу — „Діло", „Зорю" і ін. Інформатором про Галичину і тамошнє українське життя був український письменник Грицько Коваленко, що саме тоді перебував у Москві, де він займав посаду фершала-санітара в одній з клінік московського університету.

Вперше я побачив на власні очі „Діло" за після революції 1905 р., коли скасований був таємний царський наказ 1876 р. про заборону ввозу зза кордону в межі царської Росії книжок і брошур, виданих „на малороссійскомъ нарѣчіи". Більш-менш постійним читачем „Діла" став я від 1912 р., коли в Москві почав виходити щомісячник „Украинская Жизнь", за редакцією Олександра Саліковського та Симона Петлюри. Редакційна колеґія „Украинской Жизні", до складу якої входив і я, щонеділі збиралася на засідання в помешканні редакції, і тут перед засіданням і в перервах кожний з присутніх переглядав ріжні українські часописи, що надходили до редакції. Щоденник „Діло" притягав до себе особливу увагу всіх присутніх, так що нерідко з приводу тої чи іншої статті „Діла" розгорталася широка й гаряча дискусія. Дуже цінні зввваги та пояснення вносив до дискусії С. Петлюра, що жив перед тим деякий час у Львові та встиг завести товариські зносини з тамошніми громадськими діячами.

„Украинская Жизнь" старанно подавала в розділі „Хроніка" інформації про українське життя в Галичині, головне за „Ділом".

* * *

Перша моя стаття в „Ділі" під назвою „Ратуймо культуру! — появилася в ч. 171 за 1923 рік. Майже за пятнацять років уміщено в „Ділі" цілу низку моїх статтей переважно на культурно-освітні та історично - літературні теми. На жаль, не можу вважати себе за дуже продуктивного співробітника „Діла".

Як співробітник „Діла", я вважав за свій приємний обовязок відвідати редакцію „Діла" кожного разу, коли приїздив до Львова. В перші же відвідини свої редакції „Діла" я був дуже вражений бідним помешканням редакції і адміністрації найстарішого українського щоденника. Я не міг собі уявити, як можуть працювати члени редакції „Діла" в одній кімнаті попліч, де за димом від тютюну не видно світу Божого. І вже зовсім неможливі умови для праці повстали передімною в тому закамарку, що носив гучну назву „адміністрація". Те саме помешкання застав я і за своїх останніх відвідин редакції „Діла" в осени 1929 р.

Як давній читач „Діла", я вже так споріднився з „Ділом", що відчуваю потребу коли не перечитати, то бодай проглянути кожне його число, щоб дізнатися про українське життя на цілому світі та ознайомитися з поглядом „Діла", на те чи інше пекуче питання біжучого дня. Правда, деколи редакція „Діла" не відразу стає на вірний шлях при оцінці того чи іншого явища, важливого для української справи, але редакція „Діла" завжди незмінно стоїть на соборницькому ґрунті та прямує до здійснення національних змагань українського народу.

З нагоди 50-ліття щоденника „Діло" від усього серця бажаю редакції „Діла" якнайбільшого успіху в досягненні тої мети, яку ставить собі „Діло", а його видавцям — зміцнення матеріяльної бази „Діла" в такій мірі, щоб якнайскоріше повстала для видавництва можливість забезпечити постійних співробітників і службовиків „Діла" відповідною платнею і світлим і просторим помешканням, де була б їхня нелегка праця радісно й без журби про завтрішній день!

спалити, горить собі під голим небом, на такім авто-кладовищі; тільки залізні частини йдуть до складів старого заліза. Сік транзіт ґльорія неодного ще недавно прегарного Форда чи Шевролета...

Даровані піяніна.

Взагалі тут люблять зміни — нове окруження, нові лиця, нові речі. Через те американці (як нам тут розказують) неймовірно часто зміняють помешкання, позбуваються за пів ціни авт, які мають уже „аж" два роки та купують свіжіший, новіший модель; тому, що кілька років у них цілковита переміна меблів. А що кожна ручна праця, отже і ношення меблів, тут дуже дорога (ось приклад: випозичення фортепіяну коштує місячно 3—4 доляри, зате його транспорт — десять!), отже нераз неварто старі речі переносити з одного помешкання на друге. Спершу недовірчиво слухаємо оповідань про те, як часто люди залишають тут на старих помешканнях, випроваджуючи — піяніна або фортепіяни; та коли чуємо те саме від когось, що сам по просту залишив піяніно на старому помешканні, бо не виплачувалося його перевозити — віримо, бо знаємо, що цій людині можна вірити.

РЕФЛЄКСІЇ НА ТЕМУ ЧЕСНОСТИ.

Нове, нове й нове — ось гасло всевладне для тутешніх крамниць. Найбільші, найважніші із них щодня, чи пак: що ночі, міняють усі свої виставові вікна. Та це може і не таке вже складне. Але як вони за одну ніч можуть змінити ввесь внутрішній вигляд такого 10-ти поверхового маґазину, так, що прийшовши одного дня, находимо все цілком інакше, як попереднього — це тайна, якої покищо не розумієш. Тайною для новика є й те, як при цьому скаженому русі в цих маґазинах — зближаються Різдвяні Свята і цей рух з кожнім днем росте — із столів, на яких товари лежать свобідно, при чому кожний із зацікавлених бере їх в руки, оглядає і знову кладе або йде з ними до продавця — отже як при цьому всьому... не крадуть?! Тоді як в Европі в таких маґазинах, коли берете щобудь в руку, або навіть приглядаєтеся чомусь із зацікавленням, зараз підбігають до Вас услужливі продавці — тут Вами починаються цікавити щойно з хвилиною, коли Ви, вибравши це чи те, самі йдете з бажаним предметом до продавця. Це зрозуміле, коли дивитеся з горішнього 8-го чи 10-го поверху маґазину Мейсія вниз і приглядаєтеся чорній юрбі людей, яка там переваллюється: кілько більше продавців ще тут требаб — їх там і так декілька тисяч — і передовсім більше місця — якби тут хотіли йти за европейськими звичаями!

Чи люди тут на загал чесніші як у нас, на Сході — не знаємо. Але чи на Сході старої Европи можнаб впр. на вулиці, побіч поштової скриньки поставити пакунок і відійти спокійно, знаючи напевно, що за годину, дві чи три, його візьме поштовий післанець — а за той час ніхто ним і не поцікавиться? Або чи міг би там істнувати ресторан, де можете їсти й пити що тільки хочете, а при виході кажете при касі — не те, що ви зїли, ні, — але скільки ви платите, обчисливши це самі за стравописом?! Цікаво, як довго такий ресторан міг би проістнувати у Львові!...

АНДРІЙ ЖУК.

Перший раз у Львові і в редакції „Діла“.

(Уривок із споминів).

На 12 (25) листопада 1907 р. призначена була до розгляду в Київській Судовій Палаті справа про „Спілку“, обласну організацію на Україну російської соціял - демократичної робітничої партії. В цій справі притягалося до відповідальности багато людей, які зі „Спілкою“ нічого спільного не мали, революційну діяльність яких в інших революційних організаціях зарахували на рахунок „Спілки“ через непорозуміння, або й умисне.

До цих припадкових „спілчан“ належали між іншими: В. Винниченко, В. Степанківський і автор цих рядків, що були активними і відповідальними членами Української соціял-демократичної робітничої партії, під якою то назвою почала фігурувати від 1906 р. Революційна Українська Партія, перша політична партія на В. Україні, основана 1900 р.

Всі ми троє перебували до суду на волі, випущені з тюрми по закінченні слідства за грошеві кавції, зложені за нас Евгеном Чикаленком, Олександрою Юркевичевою та інш. Щоб уникнути кари кількалітньої вязниці, або заслання на Сибір — ми рішили еміґрувати за кордон, щоб звідти підпомагати діяльність партії.

Своїм рішенням наражували ми наших ручителів на досить поважні матеріяльні втрати, але що ті ручителі були багаті люди і наші „клясові вороги“, то ми рішилися на це з досить легким серцем... Зрештою інтереси революції були для нас важніші, ніж матеріяльні інтереси поодиноких людей, хочби це були й добрі українські патріоти і взагалі добрі, гуманні люди, як у даному випадку.

В останніх днях вересня передісталися ми щасливо через Збруч, при помочі професійних пачкарів, — я на відтинку Залучча, а Винниченко і Степанківський десь в іншому місці.

Була холодна осіння ніч, коли один господар з „російського“ Залучча переніс мене на своїх плечах вбрід через Збруч до „австрійського“ Залучча, а другий господар переніс мій клунок з подорожніми речами. Діставшись на галицький бік Збруча, у мене наче гора з плечей упала. Після тривоги і непевности, з якими я виїхав з Києва, я почувався тепер вільним, щасливим.

Завели мене пачкарі до хати якогось господаря галичанина, зараз над рікою, де відбувся перехід. Трусилися вони від холоду, а я від радости, що знайшовся поза межами „тюрми народів“. Наш господар подбав за горілку. Господиня знайшла щось перекусити. Випили ми добре, огрілись, порахувались. Я весело чекав ранку, щоб рушити в дальшу дорогу, пачкарі трохи заклопотано міркували, як їм передістатись назад додому.

Пізнім ранком господар запряг коня і відвіз мене на залізничу стацію. Того самого дня вечір був я у Львові. Мої товариші подорожі приїхали до Львова днем чи двома днями пізніше. З ними трапилася якась неприємна пригода, мало не попали в лабети російської прикордонної сторожі.

Метою нашої подорожі, визначеною ще у Києві, була Америка. В Америці плянували ми створити організацію української соціяль-демократії, видавати там часопис і збирати гроші серед українських еміґрантів, щоб підтримувати діяльність нашої партії по обох боках Збруча.

По дорозі до Америки спинились ми у Львові. Зробили це не тільки тому, що Львів лежав нам по дорозі, а також тому, що діяльність нашої партії була тісно звязана з цим містом. Львів був центром нашої партійної еміґрації до революції 1905 р. Тут була зосереджена видавнича діяльність партії. В цій видавничій діяльності і в переправлюванні революційної літератури на Наддніпрянщину помічними нам були наші галицькі однопартійці.

Взагалі між українською соціял - демократією Росії і Австрії існували близькі ділові і товариські звязки. Тож і в справі нашої подорожі до Америки треба було порозумітися з товаришами галичанами у Львові, бо свою намірену діяльність в Америці хотіли ми провадити в інтересах цілої української соціял-демократії, без огляду на державні кордони.

З галицьких соціял-демократів найближче до нас, українських соціял-демократів Наддніпрянщини стояли і найбільше нам прислуг робили: Лев Ганкевич, Володимир Левинський, Володимир Старосольський, Омелян і Володимир Темницькі, М. Ростковuч, Є. Косевич і інші, що творили „національне“, так би мовити, ядро української соціял-демократії Галичини, у противагу до „інтернаціональної“, прозиваної також полонофільською, групи, репрезентантами якої були: Микола Ганкевич, Семен Вітик і інші, свого роду галицькі „спілчани“.

Залишивши на двірці свої клунки, я попрямував пішки до міста, маючи адресу Левка Ганкевича, на імя якого пересилали ми тоді з Києва матеріяли до нашого партійного архіву і взагалі листувалися зі Львовом. Мешкав Ганкевич, наскільки пригадую, в околиці Городецької вулиці. Левка не застав я дома. Його мама сказала, що найскоріше Левка можна знайти в Т-ві „Воля“ на вул. Коперника. Я поблукав трохи по незнайомому місті, доки натрапив на вулицю Коперника, де під ч. 17. на подвірі, містилося Т-во „Воля“.

Було це в суботу ввечір, 26. вересня. Бідно обставлений і не дуже захисний льокаль т-ва „Воля“, в якому я застав кількох робітників, всеж зробив на мене приємне враження. Не сам собою, а тим, що існував леґально, що в ньому на стінах були розвішені партійні емблеми і портрети провідників робітничого руху, що на столі лежали соціялістичні ґазети, які виходили тут леґально, а присутні в льокалі люди зовсім свобідно розмовляли на політичні теми, критикували владу і нічого не боялися...

Цілком інакше виглядали наші робітничі клюби у Києві, що мали приміщення звичайно в якихось норах на передмістях, куди крадькома ми заглядали, з нерішучістю передавали своїм знайомим нелеґальщину до читання, стримано між собою говорили і крадькома поодинцю звідти виходили, маневруючи відтак вулицями так, щоб зґубити якого шпига, який міг за нами слідкувати.

І власне цей контраст між тим, в яких умовах я жив і працював, і в які умови попав, викликував приємне почуття.

Того самого вечора В. Старосольський мав на Академічній Громаді, відчит про літературну творчість Винниченка, на якому мабуть були всі визначніші партійні товариші, бо ніхто з них я на „Волі“ не застав. Пізніше хтось з них тут надійшов і я опинився в „Академічному Домі“, де мешкав В. Левинський, в якого я заночував.

На другий день українські соціял-демократи улаштовували десь віче в дуже актуальній тоді для галицьких відносин справі отворення границь для ввозу до Австрії продуктів рільництва з інших держав, на якому я, на жаль не був, бо довго випочивав з дороги та від нових вражінь. Зате ввечір того дня з цікавістю обсервував на „Волі“ місцевого партійного „фільософа“, покійного Володимира Мялинку, робітника - шевця, що читав штудерний реферат про клерикалізм...

За кілька днів побуту у Львові бачились ми з цілим рядом наших галицьких товаришів, поділились з ними нашими намірами й плянами, взаємно поінформували себе про стан партійних справ і загальне політичне положення в обох державах, в яких жив український нарід. Ближче про ці справи перебалакали з В. Левинським і Л. Ганкевичем. Обидва вони були тоді найактивнішими одиницями в галицькій партійній орґанізації, в їх руках було наше партійне майно — бібліотека, архів, склад видань. Вони провадили партійну ґазету „Земля і Воля“, отже стояли в центрі орґанізації і саме з ними ми уважали за потрібне тримати звязок і надальше.

Полагодивши справи з товаришами з галицької соціял-демократичної партії, зробили ми спільну візиту в редакції „Діла“, бо не були ми аж такими партійними загорільцями, щоб не мати звязку з демократичною пресою.

Редактором „Діла“ був тоді д-р Льонгін Цегельський. При його технічно - редакційній участи вийшла у Львові 1900 року перша брошура Р. У. П. п. н. „Самостійна Україна“, яку Р. У. П. боялася ширити в масах не за її тенденцію, а за її нещасливу форму, а потім від неї зовсім відпекалась, як від шовіністичного твору (автором її був покійний Микола Міхновський.)

Зате ми поширювали на В. Україні брошуру самого д-ра Л. Цегельського, на тему державної самостійности України, що в тому часі появилася у виданнях львівського Тов. „Просвіта“, п. н. „Русь-Україна і Московщина“, бо вона підходом автора до справи більш відповідала поглядам наших партійних верхів.

Ця брошура д-ра Л. Цегельського мала великий вплив на розбудження національно-політичної свідомости серед українців по обох боках Збруча. В часі світової війни була вона перевидана Союзом Визволення України у Відні й поширена серед полонених українців в кількости 15.000 примірників.

Прийняв нас д-р Л. Цегельський дуже щиро, по товариськи, а в розмові накинувся на нас, що УСДРП „зрікласяˮ самостійности України, маючи на увазі історію з брошурою „Самостійна Україна“, а в програму свою прийняла автономію України, взагалі „зійшла з національного ґрунту“... Це нам закидали й інші українські патріоти по обох боках Збруча, хоч самі в політичній практиці на тій самій позиції стояли — в Росії автономії України домагалися, а в Австрії поділу Галичини на дві автономні провінції — українську і польську. Зрештою й сам автор „Самостійної України“ закінчував свій трактат автономією України в межах Росії.

І пізніше не Міхновський, тільки бувші еруністи (члени Рев. Укр. Партії) були основниками і провідниками Союзу Визволення України, для якого Самостійна Україна була не предметом теоритичних міркувань, а постулятом практичної політики, що діждався свого зреалізування при помочі тих зверхніх сил, з якими СВУ співпрацював. А в діяльности СВУ взяли масову участь саме українські соціял-демократи з Галичини і Буковини, хоч не бракувало тут і націонал-демократів та радикалів.

Для Винниченка і Степанківського Львів був добре знайомий. Вони тут жили довший час перед революцією 1905 р., працюючи коло наших партійних видавництв, що виходили у Львові („Праця“, „Селянин“, „Добра Новина“ і ін.), отже не цікавилися ним більше, бо все для них було тут відоме.

Для мене ж Львів був новим містом і цікавив мене передовсім як осередок українського життя Галичини. Та проходжуючися вулицями Львова я майже не бачив того українського життя — скрізь чути було польську мову, на крамницях скрізь вивіски в польській, а часто навіть в жидівській мові. В польських крамницях відповідали на українську мову по польськи, або по російськи (!) і тільки в деяких жидівських можна було почути відповідь по українськи. За українськими крамницями з українськими вивісками треба було аж шукати. В ринку, коло ратуша, підміські селянки, пристосовуючись до покупців, також говорили по польськи.

Порівнював я Львів із Києвом і здавалось мені, що Київ назверх був більше українським містом, як Львів, хоч там українське життя переслідували, а тут воно могло розвиватися свобідно. Правда, українських вивісок у Києві зовсім не було, але на вулицях Києва мову українську можна було частіше чути, ніж тут, а на київських базарах, серед дрібних крамарів і перекупок, українська мова переважала. І було виключене, щоб підміська київська селянка, коли до неї заговорила на базарі якась пані по російськи, відповіла їй у цій мові, просто тому, бо не вміла російської мови. А для підльвівської селянки говорити по польськи чи по українськи було байдуже. Виходило, що польонізація у Львові і поза Львовом запусти-

за глибше коріння, як русифікація у Києві і поза Києвом. Тоді ж я почув приповідку, яка досить вірно характеризувала національне обличчя Львова: „Лвув място руске, польске уліце а жидовске каменіце".

А проте Львів був центром українського життя Галичини. На польських вулицях Львова поміж жидівськими каменицями було трохи й українських камениць, між ними громадські, де містилися всякі українські установи. Не було тоді в мене часу шукати за цими оазами. Я познаходив їх і пізнав дещо пізніше, коли з нашої подорожі до Америки нічого не вийшло і я, по трьохмісячному побуті в Женеві, вернувся до Львова і тут осів на постійне.

Рік пізніше я став частим гостем в редакції „Діла" і його дориводним співробітником — аж до нинішнього дня. Найближчі мої відносини до редакції „Діла" були за редакторства Ярослава Весоловського і Василя Панейка (1909—1914).

В редакційних кімнатах „Діла" велася тоді ширша праця, як видання газети. Тут обмірковувались всякі пляни загально - національного значіння. Тут зародився і тут заснували на початку 1912 р. Український Інформаційний Комітет, з якого виріс відтак Союз Визволення України.

О. АНДРІЙ ПЕЛЕНСЬКИЙ

У Львові перед появою „Діла".

Мала пригода, яку я мав, як ученик 7. кляси гімн.

Я і мої товариші, бл. п. Григорій Калимон і Филимон Метеля, мешкали в одної вдови по капітані. До неї приїхала якась пані з донькою коло 20 літ, з Києва. Донька просила, щоб я дав їй прочитати „якусь руську книжку". Тоді, як я приніс їй Хрестоматію Огоновського, застав я у них якогось 40—50 літнього панка в чамарі. Він взяв книжку в руки та з обуренням спитав: „Jak pani może te hieroglify czytać?" Це мене обурило і я почав з ним горячу дискусію. Дві години ми завзято сварилися. Я знав дуже добре історію і я переміг його. Після того він встав, обійняв мене і сказав: „Друже-козаче, я тебе хотів випробувати".

Це був Боромір Наровський, син священика з Бурштина, що працював у редакції „Dziennik-a Polsk-ого". Він запросив мене до себе. Я застав у ліжку його хорого спаралізованого брата Адольфа Наровського, що нарікав на всіх і вся; жаль мав, що „Просвіта" не взяла його на свого урядовця. Коли він пізніше помер, десь у році 1887, то казав поховатися без священика.

Він розповідав мені, якто до Львова привіз із Києва купець Михайло Димет „Кобзаря" Шевченка. Тоді деякі студенти, як Наталь Вахнянин, убиралися по козацьки. Коли намісник Агенор Голуховський візвав до себе Наталя Вахнянина, той був убраний по козацьки; намісник говорив до нього „ти" і тоді Вахнянин таксамо відповідав намісникові через „ти".

Наровський оповідав мені, як-то Остап Левицький, званий „Драла", написав поему „Nasi ściekiniery", сатиру на тему деяких повстанців з 1863 р. У каварні Добровольського при вулиці Краківській, де сходилися письменники та артисти в так званім „Пекелку", засудили його за це на смерть. Цьому спротивився Ян Добжанський, званий королем Яном IV., і рішив, що „Левицького треба знищити морально, себто розпити", щоб показати, що це писав дегенерат. Коли це рішення впало, вони не помітили, що Остап Левицький сидів саме в кутку і почув на себе такий засуд. Від того часу він не дав себе намовити до чарки, коли його запрошували земно. „Drala, chodź na wódkę!"

І коли вони одного разу застали його у сніданковій кімнаті в ринку у Міхолка, він скочив за ляду і ножем оборонявся, щоб тільки не покушати алькоголю.

ЯК ВИГЛЯДАВ ЛЬВІВ У ТИХ ЧАСАХ.

Львів мав за моїх молодечих літ до 80.000 мешканців. Ринок виглядав тоді майже таксамо, як нині. Св. Юр все панував над містом. Коло св. Лазаря, там, де нині є вулиця Сапіги, був „новий світ" — там Львів і кінчився: починалися маленькі старі домики. Там, де тепер вулиця Листопада і горішня Потоцького, були поля, які закупив професор техніки Захаревич і Левинський, що почали будувати доми. Там, де тепер університет, стояв обдертий партеровий будинок і в ньому містився „Сокул". Ми з нормальних кляс ходили туди на гімнастику. Площа, де пізніше був Виділ Краєвий була опаркачена і там звозили сміття. Там, де тепер пишеться Каса Ощадности, був заїзд для фір, а в партеровім будинку „Англійський Готель" і ресторан, де столи накривали вже... білими обрусами.

Полтва ще не закрита — до вулиці Коперника. Для переходу був міст, на мості була бронзова фігура св. архангела Михаїла.

Польський сатирик тих часів Ян Лам, що писав під неділю фейлетони, написав раз: Św. Michał nigdy nie kichał, a pobożny lud wsadził go w sam smród. Як упав сильний дощ, то Полтва дуже тхнула, вода з кльоаків творила канали.

З написів на наших установах памятаю Ставропігію, „Общое Рольничое Кредитовое Заведеніе", „Народний Дôм", фірму Димета, „Руську Матицю" — це мабуть вже все.

Шевські термінатори, яких тоді було багато, були дуже шовіністично до нас настроєні; як почули на вулиці нашу мову, то зараз кричали за такою особою: „Ковбасюк" (так називався соймовий посол селянин). Вуличні шевчуки підсівували теж глумливо за нами: „А в нашої попаді три кутаси на заді, добре з нею гуляти, є ся за що тримати"... Нераз за такі зачіпки ми побивали сильно шевчиків.

Не було ще тоді овочарень. На Краківській і на Галицькій площі наші бойки продавали виноград, сливки та горіхи. Садівники з Комарна продавали в літі на Стрілецькій площі овочі, а в зимі по пивницях. Була лиш одна масарня Ундерка при вулиці Краківській у камяниці „Народного Дому".

Крамниці були майже поголовно жидівські та німецькі: Горн, Вінклер, Рідель; ресторани: Людвіґ, Штадмілер, Брайтмаер, Шубут. Польські були Майковський та Маркевич.

Вечерниці в честь Шевченка відбувалися в ратушевій салі. Бувало, що в них брав участь польський хор „Лютня" і приходили на них поляки. Першим нашим тенором був тоді Ардан, квестор університету.

З провінції гості заїздили до готелю Куна при вул. Кароля Людвика, нині Леґіонів. На площі св. Юра бували великі ярмарки. У Львові не було ще в тих часах навіть кінського трамваю.

З сірої невдячної праці.

Наша Редакція попрохала написати кілька слів до ювилейного числа „Діла" і найстарших співробітників нашої адміністрації та експедиції, що виконують не меншу працю від редактор'в, тільки непомітну і більше невдячну.

МИХАЙЛИНА КОСАЧ.

ТІЛЬКИ ЦИФРИ ТА АДРЕСИ.

Праця в адміністрації — суха, одноманітна. Сказати про неї щось цікаве — важко. Від тридцяти з гори років працюю в „Ділі", перейшовши з експедиції до адміністрації. Ще перед війною доручили мені вести конта передплатників. Давніше головний адміністратор вів касу і полагоджував усі рахунки. Картотеку з предплатниками вів урядовець із „Дністра", що не сидів у нас постійно, а приходив тільки на кілька годин. Пізніше, коли число передплатників зростало, треба було на це окремої постійної сили.

У часах, коли „Свобода" належала до „Діла" і мала 12.000 передплатників, більше ніж „Діло", треба було вести адміністрацію обох часописів. Був час, коли „Діло" стояло матеріяльно дуже добре і ввело для всіх своїх співробітників 13-у новорічну платню. Таке правило завелося на довші роки перед війною. Та коли війна знищила ґазету, треба було починати її адміністрацію наново.

Як виглядає така праця — всі знають. Зміни адрес, прислані гроші за передплату, рекламації через недоручені числа газети — цифри, цифри та адреси, цілими днями, тижнями й роками. Є такі прізвища, що повторюються кільканадцять років; місцевости ще менше змінюються.

СТЕФАНІЯ НИДЗА.

43 РОКИ В ЕКСПЕДИЦІЇ.

Я — найстарша постійна співробітниця „Діла". 43 роки сиджу в експедиції. Почала працювати за редакції Белея на вулиці Баторія. Адміністратором був тоді Іван Зарицький — чоловік дуже добрий. Адміністрація містилася з одній кімнаті разом з редакцією. Були нас ... до експедиції і возьний, що носив ґазету на залізницю та чотирьох панів у редакції.

Адреси треба було писати руками; машин ще не було. Кожного дня треба було носити чистий папір перед друком газети до митної комори, де на кожнім примірнику прикладали штемпель. Крім штемпля треба було ще клеїти марку, здається за одного цента. Але на Львів штемплів не було треба. І ґазети не фальцювали у друкарні, тільки в експедиції — треба було власними руками складати аркуші. Така робота з маркуванням забирала які три години, хоч багато примірників тоді не друкували.

Багато цікавих на ґазету приходило до експедиції просити, щоб дати її задармо. Були між ними і люди небідні, та частіше бідаки для яких кілька ґрейцарів — це були гроші. Адміністратор нераз заходив у розмову з гістьми, питаючись: кілько могли б місячно платити за ґазету, коли передплата для них дорога.

За час, коли сиджу в експедиції, коло мене працювало бодай 50 дівчат. Одні були в експедиції горками кілька років, інші кільканадцять і майже всі вони повиходили заміж. Бували і сумні випадки — смерти. На службі „Діла" ... пач помер теж мій брат Іван, що працював ... 18 років і вмер у 1913 році, як теж і довголітній возьний Іван Стецик, щира душа, що помер у 1926 р., в 64-ім році життя, за яким всі жалували.

Лист зперед півстоліття.

ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ДІЯЧІВ У ПЕРЕМИШЛІ В ЧАСАХ ПОЯВИ „ДІЛА“.

Від одного з наших визначних громадських діячів, священика з провінції, дістали ми відпис листа, що його він як питомець Духовної Семинарії в Перемишлі написав був до тодішнього голови „Народньої Ради“, проф. Юліяна Романчука. Знаходимо в ньому цікаву характеристику тодішніх — як пише автор — визначніших русинів, що дає нам змогу познайомитись бодай поверховно з українським національно-громадським життям у Перемишлі перед півстоліттям. Містимо цей лист без змін, тільки з дрібними виправками мови. — **Редакція.**

Високоповажаний Пане Професор!

Хочу Вам описати тутешніх знатніших русинів, щоб „Народня Рада“ могла обчислити свої сили і знаючи терен та слабі сторони противників, могла корисніше ділати. Мій опис не вийде таким, якби Ви, Пане Професор, собі бажали: раз тому, що я питомець тутешньої семинарії і не маю вступу до всіх осіб, по друге — ті, що з ними знайомий, мають мене за „червоного“ і самі, будучи кацапами, не входять зі мною в довшу розмову; а ще й те дуже важне, що я не маю дару щонебудь живо представити. Мій опис оснований переважно на тому, що я чув від моїх товаришів-кацапів, або кого іншого, а мало в ньому такого, про що я сам переконався; та думаю, що й така характеристика Перемишля може Вам придатися.

I.

1) **Владика** (не любить, щоб його так називали), здається, є „мирщиком“ і не є ворогом партії „Діла“. „Пролому“ не тільки, що не любить, але й ненавидить. Минулого року о. Волянський, наш префект, жалувався епископові, що хтось осмарував його в „Проломі“. На це відповів епископ: „На що ви читаєте той „Пролом“? Кілько разів я вже говорив, щоб його не читати! Здається, я буду мусіти аж приказати всьому духовенству, щоб не читало „Пролому“. (Це я чув від самого о. В.). Епископ бажає собі, щоб його духовенство не мішалося до політики, а пильнувало більше біблії і молитвослова. Це нам говорив ректор. Епископ — це деспотична вдача, любить нераз і наперекір комусь зробити, але він під впливом крилошанина Волошинського. Всі справи в консисторії мусять перейти через його руки, де поправляє і т. д.

2) Про Шашкевича Ви може і більше знаєте від мене, та я розкажу, що бачив і чув. Першого дня різдвяних свят ходили до нього питомці бажати і Чайковський, проводир семинарської кацапні, мав до нього слово, де крім звичайного славословія підніс і його труди на політичному полі. О. Шашкевич, дуже зворушений, відповів між іншим таке: „Я бюрократ і своє зробив, тож зі спокійною совістю можу лягати до гробу... Ми старі наче той акт, записаний з усіх сторін. Придасться це на що, то нас втягнуть до „Ґестіонс-протоколу“ а ні, то й сліду по нас не остане. Галицька Русь ще десять разів піде манівцями, заки трапить на добру дорогу. Нехай тепер молодші ведуть... Дурні не падуть з неба, тільки родяться... Ви-ж вступайте в наші сліди і ведіть дальше діло, яке ми почали“. Старий говорив може з пів години і я виніс таке враження, що він толерантний, церковно-словено-галичо-руський чоловік, а не якийсь там панрусист. Здається, його тепер більше обходить церква, ніж політика, до чого причинилася немало і воля епископа, якій він завжди повинується.

Більш радикальний 3) **Юзичинський.** Він з тяжким трудом дав би себе зігнути. Мітра ще й досі не дає йому спати. Юзичинський — це кацап по шаблоні „Пролому“, аристократ. Коли Шашкевича вважають тут за такого, що йому належиться надземська честь за його давніші заслуги, то на Юзичинського ще й тепер покладають надії. На його іменинах підніс той сам Чайковський його заслуги, між іншим як посла, що хоча його противники нарікали, що зле заступав руську справу в парляменті, вони самі тепер і того не потраплять зробити. На довгу промову питомця відповів Юзичинський дуже коротко, щоб ми любили церкву й обряд та щоб ми працювали на користь віри і народу. Всі сподівалися від нього якогось горячішого слова, тому така лаконічна відправа не задоволила наших „твердих“.

4) **Літинський,** прелат, настояще „Мы“: любить, щоб його величали і навіть каже себе в руки цілувати. Звичайно обходиться з партіями грубо, але — кажуть — це добра людина. Про нього як і про 5) **Матковського** та 6) **Куїловського** не знаю, що сказати, хіба, що два перші тверді, а Куїловський крім цього панський протеже. Його візитують графині.

7) Наш ректор **Подолинський,** людина молода, займається богословіям, хоче вибитися вгору. Пренумерує „Діло“ з „Бібліотекою“, „Зорю“ і „Мир“. Підається волі Преосвященного: сказав нам, що це поганський звичай, щоб духовенство мішалося до політики. Зрештою найкраще може сказати Вам про нього його брат Михайло Подолинський.

8) **Волошинський,** консисторський канцлер, має найбільший вплив у епископа. Теократ, якому схлібляє натяк, що він є всім у перемиській епархії. Він, здається, є ще давнім рутенцем, що і „Пролом“ йому не по серці і „Діло“ за мягко пише. Пристає з Подолинським, так, що коли мати за собою останнього, можнаб і на Волошинського впливати.

9) **д-р Людкевич,** котрого жадоба мітри завела до целібату. Багато думає про свою вченість і здібність, всіх за ніщо має. Епископ його не любить, тому ніякого впливу не має, твердий. На нього мають вплив жінки. Дуже любить, як йому схлібляють.

10) **д-р Нікорович,** людина незвичайно здібна. Найкращий каноніст чи не в цілій Галичині. Аґроном, практичний медик, археольоґ і руський історик, має зібраних дуже багато грамот. Все, що має, видає на книжки. Зібрані відомости у нього невпорядковані, тому не може з них як слід користати. Сам дуже неопрятний; страшно бідує. Лакомий на гроші. За це все не любить його епископ. Не відомо, як він розуміє Русь, чи 80-, 15- чи 3-міліонову, бо від нього ріжне можна почути. Дуже боїться кожного настоятеля, але, як здібний правник противиться всяким неслушним розпорядкам влади. У нього засягають поради сторонні священики у заплутаних справах, які він звичайно щасливо розвязує. Раджу „Нар. Раді“ і ред. „Діла“ покористуватись ним, зокрема в справах, які торкаються канонічного права і також руської історії церкви. З ним треба наперед згодитися і не дати нічого, доки свого не зробить. Найкраще через третю особу зробити з ним устну умову. Ще раз звертаю на це увагу, бо він за невелику ренумерацію міг би віддати знамениту прислугу.

11) **Кобрин,** перший сотрудник. Про нього не можу нічого сказати, бо він до нічого не мішається. 12) **Куцериб,** 13) **Полянський Олімп,** 14) **Копко** — ці три підтримують тепер найбільше кацапню в Перемишлі. Куцериб, людина дуже чесна, знаменитий касієр у всіх товариствах, тощо, дуже ненавидить народовців. Це він постарався, що на „Бесіду“ приходить тільки „Діло“ і „Школьна Часопись“. Антоневича вважають тут тільки видимим головою, а Куцериб все виконує. Якби не він, „Бесіда“ не булаб навіть така, яка є тепер. Виглядом нікчеменький, чого візьметься, все витримує до кінця. Епископ його не любить; всі ним послуговуються. У Полянського і Копка збираються мої товариші-кацапи і відбувають свої наради. Ученики теж заходять. Полянський це — кажуть — чесна людина.

15) **Волянський,** целебс, наш чоловік, у ґімназії і семинарії навіть досить виступав, але задля карієри до нічого не мішається. Пренумерує всі часописи народнього напряму. Сходиться з ректором; ворожать йому скорий аванс. Це булиб усі духовні особи.

Десь уже в марті, як кажуть, має прийти до Перемишля о. Гробельський, префект семинарії зі Львова. Ви його певно знаєте. Гробельський має стати професором пастирського богословія і епископським капеляном. Осмілююся звернути Вашу увагу на нього і приєднати його, щоб не тільки впливав, де зможе, в Перемишлі, але щоб був кореспондентом „Н. Р.“ і „Діла“.

II.

Семинарія. На 23 питомців є 6 народовців і 15 твердих або кацапів та 2 невтральних. Один зближується до нас другий до них, але жаден не буде до нічого мішатися. **Народовці:** Сабарай, Кушнір, Константинович Ом., Сорока, Ломницький і моя смиренність. Подаю в такому порядку, як вони в моїх очах заслуговують на довіря. Невтральний Гумовський П., схиляється до нас, а Витошинський більше до них. Ми пренумеруємо всі свої часописи. Константинович, чоловік богатий, дає звичайно дещо більше, а на нас інших випадає по 40—50 крейцарів квартально. Крім Ломницького пренумеруємо кожний зокрема „Зорю“. Сабарай на половину з братом із 7 кл. Я і Сабарай пренумеруємо також „Руську Істор. Бібліотеку“. Можна би ще зараховати до наших і Мельника А., але він властиво ніде не зараховується, хоча дає на „Слово“ і т. д. Сподіюся, що колись буде діяльним членом просвітних товариств і буде ревно заходитися коло закладання читалень, але тільки у своїй громаді. Проводирем тутешніх семинарських **кацапів** є Ант. Чайковський і Гумецький. Ставлю обох на одну особу, бо Гумецький — це спірітус мовенс, а Чайковський почуває себе вождом. (Всі Гумецькі — це завзяті вороги нашого відродження. Вони мають свою рідню в Росії і там виховувались деякі її члени, що живуть тепер у Галичині. „Марія отъ Сіона“ і „Незнайоми“ — це псевдоніми д-ра мед. Гумецького з Коросна. „Иванъ Рѣп...ъ“, що пише в „Науці“ про Сибір, це укінчений черновецький студент фільософії Ів. Гумецький. Всі Гумецькі змагають до московського обєднання, мають звязки з усіма галицькими корифеями твердих, як впр. Ад. Добрянським, Ів. Наумовичем і т. д.) Мій товариш **Юліян Гумецький** знає краще від кождого іншого по великоруськи і намагається витривало, але без жадних підлих засобів, вплинути, на кого зможе. **Чайковський,** честилюбивий, жадний влади, любить хвалитися своїм патріотизмом, людина, що не перебирає в засобах. З інших: великий крикун Курило В. і Білинський Йос. Пренумерують всі свої часописи також за спільні гроші. Чайковський є в постійній переписці з редакторами „Н. Пролому“ і „Слова“ та ін. Як я вже згадував, сходяться у Полянського Ол., де приходять і ученики, і там розмірковують щоденні питання. При катедрі є двох дяків, Кліш старший, батько одного мого товариша, і Савицький молодший, оба тверді. Цей останній бере з „Бесіди“ „Слово“. Через Чайковського не можна на нього вплинути, хоча він є шурином Сабарая.

III.

Світську інтелігенцію подаю, списану моїм знайомим, судовим практикантом **Т. Кормошем.** Він сам щирий народовець, але не буде мішатися до політики. Будучи давніше членом „Акад. Братства“, а тепер проживаючи в Перемишлі, підготовляв вечірку, але тут йому не повелась. Антоневич ніби виявляв охоту, але не було кого втягнути до комітету. До „Бесіди“ не належить, бо це коштує 1 фл. або 50 кр. місячно, а він не має звідки. Часом заходить як гість. В потребі можна звернутися до нього за інформаціями.

1) **Антоневич,** професор ґімн. і посол до сойму, Вам добре відомий. В ч. 11. „Діла“, в дописі з Перемишля, говориться про науку руської мови в перемиській ґімназії. Тим, що так гарно вчить руського, є саме Антоневич. Додам ще, що він дуже любить задачі, писані твердою мовою, а навіть у школі виявляє велику радість, як котрий ученик закидає у говорі з-московська. 2) **Добрянський,** судовий адюнкт, твердий, до нічого не мішається. 3) **Должицький,** протоколіст при старостві, мав каменицю. 4) **Гординський,** народній учитель. 5) **Кобдзай,** почтовий офіціял. 6) **Кібузінський,** д-р мед., найкращий лікар у Перемишлі. 7) Кормош, як в. 8) **Кочеркевич,** народній учитель. 9) **Кульчицький,** ґімназійний учитель. твердий. 10) **Козловський,** (авскультант(?), краєвий адвокат. 11) **Левицький,** ґімназійний професор, польонофіл. Перед учениками поляками вдає польського патріота, перед русинами — руського. Кажуть, що він старається дістати катедру в університеті. Робить польські відчити в Перемишлі. Має тепер у 7. кл. руське і добре викладає. 12) **Літинський,** д-р мед., твердий. 13) **Ліщинський,** шеф залізничих маґазинів, давніше був поляком. 14) **Лисинецький,** секретар ради, кацап, свариться з поляками, пренумерує ріжні часописи свого напрямку. 15) **Лужецький,** адвокат, індиферентний, голова „Бесіди“ для почести. 16) **Мінкович,** урядовець „руського банку“, твердий, деколи мішається. 17) **О. Менцінський,** дефіцієнт, має жінку і діти. 18) **Негребецький,** суд. практикант, наш чоловік. 19) **Невінський,** суд. авскультант, індиферентний, аристократ. 20) **Нестерович,** надкомісар при скарб. дирекції, твердий, бюро-

крат. 21) **Пйотровський**, учитель виділових шкіл, народовець. 22) **О. Полянський**, директор гімн., до нічого не мішається, в гімназії стоїть за русинами. 23) **Роздуцький**, учитель при виділ. школі, твердий. 24) **Січинський**, кандидат адвок., народовець, про нього Ви самі більше знаєте. 25) **Тихович**, гімн. професор, надзиратель „Н. Торговлі", русин. 26) **Федак**, податковий адюнкт. 27) **Ціпановський**, урядовець при дирекції скарбу. 28) **Чайковський**, управитель „Н. Торговлі", кацап. 29) **Чировський**, судовий адюнкт. 30) **О. Желіховський**, катехит, кацап, може і виновник запаморочення перемиської молоді. 31) **О. Черлюнчакевич**, д-р теол., б. проф. краків. унів., великий кацап. 32) **О. Матковський**, сотрудник при катедрі. 33) **Матковський**, практикант при дирекції скарбу, ученик руської гімназії.

Щодо загального життя русинів у Перемишлі, то покличуся на допис в ч. 11. „Діла". Все, що там написане, до слова правда. Коли на „Бесіді" казали Антоневичеві відповісти на цей допис, він признав, що так справді і є. Мені здається, що Антоневич воліє таку бездільність, бо боїться викликати спротив народовців.

IV.

Ще дещо скажу про перемиську гімназію. Будучи ще у Львові в семинарії, я зауважив, що перемиська гімназія дає найбільший контингент богословів, які в семинарських партійних боротьбах грають головну ролю. Я старався пізнати їх ближче і переконався, що вони, вийшовши з гімназії, не мають найменшого поняття про руську справу, а вже про руську історію і літературу і не згадувати. Всі почувалися русинами, але навіть не знали, що між русинами є якісь партії, а ті, що знали, думали, що народовець-українець — це соціяліст і т. д. та що нас мала горстка. Тому дуже здивувало їх, як побачили в семинарії половину на половину. Деякі знали, що виходить „Слово", „Пролом" але це вже було все. Руської книжки ніхто з них не тільки не читав але навіть і не бачив. Як це звичайно буває, в семинарії поінформували їх давніші поінформовані перемиські ученики про стан річей у спосіб, уживаний при горячій аґітації. Ось і вийшли деякі з них крикунами, а деякі сліпим знаряддям останніх. Їдучи до Перемишля я рішився був познайомитися з учениками і старатися розбудити між ними трохи життя. Тому просив я моїх львівських товаришів ще минулого року, щоб при врученні Пану Професорові пропамятного письма згадали також про перемиську молодь. Я забрав з собою більшу кількість руських книжок, а приїхавши до Перемишля, зараз познайомився з кількома учениками народовцями. Від них я довідався, що учеників-народовців можна порахувати на пальцях, що нема між ними ніякого звязку, не мають що читати, та що Антоневич дивиться на них криво. Я дав їм книжки і мав такий плян: підготовити трохи лектурою, а потім старатися звязати їх у громаду з малою вкладкою на свою бібліотеку. Але то лекше говорити, як зробити: нещастя хотіло, що нам дуже рідко і то з великою бідою позволяють виходити з семинарії, так, що моє бажання познайомитися з якнайбільшим числом учеників трапило на перешкоди. Казати їм, щоб приходили до семинарії, вважаю непоїтичним, бо мої товариші крутяться біля мене як орли, так, що не тільки не можнаб говорити, але й учеників можнаб наразити на неприємности. Тому я обмежився до вузького знайомства і через кількох хотів ширше впливати.

Подаю Вам спис тих учеників, що більше цікавляться руською справою і щось читають. З VIII. кл. — Скобельський, дрогобицький ученик, трохи непевний; з VII. — Сабарай Ів., Кош (оба прен. „Зорю"), Брилинський; з VI. — Підляшецький (прен. „Зорю"), Мазяр, Ганчаковський, Городецький, Ольшанський; з V. — Руса, Горницький. Осьма кляса пренумерує „Пролом"; сема мала також пренумерувати, але не було доброї ініціятиви. Шеста уходить за українську, а виновником всього є Мазяр, перший з відзначенням, дуже талановитий хлопець, займається історією і класичною фільольогією. Читає фахові твори, які йому дає дир. Полянський. Щирий народовець, але тепер сталася з ним халепа. Брошура „Які ми бідні" розійшлася в перемиській гімназії може до 30 прим., тому, що вже трохи „Діло" і мої книжки розрухали учеників-народовців. Але Мазяра так була збаламутила ріжниця між німецькими говорами, цитованими у згаданій брошурі, що він переніс-ся в класичну фільольогію і пристосував свої видумані правила та врешті дійшов до того, що нема причини ділити руську галузь на окремі мови. Тому, що я вже давніше говорив з ним на цю тему і навіть дав йому свої записки про той предмет, я вважав за найкраще дати йому тепер „Studien" Огоновського, а як появиться у світ II. том бібліотеки Барвінського — „Дві руські народности". Я так довго затримався коло цього ученика, бо тому, що Мазяр відтягнувся, так сказатиб, від публичного життя, справа народовців у перемиській гімназії дуже багато втратила. Через нього я давав часописи, що ми їх у семинарії пренумеруємо, а він займався розповсюднюванням їх між учениками в гімназії. Тепер не маю кому так правильно давати, бо поперше, ніхто не може до мене так часто приходити (Мазяр мешкає в домі капітули), а також ніхто так запопадливо не займається тою справою, як він. Але сподіюся, що ця стагнація довго не потриває. Я носився з думкою познайомити з собою всіх учеників-народовців, але покищо годі було, бо бракувало хати і не було підготовлених до цього бодай кількох. Опісля відволіклося через Мазяра, тому тепер чекаю весни, коли можна буде на свіжім воздусі зібратись і щось обговорити.

Великий український нарід не заломиться.

ПРОМОВА ГОЛОВИ У. П. Р. ПОСЛА ВАСИЛЯ МУДРОГО НА КОМІСІЇ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ СОЙМУ В ДНІ 12. СІЧНЯ Ц. Р. У ДИСКУСІЇ НАД ЕКСПОЗЕ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ.

Не маю наміру ставити тут якінебудь конкретні питання до п. міністра закордонних справ. Хочу тільки з нагоди дискусії над експозе п. міністра присвятити кілька слів одній справі, яка торкається метод і шляхів заграничної політики одного з сусідів Польської Держави. Маю на думці східного сусіда — Совітський Союз. Методика закордонної праці цього Союзу надзвичайно скомплікована і на мою думку — небезпечна. Офіційна російська дипльоматія, репрезентована і в Лізі Народів, голосить світові пацифістичні гасла, а таж сама держава при допомозі своєї орґанізації Комінтерну пенетрує цілий світ своїми впливами і розсіває по всіх державах земського ґльобу зерна соціяльної і клясової ненависти, готовить революції і домашні війни. Словом, старається завоювати ось-такими методами увесь світ і кинути його під ноги пролетарської диктатури. Одночасно використовує ця держава при допомозі національної політики Комінтерну всі національні антаґонізми в тій цілі, щоби зноутра ослаблювати всі держави, а також доливати оливи до вогню приготовлюваних революцій і внутрішніх боротьб. Висліди такої подвійної політики і подвійної гри в міжнародній політиці бачимо сьогодні передовсім в Еспанії, а зародки таких самих наслідків обсервуємо і в інших державах.

Але не про те мені йде, щоби ствердити виключно такий стан експанзії комуністичної держави. Маю на увазі важніші речі, а саме: хочу з цього місця ствердити, що Совітський Союз, який подає себе і реклямує перед світом за одинокого оборонця і справедливого опікуна всіх поневолених та зокрема за приятеля всіх національних рухів, — що цей Совітський Союз веде у себе найстрашнішу політику гноблення і нищення народів. Як член і репрезентант українського народу, стверджую, що український нарід у Совітах переживає нечувані фізичні і духові тортури, що політика червоного Кремлю у відношенні до українського народу є нечувана в історії і щодо своїх метод гноблення і щодо нищення цілого культурного та взагалі національного дорібку. Так звана совітська українська держава в цьому Союзі є фікцією, бо всім править там неподільно комуністична російська партія. За 18 літ совітського правління на Україні ми були свідками масового нищення української національної інтеліґенції, ми були і є свідками аранжування політичних монстр-процесів проти діячів української науки, проти поетів, письменників, суспільних діячів і т. д. Не сотні, а тисячі цієї національної еліти за-стрілювано або на основі фервованих згідно з пролетарською совістю вироків смерти, або на основі таємних рішень ДПУ. Вистачає, коли згадаю такі прізвища українських учених і письменників, як Сказинський, брати Крушельницькі, Влизько, поет Фальківський, Геринович, Рудницький, Лозинський, Чайківський і багато багато інших яких або розстріляли або заслали до концентраційних таборів, де вони або гинуть або гинуть з голоду й нужди. Далі згадаю, що той режім повного поневолювання людини довів до актів самогубства таких визначних українців, великих суспільних і наукових діячів, як Михновський, Щербаківський, а далі навіть членів комуністичної партії українців, як письменник Хвильовий, народній комісар Скрипник та інші.

Примусова колективізація довела колись засібне і богате українське селянство до комплетної матеріяльної руїни, а в соціяльному розумінні звела його до рівня робочого інвентаря гірше, як за часів панщини чи кріпацтва. Але крім цього комуністична диктатура експериментувала й експериментує на живому українському організмі як на крілику і перекидає цілі маси

населення з їх батьківської землі на далеку північ, або під претекстом боротьби з кулаками та ліквідації т. зв. кулацтва — себто найціннішої рільничої групи серед українського селянства — до концентраційних таборів, де вони масово вигибають. Останньо комуністична диктатура ввела в життя нову т. зв. сталінівську конституцію, прославила її в світі як найбільш демократичну і ввела нібито навіть тайне й рівне голосування для всіх громадян, без ріжниці соціяльного походження і суспільного становища. В практиці виявилася ця „найдемократичніша" конституція великим блефом і блягою, бо крім диктуючої комуністичної еліти ніхто не має там права ані свобідного ділання, ані, коли йде про вибори, свобідного права до передвиборчої агітації чи взагалі до виборчої участи.

З цього місця бажав би я звернути увагу світа на ці страшні, повні жаху відносини у Совітах та на ці нечувані методи правління і регуляції всіх життєвих справ виключно і єдино при допомозі револьверової чи крісової кулі. Далі хочу запротестувати проти тих метод гноблення і винищування українського народу та ствердити, що великий український нарід не зломиться у своїх змаганнях перед терором російського комунізму та що, хоч перетяжений величезними жертвами, виявить, як і досі виявляв, стільки життєвої енергії, що ці страшні муки не тільки переживе, але їх теж переможе.

Насвітлюючи ось так відносини, серед яких живе український нарід у Совітах, не треба цього розуміти так, немов би я мав намір через те сказати, що український нарід поза Совітами живе і розвивається серед сприятливих умовин. Про ці справи я мав честь говорити на іншому місці і на будуче буду далі користати з цієї можливости.

15 найстарших передплатників „Діла"

(від часу його появи, як щоденника).

о. Андрій Борисевич, Дрогоїв.
о. Сильвестер Вояковський, Богданівка.
д-р Антін Горбачевський, Чортків.
д-р Кость Левицький, Львів.
о. Єронім Моравський, Орове.
о. Василь Навроцький, Красне.
о. Степан Онишкевич, Купновичі.
о. Іван Пастернак, Дзіболки.
о. Андрій Пеленський, Лисятичі.
о. Вол. Попель, Малнів.
о. Теодор Савойка, Селиська к. Динова.
о. Орест Солтикевич, Ботелка.
Іван Хавалка, Хмільно.
о. Мих. Шумило, Ричигів.
о. Іван Яросевич, Райське.

——о——

Апарат „Діла" у січні 1938 року.

НАДЗІРНА РАДА:

Д-р Дмитро Левицький — голова,
Д-р Кость Левицький, — заст. голови,
Інж. Евген Храпливий, — секретар.
Д-р Михайло Волошин,
Михайло Галібей,
Інж. Юліян Мудрак,
Інж. Юліян Павликовський,
Михайло Стефанівський,
Пос. Володимир Целевич.

ДИРЕКЦІЯ:

Радн. Кипріян Білинський,
Дир. Степан Кузик,
О. кан. Дамян Лопатинський.

РЕДАКЦІЯ:

а) Члени Редакції:

Д-р Іван Німчук,
Іван Кедрин — політ. референт,
— Редакційна Колеґія,
Осип Боднарович — огляд преси,
М-р Богдан Галайчук — ПАТ, закордонні справи,
Олекса Кузьма — краєва хроніка,
Роман Купчинський — „Відгуки дня",
Д-р Михайло Рудницький — літературний референт,
Роман Сливка — спортовий референт, „Сторінка без політики",
М-р Михайло Хомяк — правничий референт, судові звіти.
Михайло Лотоцький — коректор.

б) Постійні співробітники:

Д-р Степан Баран — суспільно-політичні теми.
Інж. Володимир Несторович — економічний референт,
Гліб Лазаревський — референт совітських справ.
Д-р Станислав Людкевич — музичний референт,
Д-р Харити Кононенко — жіноча сторінка.
М-р Богдан Галібей — „З природи і життя".

Позакраєві й закордонні кореспонденти у: Варшаві, Берліні, Букарешті, Відні, Женеві, Ню Йорку, Парижі, Празі, Римі, Софії, Торонто, Ужгороді, Чернівцях.

АДМІНІСТРАЦІЯ:

Михайлина Косач,
Марія Рудек,
Галя Попель,
Омелян Матла,
Юрій Сінґалевич.

ЕКСПЕДИЦІЯ:

Стефанія Нидза,
Евгенія Мартинчук.

ВОЗЬНІ:

Володимир Крайчак, Богдан Козоріс.

ІНКАСЕНТ:

Богдан Кордуба.

ДРУКАРНЯ:

Олександер Костик,
Юрій Сидорак
— директори.
Теодор Калагур — метрампаж
Володимир Балицький, Микола Галушка, Іван Гарасим, Петро Стецик — лінотипові складачі „Діла". Осип Кокот — пом. складач. Степан Янішевський — ротаційний машиніст.
Тома Гаврилів, Маріян Синовець і Степан Сулка — стереотипери. Григорій Шупер — друкарський відбивач.

З польських справ.

ОЗОН ПЕРЕД НЕВІДОМИМ.

Чи тільки зміна особи?

Справа зміни на становищі шефа Озону ще далі викликує балачки та ріжні здогади в польських політичних колах та не сходить зі сторінок польської преси. Сьогодні ніхто ще не може нічого сказати про те, яку політику поведе ґен. Скварчинський, бо його знають як вояка, що досі завжди тримався оподалік від політики.

Пишучи про уступлення полк. Коца консервативний „Час" міркує:

„Всі завдають собі, ясна річ, питання, чи зміна на становищі шефа ОЗН є тільки зміною особи, чи теж буде це і зміна напрямку. Булоб передчасно намагатися знайти сьогодні відповідь на те питання. Можна тільки покликуватися на факт, що зміст лютової декларації заапробували президент держави і начальний вожд. Тож, якщо в політичному житті обовязують льоґіка і послідовність, треба би думати, що зміна, яка зайшла, це тільки зміна особи."

Ґен. Скварчинський і леґіонові кола.

„Яким шляхом — пише „Ґонец Варшавскі" — піде акція ґен. Скварчинського, важко ще сьогодні сказати з цілою певністю. Але є факт, щодо якого нема ніякого сумніву, що покликання ґен. Скварчинського, який тішиться великими особистими симпатіями у всіх леґіонових колах, причиниться до внутрішнього споєння леґіоново-пеовяцького табору, нарушеного в останніх місяцях. Леґіонові кола добачують в новому шефі висловника своїх тенденцій і змагань. Його близький приятельський звязок з ґен. Боньча-Уздовським, Токаржевським, Домб-Бернацьким, Шиллінґом — кидає багато світла на його майбутню тактику

Озон і Союз Молодої Польщі.

Цей самий „Ґонец Варшавскі" пише:

„Найважче прийдеться (розуміється Озонові — Ред.) управильнити дальші взаємини з Союзом Молодої Польщі (Звйонзек Млодей Польскі). Та організація причорповала і полк. Коцові найбільше клопотів, викликаючи непорозуміння внутрі леґіонового табору. Яке буде її дальше відношення до ґен. Скварчинського не можна сьогодні передбачити, та на всякий випадок річ дуже знаменна, що зараз після зміни провідник С. М. П. Рутковський видав до своїх підвладних приказ, в якому — це особливе — нема навіть найменшої згадки про те, що ґен. Скварчинського покликали на шефа Озону. Зате цілий приказ підкреслює позицію полк. Коца."

У згаданому приказі читаємо, що основною метою праці СМП є навязати до воняцьких традицій і створити творчу синтезу праці незалежницького покоління з силами і працею молодого покоління Польщі: що Польща, яка надходить, мусить бути сильною державою, опертою на народі, зорґанізованому біля одного авторитету, яким для СМП є маршал Сьміґли-Ридз, спадкоємець ідеї марш. Пілсудського: що людиною, яка взяла на себе завдання звязати молоде покоління з традицією войськово-незалежницького табору, є полк. Адам Коц, перший провідник СМП.

„Сьогодні — кажеться у приказі — полк. Коц уступив з ширшого відтинка праці у проводі ОЗН. Але це уступлення не зменшує його авторитету для СМП, що для ніяких причин, в ніяому і ніколи не зійде з лінії, яку устійнили декларації з 21-го лютого і з 28-го червня 1937."

„ГЕТО" У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.

Після уступлення ректора Кульчинського перебрав у львівському університеті владу проректор Льонґшамп. Він зараз видав розпорядок, яким завів „ґето". В середу, 12-го січня почалися в університеті виклади, але студенти жиди зовсім не прийшли.

Як вже подали ми у вчорашньому числі „Діла", з ректором Кульчинським зсолідаризувалися доцанти: д-р Островський та д-р Самсонович. Ходять чутки, що їх слідом підуть ще деякі члени академічного сенату.

Проф. д-р Ганшинец вислав до ректорату листа, в якому твердить, що на його викладах і вправах не зайшла ніяка зміна, бо його слухачі без огляду на національні та віроісповідні різниці, жиють в досконалій згоді. Критикуючи розпорядок проректора Льонґшампа проф. Ганшинец зазначує, що проректор піддав під вплив вшехпольської молоді і не дав запоруки, що в університеті будуть забезпечені спокій, свобода студій, здоровля та життя засуджених на „ґето" студентів. Бо в розпорядку проректора нема нічого про пікети при вході до університету та про бойвки, що впадають до викладових саль. Проф. Ганшинец протестує проти переслідування безборонної національної меншини.

—o—

Вісти зі світа.

АНҐЛЬО-ІРЛЯНДСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ.

У понеділок почнуться анґльо-ірляндські переговори, що м ін. будуть торкатись питання оборони британських островів. Льондонська преса присвячує цим переговорам чимало уваги. Важко передбачити, чи Де Валєра погодиться на те, щоби британські воєнні кораблі й літаки могли мати бази в Ірляндії.

СТАНОВИЩЕ УРЯДУ ГОГИ ДО МЕНШИН.

Румунський міністр без теки Драгомір, до якого належить меншинна політика, заявив у інтерв'ю представникові одного мадярського часопису, що **уряд Гоги пошанує всі конституційні права національних меншин;** він творить ситему основану на праві й порядку, тому нема причини до страху. Мін. Драгомір обіцяв у найближчому часі навязати контакт з провідниками меншин: мадярської, німецької та жидівської.

РУМУНІЯ ПРИСТУПАЄ ДО ПЕРЕГОВОРІВ З ІТАЛІЄЮ ТА МАДЯРЩИНОЮ?

Обговорюючи недавні зміни в закордонній політиці, білгородський щоденник „Време" твердить, що в найближчому часі почнуться італійсько-мадярсько-румунські переговори.

НАЙВИЩІЙ РАДІ СССР НЕ ВІЛЬНО „БАВИТИСЬ У ПОЛІТИКУ".

Як виявляється, члени найвищої ради СССР на основі директив від виборців не можуть займатися більш загальними справами політичного або політично-господарського характеру. Вони мають забирати голос лиш у льокальних та практичних господарських справах. (АТЕ).

ПРЕЗИДІЯ.

На першому засіданні найвищої ради СССР до президії вибрано Андреєва (довірений Сталіна), академик Лисенко (представник безпартійних) та Сіґізбаєв (голова совнаркому Узбекістану).

СОВІТСЬКИЙ ПОСОЛ ПОКИДАЄ БУКАРЕШТ?

Совітський уряд несподівано відкликав свого посла у Букарешті Михайла Островського, який в найближчому часі вернеться до Москви. Як припускають у Букарешті **його становища не обсадять.**

Як подає „Таймс", совітське посольство у Букарешті офіційно заявляє, що совітський посол у Румунії зайвий з огляду на те, що **до влади дійшла національно-християнська партія.**

СССР ДОМАГАЄТЬСЯ ЛІКВІДАЦІЇ БРИТІЙСЬКОГО КОНСУЛЯТУ В ЛЕНІНГРАДІ.

Уряд СССР зажадав від Великої Британії, щоб вона зліквідувала свій консулят у Ленінграді до двох місяців. Своє домагання мотивує СССР тим, що в Англії має він лиш один консулят в Льондоні, коли тимчасом на совітській території є два британські консуляти: в Москві та в Ленінграді.

Слід згадати, що недавно СССР змусив Японію зліквідувати деякі її консулярні станиці.

БОЛЬШЕВИКИ ХОТЯТЬ ЗЛІКВІДУВАТИ 6 КОНСУЛЯТІВ У ЛЕНІНГРАДІ.

Совітський уряд основує своє домагання на засаді, що від тепер ніяка держава не могтиме мати у СССР більше консулярних станиць, ніж СССР має на території тої держави.

З огляду на те московський уряд домагається також від Швеції, Норвеґії, Данії, Латвії та Естонії, щоби вони, подібно як Велика Британія, зліквідували до кінця лютого свої консуляти в Ленінграді.

ШОТАН ВІДДАСТЬ ВЛАДУ РАДИКАЛЬНОМУ УРЯДОВІ САРРО?

Як твердить париський „Пті Бле", у французьких політичних колах загально думають, що зближується кінець уряду Шотана. Сам Шотан втомлений і охоче передав би владу кому іншому; він чекає лише на нагоду. Такою нагодою буде мабуть конфлікт між „генеральною конфедерацією праці" та фабрикантами; врештою до упадку Шотанового уряду може дійти ще й скоріше.

Правдоподібно премієром стане мін. Альберт Сарро, який утворить уряд виключно з радикалів. Соціялісти лиш умовно підтримували би той уряд, тому він був би мало життєздатний.

300.000 ТЕКСТИЛЬНИХ РОБІТНИКІВ ПОГРОЖУЄ СТРАЙКОМ.

Президія ради міністрів поважно занепокоєна агітацією, яка скоро шириться серед текстильних робітників у північній Франції і загрожує генеральним страйком. Якщоб такий страйк вибух, обняв би він коло 300.000 робітників.

МОБІЛІЗАЦІЯ ВСІХ МУЖЧИН ТА ЖІНОК У КВАНТУНІ.

Китайська влада в Квантуні покликала під зброю все населення, разом із жінками. Мужчини від 18-ох до 40 літ будуть служити зі зброєю, жінки — як шпитальні доглядачки та як помічна служба.

БАРСЕЛЬОНА ЗБОМБАРДОВАНА.

Над Барсельоною перелетіли вчора три національні бомбові літаки, що скинули бомби. Одна особа ранена, матеріяльні втрати чималі.

ПІД ТЕРУЕЛЕМ СПОКІЙНО.

Як повідомляє урядовий комунікат головної кватири національних військ, на відтинку Теруелю червоні обмежилися до дрібних виступів. Національні війська відбили їх без труду. а інших фронтах нічого замітного.

ПО ШИРОКОМУ СВІТІ.

Німецький міністр війни ґен. Бльомберґ, що саме скінчив 59 літ, оженився з панною Ґрон. Як свідки виступали: канц. Гітлер і прем. Ґерінґ.

Італійська політично - господарська місія приїде небавом до Японії.

В Японії згорів будинок ґенерального інспекторату армії; причина невідома.

Португальський уряд купив 15 британських боєвих літаків.

Деякі французькі часописи твердять, що відємого російського публіциста - економіста вбили члени правої тайної організації „ЦСН".

У Єгипті розвяжуть парлямент мабуть 1 лютого, розписуючи вибори на травень.

В Естонії у 20. роковини незалежности введено в життя закон, на основі якого директорами промислових підприємств можуть бути лиш естонці.

Мексиканський уряд хоче виселити всіх жидів, які дістали дозвіл на вїзд як рільники, тимчасом займаються торговлею.

—o—

ВІДГУКИ ДНЯ.

Скок у майбутнє.

Повітряний ровер виплив ізза муру камениць, хвилину потріпав крильми на місці і врешті легенько осів на землю, точніше на „Площу Просвіти". З роверу зліз громадянин середних літ, у спортовім одязі і розглянувся по камяницях.

— За чим шукаєте, добродію? — спитав поліціянт, підійшовши швидко і чемно поздоровивши.

— Будь ласка, скажіть де редакція „Діла"?

Поліціянт підніс здивовано брови:

— Не знаєте, де редакція „Діла"?!... Хіба ви не з заграниці?!

— Ні. Я селянин з Борщівщини. Але у Львові рідко буваю і тому не мав змоги...

— Цікаво. Далебі цікаво... Позволите?! — і покинув „лийкою", знимаючи на памятку оригінала. — Ви питали про редакцію? Ось прошу! — і показав рукою на величавий будинок.

Селянин поглянув і щойно тепер запримітив, що між осьмим та девятим поверхом тягнеться на камениці напис: Редакція „Діла".

— Ох, вибачте! Я не доглянув. Дуже дякую. Хочу собі, власне, запренумерувати „Діло".

— Запренумерувати?! То чогож вам до редакції?.. Ви зайдіть до адміністрації!

— А хібаж я там не знайду вже й адміністрації?!

— Очевидно що ні. Адміністрація ось тут! — і показав рукою на інший будинок.

Селянин аж засвистав.

— Фі-фі-фі! Аж два будинки...

— Не два, а пять. Отсе редакція, отє адміністрація, а тамте експедиція. В подвірю друкарня, а збоку ґараж на авто.

— Дякую за пояснення, а то був би досить часу стратив.

Громадянин уклонився, поліціянт засалютував і розійшлися.

Підпровадивши ровер під каменицю адміністрації, хотів уже селянин зіставити його під муром, але підбіг якийсь хлопчина в однострою і запитав:

— Ви до „Діла" може?

— Так!

— То прошу з ровером за мною

І повів його до ґаражів.

— Отут прошу собі поставити ровер, бо на вулиці не вільно і небезпечно. Може хтось потрутити...

Громадянин витягнув калитку.

— Що ви, пане добродію!? — зжахнувся хлопець. — Мені нічого не належиться.

Після того громадянин увійшов до будинку адміністрації.

— До якого відділу? — спитав його ділово дверник.

— Хочу запренумерувати „Діло".

— Третій поверх. Відділ пренумерати, сімнацяте число, з вінди на ліво.

Громадянин сів у вінду і поїхав.

Полагодивши справу пішов оглядати ціле підприємство. Передтим внутрішній телефон задзвонив до відділу пропаганди: „Прошу дати одного урядовця до товариства для нашого передплатника!"

Саме минав з поводатором якісь двері. З кімнати вибігли три молодці і кинулись до вінди.

— Куди вони так? — запитав громадянин.

— Це летуни. Нині виїжджають наші репортери на місячний обїзд.

Перейшли до будинку редакції. Тиша як у церкві.

— То в вас не пишуть машинками?

— Навпаки. Тільки машинками. Але раз двері герметичні, а два: машинки тихі. Це не так як давно бувало. Маємо в музею машинку колишнього редактора І. Кедрина. Тріщала як скоростріл. Уявляю собі, який гармідер робила.

— А чи не можна булоб поговорити з головним редактором? — спитав громадянин.

Пропаґандист глянув на годинник.

— На жаль за пізно. Зрештою треба зголоситися два дні передтим до книжки. Коли хочете зголосимося до секретаріяту...

— Дякую, але я нині мушу відїхати.

— Нині? Таж ви хотіли оглянути наш Львів?!

— Очевидно. Адже ще маю кілька годин часу!

— В такому разі хіба дуже побіжно. Прошу!

І пішли побіжно оглядати.

— Це кімнати поодиноких співробітників. На кожнім поверсі осібний відділ: на кожну часть світа осібний. Це кімнати малого фейлетоніста, а це — додав шепотом — апартаменти головного редактора.

— А чи до малого фейлетоніста можна було б зайти.

— Попробуєм. Наш малий фейлетоніст людина дуже приступна. Навіть любить редакційних гостей. Не те що тому сто літ...

Ввійшли до передпокою, а звідти до кімнати з написом: Секретаріят. За столом сиділа молоденька гарна білявка і міряла їх великими синіми очима.

— Особиста секретарка! — шепнув поводатор.

— Чи можемо бачитися з паном Чічовим Галаткою.

— В тій хвилині ні. Власне тепер бере сопіль і диктує ювилейний фейлетон.

— А потім?

НОВИНКИ.

— ПЛАТІТЬ ТОЧНО ПЕРЕДПЛАТУ! ПРИСИЛАЙТЕ ЗАЛЕГЛОСТИ! Ш. Передплатників просимо вирівняти залеглости, бо стримаємо висилку часопису! Присилайте точно щомісячну передплату, бо інакше не дістанете книжки зі щомісячної Бібліотеки „Діла"! Наш часопис найдешевший, бо крім 10-ти сторінок найкращої щоденної газети та 16-ти сторінок під неділю, — даємо точним передплатникам щомісяця даром одну прегарну і вартісну книжку величиною від 10—15 аркушів друку. Точний передплатник „Діла" складає за рік Бібліотеку „Діла" з 12 томів.

— Затверджені владою КУРСИ КОСМЕТИЧНІ Стефанії Гаврисевич під проводом д-ра Е. Дорделла та інж. хемії, Львів, Коперника 42 А, тел. 272—18. Початок викладів 15. лютого ц. р. Проспекти безплатно. Додаткові Курси лічничого масажу тіла і руханки. 2711 6—10

З нагоди Нового Року бажаємо нашим Співробітникам, Передплатникам, Читачам, Прихильникам і всьому Українському Громадянству усього найкращого та здійснення всіх наших бажань.

— Управа Українського Народнього Театру ім. І. Тобілевича (Кооператива „Український Театр" у Львові) повідомляє, що в днях 24. і 25. січня ц. р. загостить Театр до Львова на дві вистави в салі Театру Ріжнородностей (Народній Дім) і виставить у дні 24. ц. м. істор. песу в 6 відслонах І. Зубенка п. н. „**Орленя**", відзначену на конкурсі Т-ва Українських Письменників і Журналістів ім. І. Франка у Львові за рік 1937, а в дні 25. І. ц. р. песу на 4 дії Залвіського п. н. „**Довбуш**". Початок вистав год. 7.30 ввечір. Білети від дня 17. І. ц. р. продаватиме „Союзний Базар", вул. Руська. Подробиці в афішах. 132 4—5

— **Карнавал іде!** Гарна пані не забуває підкреслити свій чар в українськім косметичнім інституті „Космео", Львів, Миколая 7. 2—20

— Рідні і знайомим з нагоди Нового Року всего найкращого — **М-р Богдан Субтельний.**

— **На Новий Рік** по ст. ст. почнуться українські авдиції у Львівському Радіо **Службою Божою**, яку трансмітуватимуть з Волоської церкви від год. 9.30. — Пополудні, від год. 17.15 до год. 17.50 передаватимуть український Вертеп „**Царі ходять**" в опрац. м-ра В. Ковальчука. У цій авдиції не бере участи хор „Сурма", як це було подано попередньо, тільки мужеський вокальний гурток під дир. Евгена Козака. — Дня 17. І. ц. р. в год. 18.10—18.20, інж. **Лапчук** виголосить у радіо гутірку на тему: „Значіння управи цукрового буряка в господарстві".

— **Т-во „Львівський Боян"** уладжує для своїх членів і ними запрошених гостей, традиційну Ялинку з танцями в суботу, 15. січня ц. р. в год. 20.30 в малій салі Лисенка.

— Хіба аж за годину і то на пару хвилин, бо замовив своє авто і виїжджає на перегони. Його коні нині ходять.

— В такому разі хіба іншим разом! — сказав урядовець і разом з громадянином висунувся на коридор.

Там наткнулися на авантуру. Головний редактор говорив піднесеним голосом до бородатого возьного:

— Як ви могли не зрозуміти? Яж виразно казав: відкрите. А ви мені прислали лімузину. Чоловіче, по задусі в редакції я хочу трохи свіжого повітря. Зараз телефонуйте по відкрите! І то по цей спортовий віз, щоби часом мені пеотонового не прислали..

— А це наш музей! — пояснив передплатникові урядовець, коли з'їхали три поверхи вниз.

— Музей? Що в ньому тримаєте?

— Всякі музейні експонати редакційного характеру від початків „Діла". Є там навіть поломане бюрко одного з малих фейлетоністів, на якім він писав свій фейлетон у 50-ліття часопису. Є шуфляда з якої виплачували гроші, є вічно отворена залізна каса з минулого століття, є перший телефон і останній каламар. Багато всячини. Може оглянете?

— Дуже радо, але вже часу нема. І так минуло кілька годин. Колись іншим разом.

— — — — — — — — —

Отсе пророча візія з 2038 року. Скаже хтось: перебільшена. Відповім: зовсім ні! Адже те, що має „Діло" в 50-ліття свого існування теж було неймовірне тому пятьдесять літ. Машина до писання, телефон, електрика, кілька кімнат, а редактори по хатах радія мають. Чи хтось тому пів століття предвиджував це?

Галактіон Чіпка.

— **Заходом Марійської Дружини Студенток** у Львові, відбудеться в неділю 16. І. 1938 р. в год. 15 (3-тій), реферат лік. Марії Фіголь п. н.: „Смерть Христа в світлі медицини" — в гімназії С.С. Василіянок при вул. Длуґоша 17 а. Гостям раді. — **Виділ.** 158

— **Судять за страйк.** Городський суд у Бучачі засудив на кари 6 і 7 місяців вязниці двох людовців за участь в рільничому страйку в серпні м. р. За ту саму провину засудив городський суд у Монастириськах 15 селян на кари від 1 року вязниці до 6 тижнів арешту і городський суд у Золотому Потоці пов. Бучач три особи на кари 1—7 місяців.

— **Хто виграв на льотерії.** В нинішнім тягненю Льотерії Клясової впали м. і. такі більші вигри: 10.000 зол. на ч. 129536. 5.000 зол. на ч. 26049, 86042, 141745, 173581. 2.000 зол. на ч. 30844, 33256, 45577, 56975, 63980, 67146, 71616, 73378, 104303, 125943, 136258, 143169, 149158, 184717. 1.000 зол. на ч. 4845, 26743, 32226, 36417, 43337, 49373, 55927, 59885, 60519, 63611, 79019, 80840, 81784, 83869, 96128, 122312, 125512, 139528, 145390, 151934, 157511, 172645, 189317, 180370.
145390, 151934, 157511, 172645, 189317, 189370.

— **Тайні різні викрито у Львові.** В шопі М. Каца при вул. Стражацькій була жидівська різня, де вбивали худобу ритуальним способом. У спальні Ф. Йондарського (вул. Широка 13) знайшли під ліжком вбитого кабана. При вул. Замарстинівській в мешканні І. Курпеля знайшли у сховку під стелею мясо з одного вола та вепра. Поліція сконфіскувала мясо, а винуватці відповідатимуть перед судом.

— **Львівська хроніка.** Йосифа Кобака засуджено на 3 роки вязниці за влом до аптики Ербара при вул. Личаківській та крадіж медикаментів вартости 3.000 зол. — Емер. урядовця скарбової палати у Львові І. Ґербера арештовано під закидом намаганого перекупства одного вищого скарбового урядовця на провінції. — Міську лазню в домі фундації ім. Духенського при вул. Хорущини, зліквідовано.

— **Краєва хроніка.** При розбиранні торговельного кіоску в Перемишлі (вул. Монаша) завалився мур і вбив робітника Кл. Вайса та тяжко потовк робітників Ів. Вітика і В. Опалюха. — В Букачівцях пов. Рогатин зачадилася ціла родина управителя школи, Мацея Кобилінського, при чому він та його 15-літній син помер, а жінку, також учительку, вдалося відратувати — В Забжу померла 10-літня дівчинка, заживши старих, зіпсутих пастильок, призначених для старших. — Львівський суд присяжних засудив на 2 роки вязниці 71-літнього Луку Яцюха за підпал реальности свого брата.— В Снятині-Залучу, на залізничому двірці, в уряді руху вибухла пожежа, що знищила одну деревляну стіну невеликої вартости. Стіна занялася від занадто напаленої печі. Пожежу загасив залізничий персонал. — Від кількох днів в Заліщиччині морози доходять до 20-кількох ступнів.

— **Відгомін рільничого страйку.** Городський суд у Дубецьку засудив трьох селян із Скопова пов. Перемишль, Мих. Гната на 10 місяців, Ів. Пильхана на 8 і Влад. Миклаша на 7 місяців вязниці за те, що в часі селянського страйку в серпні ц. р. змушували інших селян до участи у страйковій збірці. Перемиський окружний суд на відкличній розправі обнизив ці кари на 1 до 2 місяців.

— **За гльорифікацію Вітоса.** Діяч людової партії Андрій Вечорек виголосив на одному вічу промову в честь Вінцента Вітоса, що сидить тепер за границею, укриваючись перед карою. Поліція добачила в цій промові гльорифікацію проступку і спрямувала справу до окружного суду, який засудив Вечорка на 6 місяців арешту Апеляційний суд затвердив цей присуд, одначе найвищий суд скасував його і передав **справу до нового розгляду. Недавно варшавський апеляційний суд засудив Вечорка** знову на кару 6 місяців.

— **Арештують православних епископів.** Як повідомляє „Горковская Комуна", крім митрополита Нижнього Новгороду, арештовано в останніх часах сімох інших православних епископів, а саме Пітіріма Крилова, Лебадяєва, Вісаріона Софіна з Москви, Пурлевського із Серґачу, Корольова з Ветлуги, Масловського з Рязані та голову „живої церкви" митрополита Віталія. Всім закидають саботаж, терор, шпигунство і т. п. В місяці листопаді увязнено поверх двіста православних епископів.

— **Юліян Єромін,** знаний свого часу оперовий співак, помер у Варшаві. Співацьку карієру розпочав у Львові, виступаючи в басових партіях „Фавста" (Мефісто), „Аїди", „Гальки"; „Страшного Двору" і ін. Опісля перенісся до Варшави, де й зійшов із сцени ще тому 30 літ.

— **Великий часопис малого народу.** У Жиліні, на Словаччині, став із 1938. р. появлятись новий денник п. н. „Словацкі Глас". Це найбільший словацький часопис. Появляється він звичайно в обемі 12 сторінок, а під неділю та свята на 24—32 сторінки. У спілці „Кніґосполь", що видає цей щоденник, є визначні словацькі політичні та культурні діячі. Часопис у першому числі заповів, що буде незалежно й обективно описувати та зясовувати політичне і культурне життя у Чехословаччині, головно на Словаччині. У Жиліні уладжена нова друкарня з найновішими друкарськими та ротаційними машинами. Головна редакція часопису є у Празі, філія редакції в головному місті Словаччини, Братиславі. Між редакцією у Празі й редакцією в Жиліні наладнали машину до писання на віддаль, що дає змогу важний матеріял дуже скоро з редакції доставити до друкарні на віддаль 500 км. Завдяки новітній техніці „Словацкі Глас" належить до найкраще поінформованих часописів у Чехословаччині. До того всього треба додати, що словаків є всього два міліони.

— **Хуліґанство шкільної молоді в Совітах,** це одна з найдошкульніших болячок совітського життя. На сторінках „Комсомольської Правди" в статейці „Ординарність" порушено цю справу дуже різко. Учні, не признаючи ніякого авторитету, звертаються до своїх родичів, учителів, возьних, а навіть поліції по простацьки. Вони говорять: „марш до сто чортів", „стули морду" і т. п. Одночасно їхній зверхний вигляд занедбаний. Ходять як пяні, поштовхують прохожих, плюють крізь зуби. Комір звичайно розпнятий, пояс обвислий, шапка на карку, а як отворить рот, паде тільки брудна, гидка лайка. Вчителі мусять перекупляти дарунками молодь, щоби видержати „тортури шкільних годин". Борючися з тим хуліґанством влада зорґанізувала новий „рух". Шкільну контролю і боротьбу з браком дисципліни поручили дівчатам, що брали участь у передвиборчій аґітації.

— **Чудесне подужання в церкві.** Льондонський тижневик „Католік Геральд" повідомляє про чудесне оздоровлення, яке сталося підчас Різдвяної утрені в церкві у Прествіч. Один молодий темний піяніст і композитор Ерік Мальон просив свого приятеля, щоб завів його

до церкви на Різдвяну утреню. Підчас піднесення Божих Дарів темний нагло прозрів. Цей факт викликав цілковиту переміну його психіки. Подужавши з важкої недуги, він став правовірним християнином.

— **Міжнародній шаховий турнір** у Гастінґс скінчився перемогою мистця Зл. Держав, Решевського, який здобув 7 точок з 9 можливих, не програвши ніодної партії. Другу й третю нагороду поділили між себе Керес (Естонія) і Александер (Анґлія), пяту здобув Фльор (чех), шесту Фін (Зл. Держави).

Загальний Зїзд Рідної Школи

Згідно з вимогою § 49 точка 2 обовязуючого статуту Товариства Рідна Школа проголошуємо

ЗВИЧАЙНИЙ ЗАГАЛЬНИЙ ЗЇЗД РІДНОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА,

що відбудеться у Львові 2. лютого 1938 в Народньому Домі при вул. Рутовського 22, І. поверх.

Денний порядок:

1) Відкриття Загального Зїзду й відчитання обовязуючого правильника.
2) Провірка протоколу останнього Загального Зїзду Р. Ш., що відбувся 25. грудня 1936 р.
3) Відомлення Головної Управи Р. Ш. з діяльности за адм. рік, себто на час від 1. вересня 1936 до 31. серпня 1937 про стан організації, шкільництва Р. Ш., підприємства, касове й біляносове звідомлення Головної Управи Р. Ш.
4) Звідомлення Контрольної Комісії та рішення у справі абсолюторії дотеперішній Головній Управі Р.Ш.
5) Дискусія над звідомленням.
6) Вибір Комісії Матки для намічення кандидатів до управних органів Р. Ш.
7) Реферат: а) Теорія підповідомости й виховання; б) Освіти нової школи.
8) Вибір: а) голови Товариства (§ 42); б) 18 членів Головної Управи і 6 членів та їхніх заступників (§ 42); в) 5 членів Контрольної Комісії і 2-ох їхніх заступників (§ 45); г) 5 членів Розємного Суду (§ 47).
9) Рішення про висоту членської вкладки.
10) Зміна статуту Рідної Школи.
11) Евентуалія.

Початок Загального Зїзду **9-та година врані.**

Якби в 9. годині рано не було на салі вимаганого статутом числа делегатів (100), то в **10 год.** передполуднем почнуться наради Загального Зїзду Р. Ш. в тій самій салі і з тим самим порядком без огляду на число присутних відпоручників (§ 52 статута).

Наради й реферати відбудуться в українській мові.

Право участи з рішаючим голосом мають відпоручники Кружків Р. Ш. вибрані Загальними Зборами дотичного Кружка (§ 26, уступ 4), по одному відпоручникові від Ради уконституованих Повітових Союзів Кружків Р. Ш. (§ 50). На кожних 50 членів Кружка припадає один відпоручник. Кожних 25 членів понад 50-ку вважаємо за повну пятдесятку. Кружок може мати найбільше 15 делегатів, найменше одного (§ 26 і 50 статуту).

Тільки така скількість делегатів дотичного Кружка Р. Ш. буде допущена на салю нарад, що відповідає статутово означеному числові. Імена громадян поданих як делегати понад це число — будуть скреслені.

Делегати виказуються з письменним уповноваженням від свого Кружка Р. Ш. (§ 26). Передачу повновласти на іншу особу не дозволено.

Повітові Союзи (Кружки) Р. Ш., що переслали до Головної Управи Р. Ш. списи делегатів вибраних у часі від червня 1937 на Загальних Зборах дотичних Кружків Р. Ш., одержать від Головної Управи Р. Ш. виказні легітимації для поодиноких вибраних делегатів.

Тому, що провірка повновластей делегатів забирає багато часу, делегати повинні по змозі зголоситися вчасно в дільниці Загального Зїзду.

Якщоб в **означеному тут дні** не можна було вичерпати цілого денного порядку, **продовження Загального Зїзду буде перенесене на другий день, себто 3-го лютого 1938 р.** з тими самими уповноваженнями і з правосильністю всіх поданих вище статутових постанов.

Дня 2-го лютого 1938 (середа) вранці в год. 8.30 відбудеться Богослуження за помершних членів Р. Ш. в гр. кат. церкві св. Спаса при вул. Коперника. На нього запрошуємо вп. Делегатів і Громадян.

Головна Управа Рідної Школи

—o—

✠ Посмертні згадки.

О. Войнаровський Юліян, парох Тополовець, дек. городенського, помер 4. січня ц. р. у 86. році праведного і трудящого життя та в 61. році священства. В. Й. П.!

Останні вісти.

ДО ЧОГО ДОГОВОРИЛИСЯ ІТАЛІЯ, АВСТРІЯ І МАДЯРЩИНА В БУДАПЕШТІ.

Після закінчення будапештенської конференції, що відбувалася від 10-го до 12-го січня ц. р. і в якій узяли участь: міністр закордонних справ Італії гр. Чіяно, канцлер Австрії Шушніґ, секретар закордонних справ Австрії Шмідт, мадярський премієр Дарані і мадярський міністр закордонних справ Канія, проголошено спільну деклярацію:

1. Представники трьох держав стверджують у ній, що їх держави співпрацюють у гармонії на підставі римських протоколів. Представники Італії і Мадярщини виявили своє задоволення з тієї політики.

2. Представники Австрії і Мадярщини підтвердили своє опозиційне становище до комунізму, привитали італійсько - німецько - японський протикомінтернівський пакт та заявили свою готовість всіми силами поборювати комуністичну пропаганду у своїх державах.

3. Представники Австрії і Мадярщини закомунікували репрезентантові Італії своє рішення формально визнати уряд ґен. Франка, як леґальний уряд Еспанії.

4. Представники Австрії і Мадярщини приняли до відома причини виступлення Італії з Союзу Народів і висловили свою думку, що Союз Народів не може і не повинен мати характеру ідеольогічної орґанізації. У тому випадку Австрія і Мадярщина застерігають собі, що перевірять наново свої взаємини з Союзом Народів.

5. Представники Італії і Австрії підтвердили, що їх уряди признають рівноправність Мадярщини в ділянці військових зброєнь.

6. Представники Італії та Австрії заявили, що на їх думку задовільний вислід мадярсько-румунських переговорів причинивсяб поважно до консолідації мира в наддунайській Европі.

7. Представники всіх трьох держав узгіднили думку, що треба продовжувати усіми засобами торговельну виміну між їх державами.

8. Представники всіх трьох держав підтвердили бажання співпраці з усіми державами, яких політична діяльність спрямована до реальної мети, мира і відбудови, як теж до якнайкращого порозуміння між народами.

—o—

Зі судової салі.

ЗА „УКРАЇНІЗАЦІЮ“ ПРІЗВИЩ.

Окружний суд зі Золочева, на виїздній сесії у Бродах, в днях 28—31. грудня 1937. р. розглядав справи 6 священників, а саме оо. М. Феденишина (Чехи), Ів. Фенчинського (Голосковичі), Юл. Рудкевича (Лешнів), М. Рахлецького (Голубиця), Р. Шуневича (Шишківці) і С. Пасічника (Літовисько), обвинувачених прокуратурою зі ст. 287. к. к., що вони стверджували неправду на метрикальних витягах, бо давали українським прізвищам закінчення „кий, ич, ів“, спираючись на розпорядках греко.-кат. Митроп. Консисторії у Львові з рр. 1910 1918. і 1919.

Справу трьох перших священників відложили на найближчу сесію, а трьох інших засудили на кару вязниці від 6—12 місяців з припиненням виконання кари.

О Мих. Демчинського, декана і пароха у Бродах, за ту саму справу покарав гривною маґістрат.

Обвинувачених боронили адвокати: д-р Т. Жовнірчук і д-р Чума з Бродів.

—o—

Спорт.

КОМУНІКАТ КЛК — ЛЬВІВ.

У дні 16. ц. м. уладжує львівська філія КЛК у брюховицькім лісі лещетарські змагання за відзнаку справности К. Л. К. Траса змагань для жінок і молодиків 6 км., для мужчин 12 км. Збірка змагунів у год. 8.15 на остатній зупинці „10-тки“ на Замарстинівській рогачці. Старт у год. 9. рано б/ля огляду на „Сагарі“.

Змагання за відзнаку справности КЛК відбудуться без огляду на снігові умовини. По змаганнях у год. 10.30 відбудеться прогулька до скочні в Брюховичах, де відбудеться міжнародній студентський конкурс скоків. Збірка для прогульковців у год. 9.30 на останній зупинці „10-тки“.

Крім того відбудуться в січні ще такі імпрези:

17. січня: Пінг-понгові змагання в домівці клюбу. Зголошення до змагань до неділі 16. ц. м. від год. 18. до 20.-ої.

23. січня: гонні мужчин 4×10 км., жінки 4×5 км.

29. січня: отвертий конкурс скоків і до комбінації.

30. січня: біг на 18 км.

Зголошення і докладніші інформації можна дістати кожного дня в домівці КЛК при вул. Рутовського ч. 22. III.

Курс їзди на лещетах і лещетарські тренінги відбуваються кожної середи і пятниці. Збірка учасників у год. 14.30 в Стрийськім парку б/ля ставку. Перша лекція в пятницю 21. ц. м. Зголошення на курс приймають кожного дня в домівці клюбу і на місці курсу. Курс веде Рибалко Роман.

Боксерська секція КЛК повідомляє, що перший тренінг відбудеться вівторок 18. ц. м. в год. 19-ій в домівці клюбу.

Секція шерму і джіу-джітсу повідомляє, що зголошення на тренінги приймає кожного дня дижурний домівки до 22. ц. м.

СПОРТОВІ НОВИНКИ.

Україна — Погонь. Гаківковий мечт за мистецтво А-кляси між обома дружинами відбудеться в понеділок 17. ц. м. в год. 7. веч. на ледовищі Погоні при вул. Шимоновичів. У вівторок 18. ц. м. відбудеться останній мечт за мистецтво А-кляси між Україною та Лечією. Цей мечт відбудеться теж на ледовищі Погоні в год. 7. вечором.

Чорні — АЗС 7:0 (2:0, 3:0, 2:0). Черговий мечт за мистецтво львівської А-кляси. Чорні перемогли високо АЗС, який заграв ще слабше, як проти України. Мечт був темпа й непіцкавий. Ворота для Чорних здобули: Ступницький І 3, Ступницький ІІ, Чижевський, Кулаковський і Згуральський.

Невже кінець чесько-польського спорт. бойкоту! В дні 3. лютого ц. р. має відбутися у Швайцарії футбольний мечт Чехословаччина — Швайцарія. Середньочеський спортовий союз поробив заходи, щоб того самого дня відбулися у Празі змагання Прага — Краків. Був би це черговий етап у чехословацько-польському замиренні у спорті. Таку вістку подає чеський „А-Зет“.

Нові книжки й журнали.

КНИЖКИ.

Д-р Евген Грицак: МОВА ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА. З журналу слов'янської фільольоґії „Слово“ р. II, кн. 3. Львів 1937. Стор. 10, форм. 8°.

ЖУРНАЛИ.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ. Ілюстрований популярно-науковий місячник. Р. XI. Ч. 1 (124). Зміст: Богдан Вістовий: Двадцять літ тому (вірш із приводу 22 січня 1918 р. — 1 прот.). — В. в.: Рік ювилеїв. — С. ...: По бою (вірш у двацятьліття Крут). — Кость ...кий: Пядесятліття нашого першого щоденника („Діла“). — В. С.: 50 років від смерти Юрія Федьковича (1 порт.). — А. Курдидик: Різдво у світі (3 обр.). — Мелания Нижанковська: Українське фахове ...тво (2 обр.). — Вв.: Українська преса на ... виставі (1 обр.). — Михайло Соневицький: ... африканський (5 обр.). — ол: Палац вилатрій. — ...мон Крохмалюк: Д-р Іван Пулюй (у двацятьліття смерти визначного українського вченого — 1 обр. 1 порт.). — Теофіл Коструба: „Повість про Ігоря ...“ та її автор (з нашого літописання XII. ст.). — ... — Е. Жарський: Вібр ... ...них співробітників. — ... ...пер (2 обр.). — Я. Пастернак: Староруський ... Тустань (1 обр.). — Гр. Бобик: Альоес (1 обр.). — Михайло Р...: Залізо, вугілля і нафта у світі. — Михайло ...кий: Українець — великий паризький маляр (з ... виставки О. Грищенка в грудні 1937 р. — ... у Львові — 1 обр. + 1 порт.). — Евген Грицак: ... українських фірм, фабрик та крамниць. — ... — Іван ...дзвоський: Народини залізниці (3 обр.). — ...чевська: Різдвяні звичаї у Сербії ... — ... Дорошенко: 70-ліття „Української Бесіди“. — ... від нас відійшли (Кузьма Возвронний, ...ницький, д-р Ярослав Бідло — з портретом ... Січинський). — Бібліографія. — 22 січня ... Музею визвольної боротьби України.

Свято „Просвіти“ — всенародне свято. Тому приготовляймось до нього ... перш усього: станьмо членами „Просвіти“ ... зложім жертву на ювилейний дар для неї!

ОГОЛОШЕННЯ

За оголошення редакція не відповідає.

Направа жіночих торбинок

та продаж найновішої шкіряної галянтерії по найнижчих цінах тільки в

Робітні Римарсько-Ґалянтерійній М. БАРЕР, Львів, Сикстуська 2, побіч фірми Салямандра.

Театри.

Великий Театр:

Пятниця 14. І. год. 7.30 „Сієї".
Субота 15. І. год. 8. „Льоенгрін" оп.
Неділя 16. І. год. 3.30 попол. „Сієї"; год. 7.30 веч. „Сієї".

Театр Ріжнородностей:

Пятниця 14. І. год. 7.30 „В перфумерії".
Субота 15. І. год. 7.30 „Розрахунок".
Неділя 16. І. год. 3.30 попол. „В перфумерії"; год. 7.30 веч. „Розрахунок".

Український Нар. Театр ім. І. Тобілевича.

ЛЮБАЧІВ:
14. І. Циганський барон.
15. І. Орлеся.
16. І. Дівча з Маслосоюзу.
17. І. Муж двох жінок.
18. І. Шаріка.
19. І. Довбуш.
З Любачева їде театр до Яворова. У днях 24. і 25. І. виступить театр у Львові в салі Театру Ріжнородностей: дня 24. І. Орлеся, дня 25. І. Довбуш.

Український Народній Театр ім. М. Садовського.

ГУСТАНОВИЧІ:
14. І. Хмара.
15. І. Маруся Богуславка.
16. І. Мазепа.
17. І. Жайворонок.
18. І. Ніч під Івана Купала.

ДРОГОБИЧ:
19. І. Хмара.
20. І. Гетьман Полуботок.

ТРУСКАВЕЦЬ:
21. І. Хмара.
22. І. Маруся Богуславка.
23. І. Мазепа.
24. І. Ніч під Івана Купала.
25. І. Гетьман Полуботок.

СТЕБНИК:
26. І. Хмара.
27. І. Мазепа.
28. І. Гетьман Полуботок.

Театр приготовляє до вистави історичну пєсу „Пісня Бескиду".

Зол. 2.50 медалик з ланцюшком з правдивого срібла тільки у **Б. Ґрінберґа,** Сикстуська 4.

КІНА.

АПОЛЬО: „Невдачник".
АТЛЯНТИК: „Товариші зброї".
ВАНДА: „Малий король"; „Чоловік, що розбив банк у Монте-Карльо".
ҐРАЖИНА: „Роза".
ЕВРОПА: „Її найбільша помилка".
КАСИНО: „Життя вулиці" з Люізою Райнер.
КОПЕРНИК: „Князь і прошак".
МАҐУСЕНЬКА: „Дибук".
МЕТРО: „Камелієва дама".
МИРАЖ: „Сціпіон Африканський".
МУЗА: „Благословенна земля" (Ел. Райнер, Павло Муні).
ПАКС: „Один поверх вище".
ПАЛЯС: „Прем'єра" із Зарою Леандер.
РАЙ: „Чар богеми" з Ів. Кепурою та Мартою Еґерт.
РІАЛЬТО: „До побачення, гарна пані" (Ол. Гайд, Слезак, Тейт, Александер).
СВІТ: „Тайна чорної кімнати", „Такі є дівчата".
СТИЛЬОВЕ: „Королева Вікторія" та ревія.
ТОН: „Пройдиха весілля".
УТІХА: „Смерть чигає в джунглі" та ревія.
ТРІУМФ: „Пілати з Новоліпок".

Фотоплястикон: (ул. Медівська 5) „Індія".

Фотоплястикон „Оратоніум" (Пасаж Гавсмана ч. 7): III. частина Вистави в Парижі.

ЗАКОРДОННЕ РАДІО.

Пятниця, 14. січня 1938.

БЕРЛІН 11.15, 15.00 Розр. музика, 17.00 Романтична музика, 20.00 Веч. концерт, 21.00 „Цвай ін дер Дункелькамер" ком. Оверверга. БУДАПЕШТ 12.05 Вок. концерт, 13.00 Симф. концерт, 17.00 Віол., 19.30, 20.00, 21.00, 22.00 Опера. ВІДЕНЬ 11.25 Солісти, 15.15 Оп. арії. Гедмонт альт. 16.50 Для дітей, 17.20 Хор і солісти, 19.25, 20.00 Військ. орх., хори, 21.00 Концерт англ. музики, 22.30 Танк. музика. ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР 15.15 Дитячі пісні, 18.00 Спів, скрипка, 20.00 Гітарист Сеговія. КОШИЦІ 14.00, 18.45 Вістки, 18.00 Вереш: „Початки людської культури", Концерт Анни Остапчук-Наумецкової (композиції Січинського та нар. пісні). МІЛЯНО 17.15 Скрипка, 19.30 Розр. муз., 21.00, 22.00 Сопран, форт. дует. ПРАГА 15.15, 16.10 Розр. музика, 16.40 Смичк. квартет, 20.35 „Ревека" орат. Франка, 21.25 „Дитинство Христа" бібл. трильоґія Берліоза. РАДІО ПАРІ 18.00 Камер. концерт, 21.15 Пісні, 21.30, 22.00, 23.00 „Ле пас" драма Порто-Ріша. РИМ 16.00, 18.00 Концерт хору, 19.30 Розр. музика, 21.00, 22.00 Комедія.

ЧАЙ

кольоніяльні товари

НАРОДНА ТОРГОВЛЯ

Субота, 15. січня 1938.

БЕРЛІН 14.15, 15.00 Розр. концерт, 15.30 Пісні молоді, 19.45 Веч. гомін, 20.00 21.00 „З півночі на південь" муз. мандрівка, орх., гавайський секстет; БІЛГОРОД 20.00 Хор, 20.30 21.00 Популярні пісеньки; БУДАПЕШТ 12.05 Форт., спів, 17.30, 18.00 Циг. музика, 19.00, 20.00, 21.00 „Весела вдова" оп. Легара, 22.40 Орх. концерт; ВІДЕНЬ 11.30 Селянська музика, 14.00 Льота Лєман співає, сопр., 19.30 20.00 21.00 „Два серця в такт раз-два-три" оп. Роб. Штольца, 21.40 Форт., 22.30, 23.00 Віденська музика; ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР 19.10 20.00 „Перпетуум мобіле" вес. концерт, 21.00 22.15 23.00 „Мадам Батерфлай" оп. Пуччіні; КОШИЦІ 13.35, 18.50 Вістки; МІЛЯНО 17.15 Танк. музика, 20.30 Розр. музика, 21.00 22.00 23.00 „Мадам Батерфлай" оп. Пуччіні; ПРАГА 16.50 Театр для дітей, 17.35 18.00 Німецька авдиція: комедія Нестроя з муз. ід. 18.50 19.20 Легка музика; РАДІО ПАРІ 18.00 Весела авдиція, 18.45 Пісеньки, 21.15 Пісні, 21.30, 22.00 „Птахи" драма на осн. Аристофана, 22.10 Розр. концерт; РИМ 17.15 Танк. музика, 21.00, 22.00 „Баядера" оп. Кальмана.

Неділя, 16 січня 1938.

БЕРЛІН 15.30 Муз. дрібнички, 19.30, 20.00, 21.00 „Кармен" оп. Бізета; БІЛГОРОД 20.00 Пісеньки; БУДАПЕШТ 12.30 Оп. орх. 15.45 Циг. музика, 17.00 Для форт.; ВІДЕНЬ 15.40 Камер. музика, 19.55, 20.00, 21.00 Спів, музика; ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР 15.30 Італ. нар. пісні, 16.00 Гарні мельодії; КОШИЦІ 18.00 Для Закарпаття; МІЛЯНО 17.00, 18.00, 19.00 Симф. концерт, 21.00, 22.00 „Перешті сам'" оп. Легара; ПРАГА 12.25 Розр. концерт, 17.10 „Земля співає" сюїта Сквора 17.35, 18.00 20.00 Німецька авд.: орх., солісти, Пісні Бетовена, 21.00 Симф. концерт. РАДІО ПАРІ 18.00 19.00 21.30 22.00 Симф. концерт, 21.15 Пісні, РИМ 17.00, 18.00 Комедія, 20.30 Розр. музика, 21.00 Концерт, 22.00 Скрипка.

ЛЬВІВСЬКЕ РАДІО.

Пятниця, 14. січня 1938.

6.15—8.00 Ранішня авд., **9.30 Трансм. богослуження з Успенської церкви у Львові,** 11.15 Для шкіл: „Слова лицаря", 11.40 Арії з опер Чайковського, гр. пл., 12.03 Полуднева авдиція, 13.45 Сусп. гутірка, 13.50 Музика з пл.; у перерві: Авдиція для жінок, 14.30 П. Чайковський: Скрипковий концерт д-дур оп. 35 (Б. Губерман із орх.), 14.55 Біржа, 15.00 Спогади з 1863 р., Музика з пл., 15.20 Біжучі вістки з міста та провінції, 15.30 Господарські вістки, 15.45 Оповід. для дітей, 16.00 Гутірка з хорими, 16.15 Концерт сальон. орх., 16.50, 19.50 Актуальна гутірка, 17.00 Сучасна мати, **17.15 „Тріє царі" авд. в опр. В. Ковальчука, у вик. ансамблю українського театру та хору „Сурма",** 17.50 Огляд вистав, 18.00 Сніговий комунікат, 18.10 Турист. інформатор, 18.15 Пісні у вик. Тамари Бестер'вин (сопр.), у супр. форт., 18.35 Мистецька творчість Ріхтер-Яновської, 18.50 Спортові вістки 18.55 Програма на завтра, 19.00 Театр Уяви: „Тінь Матвія Паскаля" Л. Піранделя, 19.40 Ем. Шабріє: „Гвендоліна", увертура, з пл., 20.00 Симф. концерт, орх., форт.; у перерві Веч. денник, актуальна гутірка, 22.50 Ост. вістки, 23.00 Фортепіян і гр. пл.

Субота, 15. січня 1938.

6.15—8.00 Ранішня авдиція, 11.15 Для шкіл: Співаймо пісеньки, 11.40 Грає Колета Франц, скрипка, гр. пл., 12.03 Пол. авдиція, 13.45 Концерт бажань, 15.20 Техн. скринька, 15.30, 15.40 Господарські вістки, 15.45 „Зазуленята" весела авд для дітей, 16.15 Військ. орх., 16.50, 18.35, 19.50, 20.55 Актуальна гутірка, 17.00 „Із галерії сибірських чудаків", 17.15 Від Атен до Байрайту: „Беньвіто заливає світ", музика з опер Скарлятті, Гендля, Жомеллі, Гассе та Тре, 17.50 Наша програма, 18.00, 18.50 Спортові вістки, 18.10 Камер. концерт Р. Штрайсівни (скрипка), форт., 18.55 Програма на завтра, 19.00 Як варш. скавти по Вильні мандрували, Польща та її багатства, 20.00 Концерт нар. музики, 20.45 Веч. денник, 21.00 Танк. музика, орх., рефрени, у перерві „Анальфабет" монольог Яр. Нікітіна, 22.50 Ост. вістки, 23.00 Танк. муз. з пл.

Неділя, 16. січня 1938.

8.00 Сигнал часу; 8.30 Для села: Що дасть хлібороб. упромисловлення Галичини; 8.40 Гуно: Фантазія з „Фавста", пл.; 8.50 Користи доброго зорганізованого господарства; 10.30 Хорали Баха; 11.00 Розр. музика з пл.; 11.20 Львівський театр ім. Камінського; 11.30 Репортаж із життя; 12.03 Симф. поранок; 13.00 Вільно — осередок мистецтва; 13.10 13.10 „Орлята" Сєрошевського; 13.30 Музика, орх., спів; 14.00 Представляємо співер'в; 14.45 Для села: Огляд ринків рільн. продуктів, Що я скористала з практики у німецькім господарстві, Прогулька з Копцинськ у радіостанції; 15.15 Всього потроха; 15.45 „Варшавка" опов. для дітей; 15.55 Молоді таланти: 15-літній скрипак М. Скалка у супр. форт.; 16.05 Два фортепіяни; 16.45 Анничія і життя; 17.00 Підвечірок при мікрофоні, орх., спів, гумор, питри; 19.00 Театр Уяви: „Песе Кохавку" драм. а-цепдота Ігн. Крашевського; 19.30 Концерт Муз. Т-ва, форт., спів, 20.35 Спорт. 20.40 21.00 „Політ. огляд; 20.50 Веч. денник; 21.15 Ювил. авдиція; 22.00 Спів, весела Сербана Тасіяна у супр. форт.; 22.25 Камер. концерт; 22.50 Ост. вістки; 23.00 Танки та пісеньки.

[illegible]

Львів 13 січня 1938

Гроші.

Купно-продаж: Бельги бельг. 89·63, 89·96, Долари американські 5·27·00, 5·24·50, Долари канад. 5·26·50—5·24·00, Фльорени гол. 294·62—292·90, Франки фр. 18·05—17·65, Франки швайцарські 122·40—121·60, Фунти англ. 26·44—26·28, Гульдени данц. 100·20—99·80, Корони ч. 17·60—16·90, Кор. дан. 118·09—117·25, Кор. норв. 132·8—131·9, Корони шв. 136·28—135·10, Ліри італ. 21·80—21·00, Марки фінлянд. 11·65—10·75, Марки нім. 113·50 — 110·50, Шилінги австр. 99·20—98·20, Тель Авів 26·20—25·95, Марки нім. срібні 122·00 — 118·00

Акції.

4 і пів проц. вигто. 64·75, 64·37, 3 інв. 1 ем. 78·75 серія неног. 3 поз. інв. 1 ем. 79·25 серія 89·00, 5 конверс. 66·50 прем. дол. 42·00, 4 консол. 67·75

Папери.

Банк Польський 116·50, Цукро 36·50, Вуголь 30·75, 30·75, Ліпьпоп 61·75, Моджеїв 13·0, Островець 55·25, Стараховичі 36·00, 36·50, 36·25, Габербуш 49·00.
Тенденція неодностайна.

ЦІНИ „МАСЛОСОЮЗУ"

Львів, 13 січня 1938 р.

1 кг. масла десер. бльок. без оп.	3·05 зол.
1 кг. масла бочков. вид. в опак.	3·10 зол.
молоко	16—17 сот.
яйця (копа)	7·90—8·00 зол.

Тенденція вдержана на масло й молоко, на яйця сильна.

Подяка.

Подобалось Всевишньому покликати до себе передчасно Найдорожчу нашу Подругу і Маму бл. п. ЕВГЕНІЮ МАРІЮ (дв. ім.) з БОБЕРСЬКИХ ФЕДОРИШИНОВУ. В нашім горі одержали ми так багато знаків співчуття, що почуваємося до обовязку зложити всім прилюдну подяку.

Дякуємо Всч. О. Демчишинові Вас. за уділення Покаяння Найсв. Тайн, ВП. П. Софії Налуковій, упр. школи за щиру поміч в часі похоронів, Всч. О. М. Винницькому за провід у похоронах і потішаючі слова проповіди в церкві, Всч. о. М. Гулеєві за прощальне слово при винесенні тлінних останків, оо. Позиаківському Вол., Кулишеві Мих., Шумкові Ів., Ульванському Романові, Демчишинові В. і Маркевичові Олекс. за участь в похороні, Парохіянам з Цеброва, що прийшли з процесією і вінками, Тов. „Луг" в Воробіївці, парохіяльним хорам і всім парохіянам за ласкаву участь і поміч у похороні.

Нехай усім Бог стократно нагородить.

Муж і діти.

ОПОВІСТКИ.

Приватний урядовець, безробітний, хорий на нерви, який дійсно находиться в невідраднім положенні, просить Вп. Громадян жертвувати йому бодай найдрібнішу квоту на ліки і поворот до дому. Жертви приймає Адміністрація для „Хорий-Безробітний". —2

Надзвичайні Загальні Збори Т-ва У. С. К. „Обнова", в справі зміни статуту, відбудуться в неділю, дня 23. І. 1938 в год. 4. попол. в домівці Т-ва, Львів, вул. Коперника 36. На випадок неповної кількости членів, збори відбудуться годину пізніше. — Виділ. 155

На Рідну Школу зложили Вп. Александра і Франц Яворські з Гумниськ 20 зол. замість вінка на домовину бл. п. Олега Мохнацького і п. Володимири Семків.

На Рідну Школу зложили ВП. Михайло Бажанин Львів 20 зол. замість квітів на домовину бл. п. радн. Ізидора Громницького; замість квітів на домовину бл. п. Володимири Семкової, дружини о. Володимира Семкова, пароха й декана в Ширці зложили по 5 зол., Філія Союзу Українок, Савчаки, Лагодинський, Степькови 2 зол.; поодинокі громадяни 14 зол., разом 31 зол. — **Замісць святочних і новорічних побажань** ВП.: Інж. Стефан і Наталія Поповичі Варшава 2 зол., о. Петро Петрило, парох у Перегінську 4 зол., о. Остап Стернюк з сім'єю з Перегінська 3 зол., д-р Осип Синенький з дружиною з Перегінська 3 зол., Ольга й Миколай Островські, Львів 2 зол. ВП. Жертводавцям складає щиру подяку Головна Управа Р. Ш. 156

Календар „Криниця" на рік 1938

ПРЕБАГАТА, ІЛЮСТРОВАНА НАСТІЛЬНА ЕНЦИКЛЬОПЕДІЯ ЩОДЕННОЇ ІНФОРМАЦІЇ.

Крім частини статистичної, подає „КРИНИЦЯ" найновіший огляд з усіх ділянок нашого життя і всесвітніх політичних подій. — „КРИНИЦЯ" — це провідник кожного українця в його професійній праці. Замовляти — в Адміністрації „Діла" — Львів, Ринок ч. 10. II пов. і в усіх книгарнях. Ціна всього зол. 1·50, порто 30 сот.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ У ЩОДЕННИКУ „ДІЛО".

Розмір часопису: 3 текстові шпальти і 4 оголошеневі шпальти.

1 мм. одношпальтовий або його місце в рубриці оголошень	зол. 0.35
1 мм. одношпальтовий в тексті і новинках	зол. 0.60
1 мм. одношпальтовий на першій сторінці	зол. 0.80

Дрібні оголошення від слова:

матримоніяльні і приват. кореспонденція по	зол. 0.15
купно, продаж, виміни і т. п.	зол. 0.10
шукаючі праці	зол. 0.05

слова товстим друком подвійно.

Остання сторінка 1/1	зол. [illegible]
Остання сторінка 1/2	зол. [illegible]
Остання сторінка 1/4	зол. [illegible]
Остання сторінка 1/8	[illegible]

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Вид. Спілки „Діло", Львів, Ринок [illegible]